

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
ΛΕΥΚΟΣΙΑ-ΚΥΠΡΟΣ

ΕΤΟΣ ΙΖ' ● ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ - ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ, 1952

ΑΡ. 207, 208.

Λ Ε Μ Ε Σ Ο Σ — 1 9 0 3

«Καί γάρ ὁ καιρὸς ἐγγύς...»
ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΣ

Η ΣΤΡΩΣΗ τῶν νερῶν δὲν ἔχει μῆμες.

Χίλιαενηακόσια τρία.... Λασπωμένοι
Δρόμοι τυφλοί, καντούνια μεθυσμένα,
Κι' ὄνειρων μαθὶ φέγγος οἱ καρδιές μας.

Πρώτη ἐκδρομή! Κι' ἀνθίζαν μενεξέδες,
Χιόνια βουνῶν καὶ μυγδαλιές στὸν κάμπο.

Πρώτη ἐκδρομή! Καὶ λήθη στὰ «ἰ-α, καὶ ῶ-α».
Κύματα, νέφη, ἀγέρας, ἥλιος, μνήμη!

—Πῶς νὰ ἐκφραστῶ; Χίλιαενηακόσια τρία,
Μωρὸ τῶν «ἴων» καὶ τῶν «ῶν», στοὺς δρόμους
Τοὺς ἀποτυφλωμένους μιᾶς ἀγάπης;
Πῶς νὰ ἐκφραστῶ μετὰ μισὸν αἰῶνα;

Ἡ στρώση τῶν νερῶν μοῦ δείχνει τᾶσπρο
Καράβι τοῦ πανιοῦ, φερά σπασμένα
Κι ἀναστραμμένους οὐρανοὺς—φεγγάρι,
Μνήμα κι ἀνταύγειες ἄστρον.

Ἡουχία!

Ἔθλιο στέμμα τοῦ ἡλίου στὴν αἰῶνα
Καὶ θαλπωρή, νερά τῆς Μεσογείου,
Ἐρώτων λίκνα, ἰριδισμοί, ἀλκυόνες·
Τότε, πού δρόμοι καὶ τυφλά σοκκάκια
Κι' αὐλές καὶ γειτονιές σμίγανε σὲ ἄσπρο
Γέλιο ἀρωμάτων....

Ἐφευγε ὁ χειμῶνας....

Ἡ στρώση τῶν νερῶν δὲν ἔχει μῆμες·
Γέλιο κι ἀνθοὺς τῶν γλάρων, καὶ θρυμματι-
σμένο—διαμάντια χίλια δυὸ—τὸν ἥλιο
Στ' ἀστραφτερά νερά τῆς Μεσογείου....

Ληθάργεια ὄνειρου ἢ πολικὴ μου νύχτα,
Κι' ἄνθη ἀποπετρωμένα τῆς σιωπῆς μου.

3 Φεβρ. 1952.

ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΛΙΘΕΡΣΗΣ

Γ Υ Μ Ν Η Χ Ω Ρ Α

Σ' ἓνα τοπίο δίχως οὐρανὸ
Σὲ μιὰ θάλασσα χωρὶς ὀρίζοντες
Σὲ μιὰ ἀκρογιαλιά μετὰ τὰ θαλάσσοβράχια
Ν' ἀντιβουίζουν τὸ κλάμα τοῦ Βοριᾶ

Τοῦ θερμοῦ ἀνεμου τοῦ Νότου
Τὰ μελαγχολικά τραγούδια.....

Μέσα ἀπὸ μιὰ χώρα γυμνὴ
Χώρα τοῦ κάκτου καὶ τῆς μοναξιάς
Λυτρωμένη καὶ λεύθερη,
Ἐρριξες ἡλιογέφυρες
Ἄνάμεσα σὲ χρόνο καὶ σὲ χώρο.
Ἐχυσες μιὰ φωτοπλήμμυρα
Ὡς τὰ τρίςβαθα σκοτάδια
Ἄναψες μιὰ πυρπολούμενη ἄνθηση
Μιὰ αἰώνια τροπικὴ ἀνοιξη
Ἀκόμα βρήκες
Μιὰ καινούρια ἀνατολὴ σὲ κάθε δύση.

Γυμνὴ χώρα καὶ λεύθερη
Δικὴ μου χώρα
Δίχως οὐρανὸ χωρὶς σύνορα
Χάνομαι στὴν ἀπεραντοσύνη σου
Σ' αὐτὴ τῇ μοναξιά
Τῇ μοναξιά πρὶν καὶ πέρα ἀπὸ τὸ χρόνο
Σ' αὐτὴ τῇ σιωπῇ
Τῇ σιωπῇ τῶν θεῶν καὶ τῶν ἐρήμων.

ΠΑΡΑΠΟΝΟ

Αὐτὰ τὰ χρώματα
Ποῦ βουλιάζουν
Τὰ γυμνὰ πόδια μας—
Αὐτὰ τὰ χρώματα
Ποῦ σβήνουν
Τὰ χαμένα μας θήματα
Ὡς ποῦ θὰ μᾶς παρασύρουν
Οἱ θάλασσες
Ποῦ δὲν προχωροῦνε
Μὰ γυρίζουνε πάντοτε
Στὰ ἴδια λιμάνια
Στὶς ἴδιες νύχτες μας
Ποῦ φέρνουν ἴδιες μέρες
Ἐδῶ ποῦ ὁ χρόνος
Ξέπλυνε γκρίζο τὸ γυμνὸ τοπίο
Ἐδῶ ποῦ τὰ διπλωμένα πανιά
Κρατοῦν μέσα στὶς κόχες τους
Τὴν πίκρα τοῦ χρόνου ποῦ ἔφυγε
Τὸ στερνὸ χαιρετισμὸ
Τοῦ καραβιοῦ ποῦ χάνεται
Μέσα ἀπ' τὸ ἀνεμοσάλεμα τοῦ κάμπου

Ἐδῶ
Δὲν ἀπόμεινε τίποτε
Παρὰ μονάχα τὸ βάρος μιᾶς θύμησης
Ποῦ θάθελε νὰ φωνάζει
Μὰ δὲ λέει τίποτε
Κουβαλώντας ἕνα κενὸ
Στὶς ἄδειες παλάμες τῆς
Σιγοτραγουδώντας τὸ τραγούδι τῆς Σιωπῆς
Τῆς μοῖρας μου τὸ τραγούδι.

Ἐσκυψα τὴ ψυχὴ μου
Ὡς τὸ πιὸ βαθὺ παράπονο τοῦ κόσμου.

ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

Μέσα απ' τὸ ἀνεμοσάλεμα τοῦ κάμπου
 "Ὡς τὴ μύτη τοῦ πράσινου σταχυοῦ
 "Ἀκουσε τὸ μακρόσυρτο παράπονο
 Αὐτοῦ τοῦ ἀνέμου ἀπ' τὶς ὀχτῶ γωνιές τῆς γῆς
 Τῆς μαστιγωμένης θάλασσας τὸ βουητὸ
 Σὰν πάλι στὴν ἴδια ἀκρογιαλιά
 Χύνει τὴν πίκρα καὶ τὸ ἀλάτι.

Μὴ ζητᾶς τὰ μακρινὰ ταξίδια!
 Δὲν εἶναι τόπος δὲν εἶναι φυγὴ
 Δὲν εἶναι ἓνα κομμάτι ὄνειρου
 "Ὅταν πίσω ἀπὸ κάθε θάλασσα
 Τὰ ἴδια λιμάνια,
 "Ὅταν μὲ σκουριασμένα χέρια
 Συντριμένα μάτια
 Θ' ἀνταιώσουμε τὸν ἑαυτὸ μας.

Σὲ ποῖα κοράλλινα νησιὰ
 Σὲ ποῖα ἰνδιάνικα χλωμὰ φεγγάρια
 Σὲ ποιοὺς πρωτόγονους θεοὺς
 Θὰ δώσουμε τὴν ψυχὴ μας
 Αἰχμάλωτοι τῆς γῆς καὶ τῆς φυλῆς μας;

Στάσου στὸ φωτεινὸ κατῶφλι τοῦ σπιτιοῦ σου
 Σ' αὐτὰ τὰ χῶματα μὲ κληρονομιά αἰώνων ἤλιου.
 Μὲ μιὰ κίνηση πρὸς τὴ θάλασσα
 Κλείσε στὰ μάτια τοὺς ἑφτά ὠκεανούς
 Τὶς πέντε ἠπείρους. Μὰ στάσου.
 Στάσου αἰχμάλωτος τῆς γῆς
 Τῆς πρώτης καὶ στερνῆς μας μάνας.

ΧΡΥΣΤΑΛΛΕΝΗ ΣΤΑΥΡΟΥ

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Λυώσαμε τὶς ψυχές μας στὸ καμίνι
 τοῦ πόθου,
 ρίξαμε παραπέτασμα ἀπὸ φῶς
 γύρω, τριγύρω μας,
 γιὰ νὰ κλείσουμε σ' ἓνα λουλοῦδι,
 τὸ ἄπειρο τῶν στιγμῶν.

Ἀγαπήσαμε τὴ ζωὴ μας,
 ὅταν δὲν ἦταν πιά δική μας,
 μὰ δὲν ποθήσαμε τὴν ἄχρωμη ζωή,
 χωρὶς τὴ φλόγα,
 ποὺ σμίγει τὸ αὔριο, τὸ σήμερα, τὸ χτές,
 καὶ τὴν ἀνεξερεύνητη σιωπὴ
 τῆς ἀβέβαιης χαραυγῆς.

Βδομάδες, μέρες, μῆνες
 δωμάτια στὸ ἡμίφωτο, ποὺ γίναν
 σύμβολα στιγμῶν, κύκλοι χωρὶς ἀρχὴ οὔτε τέλος,
 ἀριθμοὶ θαλμένοι στὴ σειρὰ
 στὸ γαλαξία τῶν ἀναμνήσεων,
 ὄνειρα κεντημένα μὲ γαζίες,
 ὀρίζοντες στεφανωμένοι
 μὲ πυρωμένους πόθους κι' ὑποσχέσεις ἀνεκπλήρωτες.

Μὰ μπλέξανε τὰ θήματά μας
 στὶς ρίζες τῶν ἀνθρώπινων παθῶν, τῶν πεπρωμένων,
 καὶ τὰ θλέμματά μας
 ἀκολούθησαν
 τοὺς στοιχειωμένους ἴσκιους τῶν ἀπελπισμένων ναυαγῶν,
 γιὰ νὰ γίνουμε
 ψίθυροι πού κλυδωνίζονται στὴν νύχτα,
 φύλλα φοινικιάς στὴν ἀμμουδιά.

Καὶ τώρα τίποτα δὲν μένει, ἀγαπημένη,
 στὴ στέρνα πού ἀποθέσαμε τὴν πίστη
 τῆς σιωπῆς μας.
 Πάνω ἀπ' τὴν στέρνα μόνο μένουν ἀπλωμένα
 δυὸ χέρια...

Τίποτε ἄλλο...
 γιομάτα ἀπὸ τὰ δῶρα τῶν Θεῶν, δυὸ χέρια πού ἀναμένουν
 στὴ φλογισμένη ἀνάσα τῆς ἀπρόσμενης συνάντησης,
 στὰ χέρια σου, τὰ τόσο ἀγαπημένα χέρια σου,
 τὰ δῶρα ν' ἀποθέσουν.

Ἴσως ν' ἀργήσεις,
 ἴσως νὰ μὴν ἔλθεις πιά ποτές·
 μὰ ὅπως καὶ νᾶναι,
 εὐλογημένη νᾶσαι, ἀγαπημένη,
 εὐλογημένη,
 πού στόλισες τὰ σκαλοπάτια τῆς ἀναμονῆς
 μὲ νοσταλγίες καὶ τολμηρὲς ἀποκαλύψεις,
 κί' ἄφησες τὴ φωνή σου, τ' ἀντιφέγγισμα τῆς μοίρας σου,
 τ' ἄρωμα τῆς ἐπαφῆς,
 μπουκέτο ἐξωτικά «μὴ μὲ λησμόνει»,
 πού στεφανώνει
 τὰ χέρια,
 πού ἀπλωμένα σὲ προσμένουν....

Z. ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ

ΑΠΟΨΕΙΣ

ΠΟΙΗΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Πολλοὶ νέοι, πού στέλλουν ποιητικὴ συνεργασία στὰ «Κυπριακὰ Γράμματα», διερωτῶνται, πολλές φορές, γιατί τὰ ποιήματά τους ἀπορρίπτονται, ἐνῶ τεχνικὰ εἶναι ἄψογα, καὶ ἀπὸ ἀπόψεως περιεχομένου — κατὰ τὴν κρίση τους — δὲν ὑστεροῦν. Οἱ νέοι αὐτοὶ γράφουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον στὰ παλιὰ μέτρα, χρησιμοποιοῦν ὁμοιοκαταληξία καὶ πραγματεύονται συνήθως συναισθηματικὰ θέματα. Διατηροῦν τὴ μελαγχολία καὶ τὴ ρητορεία τοῦ ρομαντισμοῦ, τὴ θεματογραφία καὶ τὴν ὠραιολογία τοῦ Παρνασσιανοῦ, τὴν ἀναλγησίαν ἀπέναντι στὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ζωῆς — πού χαρακτήριζε τοὺς ποιητὲς τῶν προπολεμικῶν χρόνων — καὶ κινοῦν τὴν ἔμπνευσή τους ἀποκλειστικὰ σχεδὸν μέσα στὰ στενά πλαίσια τῆς ἀτομικῆς τους ζωῆς. Οἱ συναισθηματικὲς τους περιπέτειες — φτωχὲς καὶ τριμμένες — εἶναι συνήθως ὁ ἄξονας γύρω ἀπὸ τὸν ὁποῖον στρέφεται ἡ ποιησὴ τους. Ἐνα εἰδύλλιο, μιὰ ἐρωτικὴ ἀπογοήτευση, λίγο σεληνόφως, πολλὴ ἀπαισιοδοξία, πόνος καὶ ἀρρωστιάτικη εὐαισθησία, εἶναι τὰ κυριώτερα μοτίβα τους. Ἄν σ' αὐτὰ προσθέσουμε λίγη τοπιογραφία (θαλασσο-

γραφία προπάντων) και λίγη άοριστολόγο λυρική έξαρση συμπληρώνουμε την εικόνα.

Αυτό είναι εκείνο που προσφέρει μιά μεγάλη μερίδα τῶν φιλολογούντων νέων μας. Κι' αυτό είναι τὸ ὕλικό που ἀναγκάζονται τὰ «Κυπριακά Γράμματα» νὰ ἀπορρίψουν, γιὰ τὸ μὴ χαμηλώσουν τὸ φιλολογικὸ αἰσθητήριό του νησιού.

Πρέπει νὰ καταλάβουν οἱ νέοι μας, ὅτι ποίηση δὲν εἶναι οὔτε ἡ συναισθηματολογία, οὔτε ἡ ὄρασιολογία, οὔτε ἡ κουδουνιστὴ ρίμα, οὔτε ἡ ἀνέβαθη στιχοπλοκία τῆς στιγμῆς. Ἐν αὐτὰ συγκινοῦσαν ἄλλοτε ἕνα ἐγωϊστικὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ, πού ζοῦσε ἀσάλευτο μέσα στὴν κοινωνικὴ γαλήνη, καὶ ἀνάλητο μέσα στὴν ἥρεμη στασιμότητα τῆς ἐποχῆς του, σήμερα δὲ μποροῦν πιά νὰ συγκινοῦν κανένα. Ἡ ἐποχὴ μας εἶναι μιά ἀνήσυχη ἐποχὴ, πού, παρὰ τὸ μηχανικὸ χαρακτῆρα της, διακρίνεται γιὰ τὴν ὑψηλὴ πνευματικὴ ἔφεση κι' ἀδημονία της. Στὸ διάστημα τῶν τριάντα ἐτῶν, πού ἐπακολούθησαν τὸν πρῶτο παγκόσμιό πόλεμο, ἡ ἀνθρώπινη εὐαισθησία δοκιμάστηκε ἀπὸ σκληρῆς δοκιμασίες ἢ ἀνθρώπινη σκέψη ἀντιμετώπισε τρομερὰ προβλήματα ἢ ἀνθρώπινη δραστηριότητα χύθηκε ἔξω ἀπὸ τὰ στενά καλούπια τοῦ ἀτόμου, καὶ τὰ ἀνθρώπινα ἐνδιαφέροντα πῆραν ἕνα ὁμαδικώτερο, καθολικὸ χαρακτῆρα. Οἱ ἀγωνίες τῆς ἐποχῆς μας—ἀγωνίες πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς—βαθαίνουν σὰν θραχνᾶς ἀπάνω στὰ στήθη τῶν ἀτόμων, τῶν ομάδων, τῶν κοινωνιῶν. Κι' εἶναι τόσο ἀλληλένδετο, στὴ γενεὰ μας, τὸ ἄτομο μὲ τὴν ομάδα, ὥστε θάταν οὐτόπια νὰ προσπαθῆσαι κανένας νὰ τὸ ξεχωρίσει, στὰ γενικώτερα, τούλαχιστον, αἰτήματα καὶ προβλήματα τῆς ζωῆς. Σήμερα οἱ ἄνθρωποι χαίρονται, λυποῦνται, τραγουδοῦν, κλαίει, ἀγωνιοῦν, συγκινοῦνται πῶς πολὺ σὰν ομάδες παρὰ σὰν άτομα. Οἱ κοινοὶ κίνδυνοι, οἱ κοινὲς ἐπιζητήσεις τοὺς ἔχουν ἐνώσει στενά, ἔχουν σπάσει τὸν ἀτομικὸ θωρακισμό τοῦ ἐγωϊσμοῦ, κι' ἔχουν δημιουργήσει μιά ζωηρὴ καὶ ἐντονη κοινὴν ὁμαδικὴ συνείδηση.

Αὐτὸ τὸ πράγμα δὲ μποροῦν νὰ τὸ ἀγνοήσουν οἱ πνευματικοὶ μας ἄνθρωποι καὶ ἰδίως οἱ ποιητῆς μας, πού πρέπει νὰ εἶναι, προπάντων αὐτοί, οἱ εὐαίσθητοι δέκτες καὶ διερμηνεῖς τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν ἀγωνιῶν τοῦ περιβάλλοντος καὶ τῆς ἐποχῆς τους. Τὰ θέματά τους δὲν μποροῦν πιά νὰ περιστρέφονται μὲ ναρκισσισμό γύρω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους. Ἄπ' ἐναντίας πρέπει ν' ἀποκτήσουν τὸ ρωμαλέο ρυθμὸ τῆς ζωῆς, πού συνεχῶς δημιουργεῖται γύρω τους, καὶ νὰ διερμηνεύσουν τὸ πάθος, τὴν ὄρμη, τὴν ἀγωνία, τὸ φόβο, τὴν ἀνησυχία της. Τὸ ἄτομο βέβαια δὲ θὰ λείψει. Δὲ μπορεῖ νὰ λείπει ποτέ. Θὰ ἐπιζῆσει φιλολογικὰ σὰν μιά μορφή τῆς ομάδας καὶ σὰν ἕνας φορέας τῶν αἰσθημάτων της· θὰ ἐπιζῆσει σὰν δημιουργὸς καὶ ἥρωας τῆς ἐποχῆς του· σὰν ἕνας καθολικὸς τύπος· σὰν Ἄνθρωπος.

Ἔτσι ἡ ποίησή μας, κι' ἡ λογοτεχνία μας, γενικώτερα, θὰ περάσει ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία τοῦ ἀτόμου στὴν ὑπηρεσία τῆς ὁλότητας. Θὰ δημιουργήσει τύπους—σύμβολα, θὰ περιστραφῆ γύρω ἀπὸ θέματα βασικά καὶ στερεὰ, θὰ διερμηνεύσει αἰσθήματα καθολικά, θ' ἀποκτήσει ἀντοχὴν καὶ διάρκειαν, καὶ θὰ μπορεῖ ἀφοῦν νὰ προβληθῆ μέσα στοῦ χρόνου, γιὰτὶ δὲ θὰ ἐκφράζει τὰ φθαρτὰ αἰσθήματα ἐνὸς ἀτόμου, ἀλλὰ τὸ ἀθάνατο πνεῦμα μιᾶς ὁμαδικῆς, ἠθικῆς ζωῆς καὶ τὸ ἀνειρήνευτο πάθος τοῦ αἰωνίου Ἀνθρώπου. Αὐτὸ ἀκριβῶς ὑπῆρξε τὸ κύριο προσόν καὶ τὸ κύριο γνῶρισμα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, πού γι' αὐτὸ ἐπέζησε, πέρα ἀπὸ τὰ σύνορα τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου κι' ἐξακολουθεῖ νὰ μᾶς συγκλονίζει, μέχρι σήμερα, μὲ τὴ δύναμη τῶν ἰδεῶν καὶ τὴ γοητεία τῶν αἰσθημάτων της.

Μέσα στὴν ομάδα, τὴν κοινωνικὴ, καὶ προπάντων τὴν ἐθνικὴ, θ' ἀνακαλύψει ὁ ποιητῆς τὸν ἄνθρωπο τῆς ἐποχῆς του κι' ὅλων τῶν ἐποχῶν τῆς φυλῆς του κι' ὅλων τῶν φυλῶν. Θὰ βρεῖ τὸν πραγματικόν Ἄνθρωπον.

Αὐτὸν τὸν Ἄνθρωπον ἄς εἶναι βέβαιοι ὅτι ἀπὸ ἀπόψεως θέματος, τούλαχιστον, δὲν θὰ ἀποτύχουν.

Τώρα, μὲ ποιά μέσα καὶ μὲ ποῖο τρόπο θὰ τὸν τραγουδήσουν ἐπιφυσασόμεθα νὰ ποῦμε στοῦ ἐπόμενου τεύχους μας.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

Η ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗ

Ἀπὸ τὰ 1900 καὶ ὕστερα, ἡ Ἀλεξάνδρεια ἀπλώνει σὲ ἔκταση καὶ αὐξάνει σὲ πηλυσμὸν χρόνον μὲ χρόνον. Ἀπ' τὰ λιμάνια τῆς τὰ κατὰμεστα, ξεχύνονται γιὰ ὅλες τὶς ἀκτὲς τῆς Μεσογειακῆς λεκάνης κάθε λογῆς καὶ ἐθνικότητος πλοῖα. Μὲ τοῦ χρόνου τὸ γύρισμα ἡ Ἀλεξάνδρεια γίνεται τὸ μεγάλο λιμάνι. Πληθαίνει κι' ἐπεκτείνεται ἡ κίνηση τῆς ζωῆς, κι' οἱ ἔμποροι κι' οἱ περαστικοὶ κι' οἱ ταξιδιώτες, πάντα κατὰ καινούργιον ἔχουν νὰ φέρουν ἀπὸ τὶς μακρυνὲς πατρίδες τους, καὶ τοὺς δικούς τους τοὺς πολιτισμούς, κατὰ καινούργιον κι' ἄγνωστο στὸν τόπον, ποὺ καλὸδεχτὰ τὸ παίρνει καὶ τὸ ἀφομοιώνει μὲ τὴ δική του τὴ ζωὴ. Κι' αὕτῃ ἡ ἀέννη εἰσροὴ τῆς ποικιλίας, αὕτῃ ἡ ἀτελεύτητη προσέλευση τῶν πολιτισμῶν, τὼνώνει καὶ ξαναζωντανεῖ τὸ αἷμα τῶν κατοίκων, ἐνὶ ταυτόχρονα δίνει στὸ χαρακτῆρα τῶν τὸν ἀέρα καὶ τὴ ψυχὴν τοῦ κοσμοπολίτη. Κι' ἀλήθεια ἡ Ἀλεξάνδρεια φαίνεται σὰν νὰ ἀνήκει σ' ὅλον τὸν κόσμον, σ' ὅλες τὶς φυλὲς τῆς γῆς. Εἶναι ἡ πολιτεία ὅλου τοῦ κόσμου. Ὁ Ἀλεξανδρινὸς ἔχει τὴν ἔξυπνη κίνηση καὶ τὴν ἀνησυχία τοῦ Ἑλληνα, τὴν ἐπίπλαστη κοινωνικότητα καὶ τὴν λεπτὴ αἴσθηση τῶν νοτίων Εὐρωπαίων, τὴν ἐπιμονὴν καὶ τὴν ἐπιμέλεια τῆς Ἀγγλοσαξωνικῆς φυλῆς, τὴν ἐμπορικότητα καὶ τὴν πονηρία τῶν Σύρων καὶ τῶν Ἰουδαίων, τὴν φιλήδουνη εὐαισθησία, τὴν κολακεία καὶ τὸν ἔρωτα τῶν Ἀφρικανῶν.

Ὅπως στὴν ἐποχὴ τῶν Πτολεμαίων, ἡ Ἀλεξάνδρεια δὲν ἔχει δικὸ της πολιτισμὸν, γιὰτὶ κατὰ ἔχει δρέψει ἀπὸ ὅλους τοὺς πολιτισμούς. Ὅπως ἡ Ἀλεξάνδρεια τῶν Πτολεμαίων ἔτσι καὶ ἡ σημερινὴ διακρίνεται πρῶτα ἀπ' ὅλα γιὰ τὴν ἔλλειψη ἐνὸς δικοῦ της ἀτομικοῦ χαρακτῆρα.

* * *

Μέσα ἀπ' αὐτὴν τὴν πόλιν, ἀπὸ τὶς ἀντιφατικότητές της, ἀπὸ τὴ φύση της, προβάλλει ἡ μορφή τοῦ Καβάφη, τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἔκαμε τὴ ζωὴ του τέχνην τοῦ αἰσθησιασμοῦ κι' ἀνήγαγε τὴν προσποίησιν καὶ τὴ μάσκα σὲ νῆμα τῆς ζωῆς.

Καὶ γιὰ τὸν τεχνίτη καὶ γιὰ τὸν ἄνθρωπον Καβάφη, τόσοι πλάστηκαν μῦθοι καὶ τόσοι θρύλοι εἰπώθηκαν, ποὺ στέκεται δύσκολο στὸν κάθε ἐρευνητὴ του νὰ μὴν ὑποκύψει ἀνεπανόρθωτα στὴ γοητεία των. Εἶπαν ὅτι ἦλθε σὰν καθυστερημένο κατάλοιπον μίας μακρυνῆς ἐποχῆς, κι' ἐπιμένοντας νὰ ζῆσιν τὴ ζωὴ τῶν χρόνων του, τσάκισε τὴν τροχιά τῆς σημερινῆς ἐποχῆς καὶ μπήκε σὰν ἀπρόσκλητος ξένος σ' ἕναν κόσμον ποὺ τοῦ στάθηκε ἀδιάφορος. Ὁ Καζαντζάκης τὸν σκιτσοῖσε σὰν Βενετὸ μουσικοσύμβουλο γεμάτο δολοπλοκίες, μυστήριον καὶ παρακμῆ. Ὁ Μαλιάνος, σύμφωντα μὲ τὴν τελευταία μόδα τῶν σαλονιῶν, τὸν παρέδωσε στὴν ἀμαρτία τοῦ Φρόντ καὶ φλυάρησε κουραστικά γιὰ τὶς λογοκλοπές του. Ὁ Παράσχος μᾶς ἀποκάλυψε τὸ ἐσωτερικὸ δρᾶμα τῆς συνείδησός του καὶ τῆς σκέψης του. Ὁ Βάρναλης, τὸν ἀνακηρύττει συναισθηματικὸ ποιητὴ, ποὺ τοῦ ἀρέσει νὰ ποζᾶσιν μὲ τὸ προσωπεῖο ὅλων τῶν ἱστορικῶν ἐποχῶν.

Μία παράξενη ἐπιμονὴ τῶν κριτικῶν νὰ ἐπιζητοῦν τὴν ἀπομάκρυνση τοῦ ποιητῆ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ του. Ὁ ἴδιος ὁ Καβάφης, ποὺ τοῦ ἀρέσει ἄλλωστε αὐτὸς ὁ ἀναχρονισμὸς, ὄχι μόνον δὲν ἀντιδρᾷ ἀλλὰ καὶ ἔμμεσα ὑποβοηθεῖ αὐτὴν τὴν ἱστορικὴ περιπλάνηση.

Ὁ Καβάφης καὶ στὴ ζωὴ του καὶ στὴ τέχνην του στάθηκε ἕνας σύγχρονος, πολὺ σύγχρονος Ἀλεξανδρινός. Ἐχει δέβαια καὶ τοὺς δικούς του ἀτομικοὺς χαρακτῆρες, αὐτοὺς ποὺ δίνουν τὴ σφραγίδα τῆς προσωπικότητάς του καὶ τὸν ἰδιαιτέρου τόπου ποὺ διαπνέει ὅλη τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του. Αὐτοὶ ὅμως δὲν τὸν ἀποξενώνουν ἀπὸ τὴν ἐποχὴ μας. Ἴσα ἴσα τὸν τοποθετοῦν μέσα σ' αὐτήν. Ἴσως τὸν τοποθετοῦν ὄχι σὰν κατὰφαση τῆς ἐποχῆς μας ἀλλὰ σὰν ἀρνήσῃ της. Δὲν θὰ ἔπρεπε ὅμως ποτὲ νὰ μᾶς διαφεύγῃ ὅτι στὴν Τέχνη, στὴ ζωὴ, στὴν κάθε στιγμή τῆς ἱστορίας, ἡ θέση καὶ ἡ ἀντίθεση συνθέτουν τὴν πορεία τοῦ πολιτισμοῦ, «...ἀναγκαῖον ὅσοις ἔστι τι ἐναντίον, μηδαμῶθεν ἄλλοθεν αὐτοὺς γίγνεσθαι ἢ ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐναντίου...». Κι' ὁ Καβάφης ἂν καὶ σὲ πολλὰ σημεῖα στάθηκε ἀνεπηρέστη τῆς ἐποχῆς του, δὲν τῆς στάθηκε ποτὲ ξένος. Ὁ Καβάφης ἦταν ἕνας καλλιτέχνης, ἕνας δημιουργὸς τῆς ἐποχῆς του καὶ τοῦ τόπου του καὶ δημιουργοὶ δὲν εἶναι μόνον ὅσοι ἀποδέχονται ἀλλὰ καὶ ὅσοι ἀρνοῦνται. Ὁ Καβάφης εἶναι ὁ γνήσιος γόνος τῆς σημερινῆς Ἀλεξάνδρειας. Καὶ κάτω ἀπὸ αὐτὸ τὸ πρίσμα, ἄς προσπαθῆσομε νὰ δοῦμε τὸν Καβάφη.

Πολλοί κριτικοί του Καβάφη αναζήτησαν μέσα στη διαστροφή του έρωτισμού του να βρουν το λόγο της τέχνης του. Κανένας όμως δεν σκέφθηκε ότι μπορεί αυτός ο έρωτισμός να είναι το αποτέλεσμα και όχι η αιτία της Τέχνης του. Στάθηκαν όλοι δηλ. στο φαινόμενο του αίσθησιασμού του και κανείς δεν προχώρησε στην αληθινή ουσία αυτού του φαινομένου, που είναι το κλειδί του μυστηρίου του Καβάφη. Νομίζω ότι, αν ξεκινήσω από τη στάση του Καβάφη απέναντι στη φύση και γενικότερα από τη σχέση της Τέχνης με τη φύση, θα μπορέσω άβιαστα και με μεγαλύτερη άνεση να λύσω το Καβαφικό πρόβλημα.

Η 'Αλεξάνδρεια είναι η πολιτεία από όπου απουσιάζει η φυσικότητα. Και πρώτα από όλα σημειώνει κανείς σ' αυτήν την έλλειψη του τοπίου. Διαισθάνεται κανείς την άπεραντοςύνη της έκτασης και τη μονοτονία της Αιγυπτιακής γης. Καμμία καμπύλη βουνού δεν απαλύνει τη θέα στον ορίζοντα και η έναλλαγή του πράσινου δεν ύπαρχει. 'Ως κι' η θάλασσα έχει χάσει το γλυκό γαλάζιο χρώμα της κι' η θολότητα της λάσπης του Νείλου της δίνει μιá χολερική βωοιά. Στην πολιτεία μέσα ή τυραννική κυριαρχία του πολιτισμού της μηχανής, δίνει την εντύπωση ότι όλα ρυθμίζονται με δείκτες και κλειδιά. 'Η πολυτέλεια κι' η χλιδή στα σπίτια και τα κέντρα προσδίδουν ναχέλεια και ήδυπάθεια. 'Η διακοσμητική σπατάλη (που έρχεται σαν αναγκαίο αντίβαρο της έλλείψεως της διακοσμητικής της φύσης), είναι ένα κάλεσμα σε νωρότητα που αποξενώνει κάθε αγάπη κι' επίζητηση του φυσικού. 'Ο Καβάφης έζησε μέσα στην 'Αλεξάνδρεια και ή «άντιφυσικότητα» της μεγάλης πολιτείας του έγινε συνείδηση της ζωής και της Τέχνης του.

Παράλληλα, από το τέλος του περασμένου αιώνα και στις άοχες του σημερινού, αρχίζει ή αντίδραση κατά της φυσιοκρατίας. Από την Οικονομία ως την Τέχνη ύψωνεται ή διαμαρτυρία κατά της φυσιοκρατικής τυραννίας. 'Η άοχη της καλλιτεχνικής υπερβάσεως της φύσεως γίνεται το δόγμα και το έρωτημα της Τέχνης. Ειδικότερα στην 'Αγγλία ή αντιφυσιοκρατική άσθητική θεωρία βρήκε την άριώτερη έκφρασή της στα πρόσωπα του Walter Pater και του μαθητού του Oscar Wilde.

'Ο Καβάφης με πάθος μελέτησε την 'Αγγλική λογοτεχνία κι' άσθητική και παρέδωσε το πνεύμα του στην άκόλαστη ώραιοπάθεια του Wilde και της άσθητικές άκροβάσεις του Pater. Μαθαίνει άπ' αυτούς ότι όσο πιο πολύ μελετούμε την Τέχνη τόσο ολιγώτερο μάς ενδιαφέρει ή Φύση κι' ότι «κάθε κακή Τέχνη γαίνει άπό την έπιστροφή στη Φύση...». Κι' οι άρχες αυτές παίρουν στον Καβάφη μια σημασία που άπουσίαζε άπό τη σκέψη του Pater και του Wilde. Γίνονται πίστη, γίνονται δόγμα. Γίνονται κάτι πασάπανα. 'Η ουσία και ο σκοπός της ζωής του και του έργου του. Γιατί για τον 'Αλεξάνδρινό ποιητή Ζωή και Τέχνη είναι ταυτόσημες έννοιες. Σιγα-σιγα άπό τον Καβάφη έξορίζεται κάθε φυσικότητα. 'Η ζωή του «γίνεται» και ξετυλίγεται σ' έναν άγώνα κατά του φυσικού. Με γεροντική έπιμονή αποφεύγει κάθε άπομάκρυνση του άπό την 'Αλεξάνδρεια, την πόλη που ταιριάζει και στέκει πιο κοντά στην ψυχή του. Αποστρέφεται άκόμα και μιάν έκδρομή. Σαν κινός θεατρίνος μελετά τις κινήσεις του σώματός του, τις χειρονομίες του, τον τόνο της φωνής του. Δημιουργεί την άτμόσφαιρα μέσα στην όποία ζει, την άφύσικη, ύποβλητική, μυστηριώδη.

Άπό τὰ 1900 και ύστερα ο Καβάφης βάζει στο πρόσωπό του τη μάσκα, που δεν έβγαλε ποτέ πια στη ζωή του. «...Έκείνο που ενδιαφέρει τους ανθρώπους είναι ή μάσκα κι' όχι ή πραγματικότητα που μαντεύεται κάτω άπό τη μάσκα...» είχε πει ο Wilde και ο Καβάφης φύλαξε τον άφορισμό αυτόν σαν την πολυτιμότερη αλήθεια.

Μέσα σε μιá τεχνητή μόνωση όπου καταδικάζει τον εαυτό του, μέσα στο σκοτάδι του μικρού σαλονιού του που ξεσκίζεται άπό την ώχη άνταύγεια των κεριών που παραστέκουν τους Βενετσιάνικους καθοπέτες, έσπλωμένος στη γωνιά ενός ντιβανιού, ο Καβάφης δέ μελετήση με προσοχή τὰ λόγια που θά πη, θά σπολήση την όμιλία του με μιάν άπλη χόση και μιá δροσερή πασαδοξότητα. 'Ανάμεσα στα λόγια του και στις σκιές του δωματίου του θά άντιφεγγίη ή άνεπαίσθητη εφραεία του, που θά έκπλήξη αλλά ποτέ δεν θά κουράση. Σπάνια δέχεται ιά ποζήση σε ζωγράφο και όταν δέχεται πάντο το κάνει ύστερα άπό συμφωνία, ότι το σκίτσο θά διορθώνη, ότι ή φύση δεν του έδωκε ώραίο. Πάντα προσπαθει να φαίνεται νεώτερος και πιο ώραίος. Δεν θέλει να θυμάται ποτέ, ότι ο χρόνος κυλά και το σώμα κυστάνει, ή σάρκα γίνεται πλαδαρή κι' οι ρυτίδες αυλακώνουν σαν προμηνύματα θανάτου το πρόσωπο, ότι τὰ μάτια χάνουν το φώς και τη λάμψη τους, γίνονται άψυχα και θολά. Στο πείσμα του χρόνου έννοει να ζήση τη στιγμή όπου τὰ νειάτα, ή δροσιά της σάρκας κι' ή ώ-

ραϊότητα της γραμμής του βρίσκονται στο πιο ύψηλο σημείο όπου σχηματοποιείται η ζωή. Ο χρόνος όμως είναι πιο δυνατός από τις άναμνήσεις, πιο σκληρός από τις επιθυμίες μας και ακόμα έχει την πρόνοια να μας θυμίζει το παρόν. Κι' ο Καβάφης πάντα κάτι θα βρή που να του θυμίζει την αλήθεια του παρόντος. Τα τόσο αγαπητά, τα τόσο έρωτικά, τα τόσο ωραία νειάτα έχουν φύγει. Τό βλέπει μέσα στον παλιό καθρέπτη του σαλονιού του, τό βλέπει πρό πάντων μέσα στα μάτια των νέων που λάμπουν κάτω από τήν ώχρη φλόγα των κεριών, όταν τούς μαζεύει τα βράδια τριγύρω του.

Και τότε μιὰ άπεράντη πικρία, κι' ένας σχεδόν άνευλαθής σαρκασμός γιγαντώνεται μέσα του και ξεσχίζει σε κάθε πτυχή τήν ψυχή του. Κάτω από τήν άτάραχη μορφή και τήν άνεπαίσθητη ειρώνε'α του «Γέρου» προδίνεται ανάμεσα στους στίχους ένα γέλοιο σαν κλάμα κι' ένας βαθύτατος έπικουρικός σαρκασμός. Στα «Κεριά» ο σαρκασμός τραβάει τή μάσκα του και μέσα από τό ύπóστρωμα των στίχων προβάλλει τό γεμάτο άγωνία κι' άπόγνωση πρόσωπο του ποιητή, ενώ ύπόκωφα άκούγεται μακρυνή, ή άτελειπισμένη κραυγή τής φρίκης, που ξεσχίζει τήν άκοή και φέρνει σ' άδιέξοδο τή σκέψη. Ο άνθρωπος που αγάπησε τή ζωή του, που λάτρεψε τή νειότη του, που άπόλαψε μέσα στον ναρκισσισμό του τό νέο του σώμα, στέκεται άνήμπορος και βλέπει τα κεριά του—τίς μέρες τής χαράς, τής ήδονής και τής ωραιότητας—να ξεμακραίνουν, να χάνονται, να σβήνουν άνεπίστρεπτα. Τί άλλο του μένει παρά να σηκώσει τό χέρι ως τό πρόσωπο, να άγγίσει τό νερούλισμένο δέρμα, να ψηλαφήσει τίς ρυτίδες, τίς φοβερές αυτές φωνές του θανάτου, για να καταλάβη πώς ο χρόνος δέν είναι πλάσμα αλλά αλήθει;.

Κάθε άνθρωπος ζητά ν' άντισταθί σ' αυτήν τήν τραγική πορεία προς τόν φυσικό άφανισμό. Κι' έχει ο άνθρωπος τό κρυφό όπλο με τό όποιο μπορεί να παλαίση κι' άν όχι να νικήση, όμως μπορεί να άντιδράση ενάντια στη φθαρτή φύση του. Και τό όπλο αυτό είναι ή 'Ιστορία και ή Πράξη, που είναι ή άφθαρτη φύση του ανθρώπου. Πράττοντας ο άνθρωπος, ένσαρκώνοντας δηλαδή στα φυσικά του ένεργήματα άξίες, βεβαιώνει τήν παρουσία του στον κόσμο όχι σαν φυσική αλλά σαν ιστορική ύπαρξη. Και ή ιστορία που είναι ή μνημοσύνη του τελεσμένου και του τελούμενου διατηρεί άνέπαφες από τό χρόνο και τή φθορά τίς άξίες πράξεις και τούς δημιουργούς των. Έτσι σε κάθε στιγμή του παρόντος παραστέκει ή παρουσία ολόκληρης τής ιστορίας του ανθρώπου. Έτσι ή ιστορία έρχεται σα μία άντίδραση ενάντια στη φύση, σαν ή νίκη του ανθρώπου ενάντια στον φυσικό άφανισμό και τή φθορά στην όπεία άναγκαστικά ύπόκειται. Κι' ο ποιητής μη μπορώντας να σταματήσει τό χρόνο, προσπαθεί να τόν πληρώσει με αισθητικές άξίες και να διατηρήσει στη μνήμη του άνθρωπου τήν ύπαρξή του που άφανίζεται και χάνεται.

Γι' αυτό και όλη ή προσοχή και ή προσπάθεια του Καβάφη δίνεται στο έργο του. Ο 'Αλεξανδρινός ποιητής σε κάθε στιγμή συγκεντρώνει τόν έαυτό του, άναμετρα σε κάθε στιγμή τό μέγεθος τής δύναμής του, σε κάθε στιγμή έτοιμάζεται για τόν υπέρτατο άγώνα του: Τήν κατάκτηση τής ιστορίας. Μ' ένα όξυτάτο ένστικτο, άναζητεί εύνοϊκές γι' αυτόν θέσεις και σαν καλός άγωνιστής γνωρίζει να μετατρέπη με χίλιους τρόπους και πονηριές, με άφάνταστες δολιότητες τις δυσμενείς συνθήκες σ' εύνοϊκές. Με προσοχή, με προφύλαξη με φόβο ακόμα θα κάμη τήν πιο έπιμελημένη άναγνώριση στις διαθέσεις εκείνων που για πρώτη φορά θα τόν πλησιάσουν. Είναι άξιοι, είναι έτοιμοι να τόν θυμάσουν; 'Αγάπηση τό έργο του; Μπορεί να έχουν τή διάθεση να τό διαδώσουν και να τό ύμνήσουν; 'Αν είναι γόνιμη και έκμεταλλεύσιμη γή που πρόκειται κάτι να προσφέρει για τόν Καβάφη και τή δόξα του, ο ποιητής με μία τρομερή έπιδεξιότητα αρχίζει να καλλιεργή τό έδαφος. Μάεστρος φοβερός στην τέχνη τής κολακείας, άφοπλίζει με τήν ύποχρεωτικότητα του τόν άλλο. 'Επιδέξιος, διαλεκτικός, με τίς λεπτές παρατηρήσεις και τίς άπροσδόκητες έπεμβάσεις του ζητεί να έξαναγκάση τόν άκροατή του, να τόν τοποθετήση όπου αυτός θέλει. Κρύβοντας κάτω από ένα προσωπείο γαλήνης και νηφαλιότητας όλη τήν άγώνια του και τήν ένταση τής προσπάθειάς του, με τό δροσερό και χαριτωμένο λόγο του με τίς έξυπνες ύποχωρήσεις του, όπου συνήττησε μιὰ βίαιη άντίδραση συμφωνώντας με τόν άκροατή του όπου συμφέρει να συμφωνήση τελικά, έπιτυγχάνει τήν κατάκτηση. Έτσι προσεκτικά, επιδέξια, φροντισμένα έτοιμάζει μόνος του με μιάν άκούραστη ύπομονη τή θέση του μέσα στην ιστορία. Είναι στο ζήτημα αυτό ο Καβάφης φρόνιμος, έμπορικώτατα φρόνιμος. Δέν άνεβαίνει τα σκαλοπάτια τής δόξας με τα έπικίνδυνα και τραγελαφικά πηδήματα του Nietzsche, ούτε σκαλώνει προς τή

δόξα με ματωμένα μέλη για να αφήσει μια εντύπωση φρίκης όπως ο Baudelaire. Δεν τρέχει διαστικά στη θέση που του έταξε η Ιστορία όπως ο Wilde. 'Αργά, μετρημένα, σίγουρα θέλει ν' ανέβη στη θέση, που τόσο υπομονητικά, τόσο κοπιαστικά εξημιούργησε μόνος του. Θέλει να είναι βέβαιος, ότι μια θέση τόν περιμένει και προχωρεί σίγουρα. "Έτσι άλλωστε γνωρίζει πως θα κάμη εντύπωση, κι' αυτό είναι ένα καλό έφοδιο για τὸ ανέβασμα.

* * *

Ταυτόχρονα με τὴν ἴδια προσοχή, με τὸν ἴδιο ζήλο δημιουργεῖ τὸ ἔργο του. «... Τὴν ἔργασίαν μου τὴν προσέχω καὶ τὴν ἀγαπῶ...» λέγει κάπου, κι' εἶναι γνωστὴ ἡ ἐπιμέλεια ποὺ καταβάλλει γιὰ τὸ ἔργο του.

Χαρακτηριστικὸ τὸ ἔργο τοῦ Καβάφη ἐγκεφαλικὸ ἀπὸ τὴν ἔλλειψη τοῦ παλμοῦ καὶ τοῦ συναισθηματικοῦ ὄργασμοῦ. Δὲν δίνει ὅμως ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς καὶ τὴν οὐσία τοῦ ἔργου του.

Τρία εἶναι τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς ποίησης τοῦ Καβάφη. Ἡ ἐπένδυση τῶν αἰσθημάτων σὲ αἰσθητικὸ τύπο διανοητικοῦ χαρακτήρος, μιὰ ἐξεζητημένη ἀπλότητα ποὺ κάμνει τὴν ποίηση νὰ μοιάζει μᾶλλον με πρόζα, καὶ μιὰ ἐπίμονη σχεδὸν μονότονη ἱστορικὴ περιπλάνηση γιὰ τὴν ἀνεύρεση μέσα ἀπὸ τὸ παρελθὸν τῶν αἰσθητικῶν του μορφῶν.

"Ένας τολμηρὸς διανοητισμὸς, ἀποτέλεσμα μιᾶς ἐντατικῆς καὶ φροντισμένης ἐργασίας ἀπλώνεται κυρίαρχα σ' ὀλόκληρο τὸ ἔργο τοῦ Καβάφη. Ἐφοῦ ὁ ποιητὴς ἀρνήθηκε τὴν ἀναβίωση τῆς φύσης μέσα στὴν Τέχνη, ἀφοῦ ἀποξενώθηκε ἀπ' αὐτὴν τὴν εὐκόλη ψευτορωμαντικὴ φυσιολατρεία, ἀφοῦ σὰν ἄλλος Ρωμύλος ἔσκαψε τὴν τάφρον τῆς Τέχνης του, ὁ Καβάφης παρέδωκε ὅλην τὴν Τέχνην του στὴ διάνοιά του. Σ' ὀλόκληρο τὸ ποιητικὸ ἔργο του δὲν θὰ βρῆ κανεὶς παρὰ ἓνα μοναδικὸ ποίημα ποὺ ἔχει μόνον κάποιες ὠχρὲς ἀναυγυεῖς μιᾶς ἀπατηλῆς ἐπιστροφῆς πρὸς τὴ φύση. Ἄλλὰ κι' αὐτὴ ἡ στιγμιαία παραπλάνηση τὸν κάμνει νὰ ξεφανιάζεται. Ἀναρωτιέται σύντομα μὴπως παρασύρθηκε ἀπὸ τὸν πειρασμὸ τῆς στιγμῆς κι' ἔκαμε μιὰ ἀπρεπὴ πράξη. Καὶ ξεαναυγίζει στὸν ἑαυτὸ του μετανοιωμένος. Ἡ φύση ἐκφράζει τὴν γενικότητα καὶ τὴν κανονικότητα, ἐνῶ τὸ πνεῦμα ἐκφράζει τὴν ἀτομικότητα καὶ τὴν μερικότητα, γι' αὐτὸ ἡ ποίηση τοῦ Καβάφη στὸ σύνολό της εἶναι παράλληλα καὶ ἀτομικὴ. Μέσα στὴν Τέχνην του ἄλλοτε ἐκφράζει τὸν ἑαυτὸ του κι' ἔτσι γίνεται ψυχολόγος, ἄλλοτε ἀνασυνθέτει καὶ δημιουργεῖ τὸν ἑαυτὸ του καὶ γίνεται ἠθικολόγος. Παλῶν αἰσθημάτων, σιγασμένοι πόθοι, τόνοι ψυχικῶν διαθέσεων, τολμηρὲς ἐπιθυμίες, σιωπηλὲς συγκρούσεις, ἀνέκφραστα πάθη, ὅλη τέλος ἡ ἀτμόσφαιρα ὄργασμοῦ ποὺ ὀνομάζουμε ἐσωτερικὸ δρᾶμα τοῦ ποιητῆ, ἡ ἀβέβαια καὶ ἐναλλασσόμενη στάση του ἀπέναντι στὴ Μοῖρα του γεμίζει ὅλα του τὰ ποιήματα ἀπὸ τὴν πρώτη περίοδο δηλαδὴ ἀπὸ τὸ 1905—1911. Ἡ «Πόλις», τὸ «Περιμένοντας τοὺς δορβάρους», τὸ «Ἀπολείπειν ὁ Θεὸς Ἀντώνιο» εἶναι τὰ ἀντιπροσωπευτικὰ αὐτοῦ τοῦ εἴδους ποιήματα.

Ταυτόχρονα ἀπὸ τὴν ποίηση του λείπει ὁ παλμὸς, ἡ ψυχὴ, κι' ἐπικρατεῖ ἀκόμα καὶ στίς πιὸ δραματικὲς του στιγμὲς ἡ νηφαλιότητα. Μιὰ ψυχρότητα ὅμοια μαρμάρου καὶ μιὰ ἡρεμὴ ἐγκαρτέρηση χαρακτηρίζει ὅλους σχεδὸν τοὺς στίχους του. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι ἀπουσιάζει ἀπὸ τὸν Καβάφη ἡ ἀνησυχία, ἡ σύγκρουσις, τὸ δρᾶμα. Ὅλα ὅμως φαίνονται ὑποταγμένα καὶ πειθαρχημένα. Ὁ Καβάφης με τὴ γαλῆν καὶ τὴν ἀταραξία τοῦ στίχου του φαίνεται σὰν νὰ ἔχη κυριαρχήσει πάνω στὴ μοῖρα του. Τὸ ἔργο τοῦ Καβάφη μοιάζει ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτὴ με τὰ κλασσικὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ ἀγάλλματα. Ἡ ἡρεμία τῶν στίχων του εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς μετρημένης ἰσσοροπίας τῶν παθῶν. Ὅπως ὅμως πολὺ σωστὰ παρετήρησε κάποιος κριτικὸς, τὸ δρᾶμα τοῦ Καβάφη ὑπάρχει στὴ συνείδησή του, στὴ διάθεσή του, στὴν κίνησή καὶ τὸ ρυθμὸ τῆς σκέψης του.

Ἡ τραγικότητα τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου εἶναι ἡ ἀπιστία. Μέσα στὴν ποίηση τοῦ Καβάφη, μιὰ ἀνήκουστη σύγκρουσις με ὅλες τὶς ἀξίες τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἱστορίας, δραματοποιεῖ ἀκόμα καὶ τὸ ἐπίγραμμα. Γιατὶ μέσα σ' ὀλόκληρο τὸ ἔργο του ὁ Καβάφης ἔπαψε πιά νὰ πιστεύει σὲ κάθε ἀξία τῆς ζωῆς, τῆς τέχνης, σὲ κάθε ἀξία τοῦ ἀνθρώπου. Μοιάζει με κείνον ποὺ πέρασε ἀπὸ ὅλες τὶς φιλοσοφίες, ἀπὸ ὅλες τὶς πίστεις, ἀπὸ ὅλες τὶς ἀξίες με τὸ ἀργὸ δῆμα του καὶ δὲν στάθηκε πουθενά. Κι' ὅταν ἐσήμανε ἡ στιγμὴ του καὶ θέλησε νὰ σωθῆ ἀπὸ μιὰ πίστη, ἀπὸ μιὰ θεωρία τῆς ζωῆς δὲν βρῆκε καμμιά κι' ἔμεινε ἔρημος καὶ ἐγκαταλειμένος, ἀνικανὸς νὰ ξεαναχίσθ τὸν δρόμο ἀπὸ τὴν ἀρχή. Τότε ὁ Καβάφης ἔχει χάσει πιά κάθε δεσμὸ του με τὸν κόσμον καὶ με ὅλους τοὺς Θεοὺς.

Δέν πρέπει ωστόσο νά νομισθῆ ὅτι ὁ Καβάφης εἶναι ἕνας ἀρνητής. Ἡ τραγωδία του εἶναι μεγαλύτερη ἀπὸ κάθε ἀρνητή. Γιατί ὁ ἀρνητής στὸ τέλος βρῖσκει κάποια λύτρωση. Ὁ Καβάφης ὅμως δέν βρῖσκει καμιά. Ὁ Nietzsche μέσα στὴν ἀλλοφροσύνη τῆς ὀρμῆς του τσακίζει κάθε δεσμό του μὲ τὸν κόσμο καὶ μὲ τὸ Θεό. Γίνεται ὁ μανιακὸς ἀπίστος. Στὸ βάθος ὅμως ὁ Nietzsche, ἔχει βρεῖ κάποια λύτρωση. Ἡ ἀπιστία του θά γίνῃ θρησκεία του, θά γίνῃ τὸ νόημα καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς του. Θά γίνῃ ἡ δημιουργικὴ ἀξία τῆς ἱστορίας του. Ὁ Καβάφης ὅμως, ποὺ δέν ἔχει οὔτε κι' αὐτὴν τὴν ἔσχατη καταφυγὴ τῆς ἐλπίδας, εἶναι ἀκόμα πιὸ τραγικὴ ὑπαρξή. Δέν πιστεψε σὲ τίποτα ἀλλὰ καὶ δέν ἀρνήθηκε τίποτα, ἢ μάλλον τὰ πιστεψε ὅλα κι' αὐτὸ εἶναι σὰν νὰ μὴ πιστεψε τίποτα. Εἶναι ἕνας κοσμοπολίτης τοῦ πνεύματος, ἕνας Ἰουδαῖος τῆς σκέψης, ὅπως τέτοιοι στὸ βάθος εἶναι κάθε Ἀλεξανδρινός. Μέσα στὸν ὠκεανὸ τῆς πολυγνωσίας του, ἐπνιξε τὸν ἐσωτερικὸ ἑαυτὸ του καὶ τώρα μέσα στοὺς δρόμους τῆς Ἀλεξάνδρειας μὲ τὸ κυρτὸ σῶμα του, μὲ τὰ πλαδαρὰ μάγουλα, ὁ γέρος, σέρονει μαζὺ μὲ τὰ τρεμάμενα πόδια του καὶ τὸν νεκρὸ ἑαυτὸ του ποὺ δέν τὸν δέχεται κανένα νεκροτοφεῖο, γιατί δέν πιστεψε σὲ καμιά θρησκεία τοῦ Πνεύματος.

Κι' ἐπειδὴ πιὸ διασκεδαστικὴ κι' ἀφιλοσόφητη βιοθεωρία δέν ὑπάρχει ἀπὸ τὸν ἡδονισμό, ὁ Καβάφης δόθηκε σ' αὐτὴν ὄχι γιατί τὴν πιστεψε, δέν χρειάζεται ἄλλωστε πίστη γιὰ τὸν ἡδονισμό, ἀλλὰ γιατί τοῦ ἔμενε ἕνα σῶμα κι' ἐπὶ τέλους κάτι ἔπρεπε νὰ τὸ κάμῃ.

Εἶναι ἀλήθεια ἀξιοθαύμαστο πὼς ὁ Καβάφης μπόρεσε, ὅλην αὐτὴ τὴν τραγικότητα τῆς φύσης του, μιὰ τραγικότητα ποὺ εἶναι μοιραία συνέπεια κάθε δημιουργοῦ, κάθε ἀνθρώπου ποὺ ζεῖ συνειδητὰ τὴ ζωὴ του, νὰ τὴν ὑποτάξῃ καὶ νὰ τὴν σκεπάσῃ μὲ τὸ προσώπειο τῆς γαλήνης καὶ τῆς νηφαλιότητας. Ποῖος ξέρει ποιά ὑπεράνθρωπη δύναμη θά κατέβαλε ὁ ποιητὴς γιὰ νὰ μπόρῃσῃ ὅλο αὐτὸ τὸ ὠκεάνειο συναίσθημα, ὅλην αὐτὴ τὴ φρίκη τῶν κόσμων ποὺ συγκρούονται νὰ τὴν ντύσῃ μὲ τὴν ἐξεζητημένη ἀισθητικὴ ἀπλότητα τοῦ στίχου του. Ὁ Καβάφης φαίνεται νικητὴς καὶ κυριαρχὸς τῆς μοίρας του. Φαίνεται σὰν νὰ ὑποτάσῃ κάτω ἀπὸ τὴ δύναμη τῆς προσωπικότητάς του κάθε συγκρουόμενη δύναμη. Κι' ἐδῶ ὁ Καβάφης ἔχει ξεπεράσει τὴ φύση του καὶ μπαίνει στὴ δική του περιοχὴ, τὴν περιοχὴ τῆς Τέχνης του. Τὸ φυσικὸ θὰ ἦταν νὰ ἄφηνε νὰ φθάνουν στ' αὐτία μας σπαραγμοὶ καὶ κραυγὰς πόνου κι' ἀπελπισμένοι θρήνοι. Ἡ καλλιτεχνία ὅμως τοῦ Καβάφῃ ἔγκειται στὸ ὅτι ἐκεῖνο ποὺ φθάνει ὡς ἐμᾶς εἶναι ἡ μακρυὴ καὶ σχεδὸν ἀνεπαίσθητη μευσικὴ τοῦ ἔργου του, ποὺ προδίδει πὼς μέσα βαθεῖα στὸν τόπο ποὺ γεννήθηκε ὁ στίχος, κάτι τρομακτικὸ συμβαίνει, μὰ ποὺ δέν ταιριάζει ἄπρεπα ὁ τεχνίτης νὰ δείξῃ γυμνὸ τὸν πόνο του. Ἀντίθετα δείχνει πὼς τὸν ἔχει νικήσει καὶ τὸν φέρνει τώρα ἀγνώριστο, χυμῆνο μέσα στὰ δικά του αἰσθητικὰ καλοῦπια. Νηφαλιότητα, γαλήνη, ὑπέρτατη προσπάθεια προσποίησης, κυριαρχοῦν στὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ.

Ἡ μορφή τοῦ στίχου του ἄλλοτε ἐκφυλίζεται σὲ πρόζα, ἄλλοτε, ὅπως εἶπε ὁ Παλαμάς, τσακίζει τὸν δεκαπεντοσύλλαβο καὶ κατὰ κανόνα δέν μπορεῖ νὰ καταταγῇ σὲ κανένα γνωστὸ στιχουργικὸ κανόνα. Εἶναι κι' αὐτὴ μιὰ Καβαφικὴ ἐκπλήξη. Γιατί ἡ ἀκαδημαϊκὴ στιχουργικὴ τέχνη, μολονότι εἶναι ἕνα ἀπλὸ διακοσμητικὸ στοιχεῖο τοῦ ποιητικοῦ λόγου, ὕστερα ἀπὸ μακροχρόνια παράδοση καὶ συνεχὴ προσήλωσις σ' αὐτὴν, ἔχει γίνῃ μιὰ φυσικὴ ἄς ποῦμε μορφή τοῦ ποιητικοῦ λόγου. Κ' ὁ Καβάφης, τὸ συνηθισμένο, τὸ παραδεγμένο, τὸ φυσικὸ, αὐτὸ τὸ τσακίζει, τὸ σπάει κι' ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὴν παράδοση, ὄχι τόσο ἀπὸ πεποίθησι, ὅσο ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῆς πρωτοτυπίας, στὴν τυραννία τῆς ὁποίας ὑποβάλλει τὴν Τέχνην του ὅπως καὶ τὴ Ζωὴν του.

ΒΑΣΙΛΗΣ Γ. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ

Π Ρ Ω Τ Ο Β Ο Σ Κ Ο Σ

Ὁ Στάθης ὁ πρωτοθσοκὸς σὲ θεμωνιὰν γυρμένος
τῆσαι τρεῖς κοπέλλες δίπλα του τοῦ ἐσυχνοτζερνοῦσαν.
Τζερνᾶ του ἢ μιὰ κουμανταρκᾶν τῆζι ἢ ἄλλη κρασί μουσκάτον
τῆζι ἢ τρίτ' ἢ ὁμορφίτερη στέκει χαμογελᾶ του.
Τῆζι τῆζείνος τὸ χαμόγελον γιὰ πότασον τὸ πᾶρνει
τῆζι τὸ πεκρώνει μὲ φιλιὰ τῆζι τὸ ξοφλᾶ μὲ χᾶδικια.

Διασκευὴ Α. ΚΛΟΚΚΑΡΗ

Φ Υ Γ Η

Τόν είδα προχθές κακόκεφο και θλιμένο, μάσκα αρχαϊκή με ίχνη φθοράς. 'Η καρδιά μου δεν κρατήθηκε. Κλαίει. "Όλοι άκούνε τις θλιβερές νότες. Μονάχα έκείνος δεν τις άκούει. Λές να παίξει θέατρο; Τι καλοί ήθοιοι που γενήκαμε όλοι! Κι' ο πατέρας φοράει μάσκα, κι' η γυναίκα μου φοράει μάσκα ως κι' η μικρή μου υπηρέτρια άρχισε και την συνηθίζει. Τι θα γίνει; Τι θα γίνει; "Αν κάποτε μπορέσουμε να ξεγυμνωθούμε, σίγουρα που δε θα καταλάβουμε ο ένας τον άλλο. Συλλογιέμαι ακόμα τα λουλούδια. 'Αδύνατον. "Ενα λουλούδι δεν μπορεί να ύποκριθεί. Δεν ύπάρχει λόγος. 'Ανοησίες. 'Ανοησίες.

—Φίλε μου.

'Αποφασίζει και μου ξεδιπλώνει τις σελίδες του άργά-άργά άπάνω στο τραπέζι μου. Δυσκολεύομαι πολύ να τις διαβάσω. Τα άποκρυσταλλωμένα του δάκρυα κτυπούν ουθμικά στον εύκαιρο χώρο της καρδιάς μου: «Ντίγκ...Ντίγκ...Ντίγκ...». Πόσο καθάριος ήχος! Ποτές μου δε τη φανταζόμουνα τόσο εύκαιρη την καρδιά μου. 'Εχω γευτεί τόσες τραγικότητες κι' ηλιθιότητες. Νόμιζα πως έπρεπε να μυρίζει έπαρχιώτικη μούχλα άπ' το κλείσιμο. 'Η μούχλα είναι μιá ώραιόχρωμη ούσια, μαλακιά, μαλακιά σαν το θαμβάκι. 'Όπωςδήποτε έπρεπε τουτα τα δάκρυα να μη κάνουνε τέτοιο θόρυβο. Στιγμές, στιγμές φοβάμαι. Λές να μούσθει καμμιά άποπληξία; Τρέμω. Σκέψου να πεθάνω τούτη τη στείραν έποχή. Θα μου στιβάζανε ένα σωρό ψεύτικα λουλούδια, της όκάς και της ύποκρισίας. Φοβάμαι.

—Φίλε μου.

Τίποτα. Τίποτα. 'Η τραγωδία συνεχίζεται. Τα άποκρυσταλλωμένα δάκρυα πληθαίνουν. Οί ήχοι πληθαίνουν. Μαζεύω τουτα τα δάκρυα μέσα στην χούφτα μου. Θέλω να δεβαιωθώ για τη γνησιότητά τους. Συγκλονίζομαι. Φωνάζω στριγγά άπό την όδύνη: «Θεέ μου, είναι γήϊσια. Είναι γήϊσια». Μά μπορεί ο άνθρωπος να παράγει τόσα δάκρυα; Τα κάνω στίβα όπως το χοντρό χαλάζι. 'Ακουμπάω τις άγκώνες στο τραπέζι και τόν άκούω. Είναι ηνεμία άπόψε. 'Η φωνή του άνηχά σαν έξαυλωμένη νότα του πόνου. Το πάσον το κρατάνε οι ήχοι των δακρύων.

—.....Την γνώρισα στο Λονδίνο. 'Αγαπηθήκαμε πολύ και παντρευθήκαμε... .

Λέω: Συνηθισμένη ίστορία και λυπάμαι τους φόβους της καρδιάς μου.

Τα θαγονάκια συνεχίζουν το δρόμο τους. 'Η ζωή τους κυλάει σαν ροδοπέταλο στη διάφανη έπιφάνεια μιας γιάλας. Να μην έχει χρυσόψαφα, γιατί μπορεί να το σαλέψουν. Τότε, αντίο ηνεμία. Τα κορμιά διψασμένα ριχτήκανε με πάθος στον ώραίο άγώνα. "Ενα άγγελούδι άνοιξε τις μικρές, γαλάζιες του φτερούγες και τους χαμογέλασε.

—Καλημέρα!

—Καλημέρα, χρυσά μου!

—Καλημέρα, χρυσό μου!

Και τα θαγονάκια με στιβαγμένη πηκτή, πηκτή την ευτυχία συνεχισαν το δρόμο προς τόν έβδομο ούσανό. Μονάχα ρόδινα και γαλάζια συγνεφάκια. Μονάχα γαλάζια και ρόδινα. Τίποτ' άλλο. Τίποτ' άλλο. Σφυρίζει το τραίνο. "Όλο σφυρίζει και προχωρεί. 'Ο καπνός του γίνεται μιá γαλάζιος και μιá ρόδινος. Μιά ρόδινος και μιá γαλάζιος. Ποιό να προτιμήσουνε; 'Αλήθεια, ποιό;

Σαπουνόφουσες. Σαπουνόφουσες. Τους κτύπησε κατακούτελα ο Κυπριακός ήλιος και τις έσπασε.

—«Μά είναι δυνατόν; Μά είναι δυνατόν; 'Εμεις τις φέραμε άπό το Λονδίνο, άκυπτε, άπ' την καρδιά του Λονδίνου. Τις φτιάξαμε με το ζεστό μας αίμα και τις φουξήσαμε με το καλαμάκι της φιλίας, του πόθου, του μικρού άγγέλου με τις γαλάζιες φτερούγες. Γίνεται να σπάσουνε; Γίνεται να σπάσουνε; Σίγουρα κάποιο λάθος έγινε. "Ηλιε, κάνεις λάθος. Δεν είναι σαπουνόφουσες τουτες. Δεν είναι. Δεν είναι. Είναι της καρδιάς και της αγάπης.....».

Μά ο ήλιος της Κύπρου δεν έδωσε καμμιά σημασία. Συνέχισε άδιάφορος το σπάσιμο τους. Τα κορμιά κτυπούσανε νευρικά στους άσφαλτοστρωμένους δρόμους. 'Ο κόσμος έμεινε έκστατικός και τις κοιτούσε που σπάζανε και κατακυλούσανε. Στα μούτρα άνθούσε μιá χαρακιά χαιρεκακίας. 'Ο πόνος τ'άλλουνου είναι δροσιά της θρώμικης καρδιάς του ανθρώπου. Ξεδιψούσαν.

Συντρίμια. Συντρίμια.

“Ένα άνηξερο κορίτσι έτρεξε νά μαζέψει μερικά. Μιά άγρια φωνή πηκτή και παλμώδικη τήν τρώμαξε.

—«Μή τ’ άγγίξεις. Μή τ’ άγγίξεις».

Τό κορίτσι φοβήθηκε κι’ έφυγε.

—Βάληκα νά τά μαζέψω μοναχός μου. Μου ματώσανε τά χέρια. ‘Ο πόνος στράγγισε τήν πίστη μου.

Κοιτάω τά χέρια του. Είναι γιομάτα βαθειές πληγές. Οί άσπρες σελίδες σφραγιστήκανε με τó ζεστό του αίμα. ‘Ολοπόρφυρες παπαρούνες γιόμισε τó γραφείο μου. Πόσες, αλήθεια, παπαρούνες!

—Κι’ ύστερα; Τί έγινε ύστερα;

—Έφυγε. Τήν τράβηξε ή όμίχλη. ‘Η καταραμένη όμίχλη.

‘Η άρχαϊκή μάσκα με τά ίχνη φθοράς πήρε μία γκριμάτσα κλόουν.

—Και τ’ άγγελούδι με τίς γαλάζιες φτερούγες;

—Διαλύθηκε μέσα στήν όμίχλη.

—Φίλε μου...

—‘Οχι, όχι μή μου πείς τίποτα. Δέ θέλω. Δέ θέλω.

Μάζεψε γρήγορα, γρήγορα τά άποκρυσταλλωμένα του δάκρυα, τά τσέπωσε κι’ έφυγε τρέχοντας.

—Θεέ μου, παρελθέτω άπ’ έμου τó ποτήριον τούτο.

ΦΩΤΟΣ ΧΑΤΖΗΣΩΤΗΡΙΟΥ

ΕΙΝΑΙ ΣΤΙΓΜΕΣ

Είναι στιγμές πού κι’ ή έρημιά είν’ συντρόφισσα
και τó σκοτάδι φώς στόν ταξιδιώτη,
πού ή συγνεφιά γελάει όλόγλυκα
και τó ξερό κλαδί θυμίζει νιότη.

Είναι στιγμές, πού όλα γελούν άχόρταγα,
λές και γιά σένα και γιά με φτιαχτήκα,
τό κάθε δάκρυ είν’ τής χαράς ξεχειλίσιμα,
κι’ ό κάθε πόνος προμηνάει μιá γλύκα.

Κι’ είναι στιγμές, πού μυρωδάτα λούλουδα
πλήξη σκορπούν και τήν καρδιά όλο σφίγγουν,
πού είν’ τó τραγουδι τής νυκτιάς μαρτύριο,
και τ’ άστρα ξωμακραίνουνε και σβήνουν.

Είναι στιγμές πού καίει τó χαμόγελο,
είναι στιγμές π’ αναγουλά τó χάδι.

Είναι στιγμές πούναι ή ζωή άνυπόφορη
κι’ όλα μυρίζουν σκοτεινιά και “Αδη.

Φ Θ Ι Ν Ο Π Ω Ρ Ο

“Ακουσα τó τραγουδι σου στό φύσημα τού άγέρα,
μήνυμα άργό, πού τραγουδεί ό φλοίσθος τών νερών
και μ’ έσφιξε στ’ άγκάλια τής ή λυπημένη έσπέρα
και στράγγισε τά χείλη μου φεγγάρι μελιχρό.

«Έκείνου είναι τó φίλημα», οί άκτίνες του μιλούσαν,
«και ψέμμα είναι τó περιγιάλο και ψέμμα ό άκεανός».
‘Ανάερα ψιθυρίσματα τά λόγια μαρτυρούσαν,
κι’ έσύ έστεκες στό πλάι μου, σαν πάντα, γελαστός.

‘Ανάερα ψιθυρίσματα τά λόγια μαρτυρούσαν,
στά γλυκοψιθυρίσματα τής σκοτεινής νυκτιάς
και πέφτανε τά φύλλα του—νεκρά, σαν κάποιου δώρου
τά ξεχασμένα ξέφλουδα σε ώρες μοναξιάς...

ΠΟΥΛΞΕΝΗ ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΙ ΠΟΙΗΤΕΣ

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ROBERT FROST

Τὸ ποίημα τοῦ Frost, "One Step Backward Taken" εἶναι ἀποκαλυπτικώτατο γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν δημιουργό: ἐκφράζει σύντομα καὶ σταθερὰ τὸ θρίαμβο τῆς ἰσορροπίας τοῦ ἀτόμου (καὶ τοῦ καλλιτέχνη) μέσα στὴν «παγκόσμια κρίση». Ὁ ποιητὴς δέχεται ὅλες τὶς ἀντιφάσεις τοῦ κόσμου ἀλλὰ δὲν κάμπτεται· ὁ κόσμος καταβαρθρώνεται, ὅμως αὐτὸς μπορεῖ νὰ κρατηθῆ: ἡ ἀλήθεια θὰ εἶναι ἡ κεντρομόλος δύναμις. Τὸ ποίημα του εἶναι ἕνας ὑπαινιγμός, ἕνα μάθημα, καὶ μαζί μιὰ σάτυρα ποὺ καταλήγει σὲ μιὰ καθολικὴ τραγωδία. Τὸ περιεχόμενο, ἡ οὐσία του, εἶναι ἡ προσπάθεια τοῦ ἀτόμου νὰ κρατηθῆ σ' ὁ σ τ ἄ πάνω στὴ γῆ, ν' ἀποφύγει τὴν ὁμαδικὴ ὑστερία μιᾶς συντριπτικῆς καὶ χωρὶς νόημα ἀλλαγῆς καὶ νὰ μὴ συμπαρασυρθῆ. Ἐνὶ σάτυρα ὑποδηλώνεται, τονίζεται καθαρά, μὲ τὴν αἰώνια καὶ ἀναπόφευκτη ἐπανάληψη ὄλων αὐτῶν τῶν ἀτοπημάτων, ποὺ παίρνουν μορφή κοσμογονικῆ. Καὶ ἡ ὅλη ἰδέα σφραγίζεται μὲ τὸ δίκαιο ἀλλὰ τραγικὸ τέλος τῆς ἀπομόνωσης ἀπὸ τὸν ὑπόλοιπον κόσμο, χωρὶς ὅμως νὰ ὑπάρχει μεμφιμοιρία. Ἀπεναντίας ὑπάρχει στὸ ποίημα αὐτό, καθὼς καὶ σὲ ὅλα τὰ ποιήματα τοῦ R. Frost, κάτι τὸ εὐρύσαστο, τὸ οὐσιαστικὸ τὸ γεμάτο. Ὑπάρχει μιὰ διάθεση κυριαρχικῆ, ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὶς ἀκλόνητες πεποιθήσεις ποὺ δημιουργεῖ στὸν ἄνθρωπο ἡ Φύση.

Γιὰ τὸν Frost ἡ ἀλήθεια εἶναι τὸ κεντρικὸ πάθος. Ποτὲ δὲν ἐξαπατήθηκε ἀπὸ συνθήματα· ποτὲ δὲν παρασύρθηκε ἀπὸ εὐκόλες λύσεις· ποτὲ δὲν ἐνέδωσε σὲ μόνες τῆς στιγμῆς στὴν ποίηση ἢ στὴν πολιτικῆ. Ἀνάφερα πάρα πάνω ὅτι τὸ "One Step Backward Taken" ἔχει διπλὸ ἀποκαλυπτικὸ χαρακτήρα. Ἐκτὸς ἀπὸ μιὰ στάση ζωῆς, ἐκφράζει (ἔχουμε τὸ δικαίωμα νὰ τὸ ὑποβέσουμε) καὶ μιὰ στάση αἰσθητικῆς. Ἐξηγεῖ ὅτι ἡ ποίηση σὰν ἐρμηνεία τοῦ σύγχρονου κόσμου δὲν ἔχει φτάσει σὲ ἀδιέξοδο, οὔτε αὐτοδιαλύεται, ὅπως μπορεῖ ἄλλοι νὰ πιστεύουν. Ὁ ποιητὴς τ' ἀποσαφηνίζει τοῦτο, καὶ ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ποίηση γεννιέται μέσα ἀπὸ ὅποιαδήποτε κατάσταση. Ἐπομένως δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχει δικαιολογία γιὰ τὸ ἄμορφο.

Ὁ Frost ἐπαναστατεῖ χωρὶς νεωτερισμούς. Σκοπὸς τῆς ἐπανάστασης του εἶναι ν' ἀνακτήσει τὴν ἠρωσὶὰ τοῦ αἰῶνος. Ἡ ἀξιολόγηση αὐτῆ τὸν φέρνει ἀμέσως κοντὰ σ' ἕνα ποιητῆ, ποὺ ὁ χρόνος δὲν τὸν ἐφθεῖρε, τὸν Wordsworth.

Ὁ Robert Frost εἶναι σήμερα ὁ κατ' ἐξοχὴν ἀντιπροσωπευτικὸς ποιητὴς τῆς Ἀμερικῆς. Ὁ ὅρος ἀντιπροσωπευτικὸς εἶναι ἐδῶ ταυτόσημος μὲ τὸν ὄρο καθολικός. Δηλαδή, ἡ ποίηση του ἐκφράζει βασικὲς ἀπόψεις ζωῆς, ποὺ ν' ἀπηχοῦν στὰ ἄτομα αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ἀλλὰ καὶ στὰ ἄτομα σὰ σύνολο μιᾶς χώρας ὁλόκληρης. Παρουσιάζεται σὲ μᾶς σὰν ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς πνευματικῆς δραστηριότητος ἐνὸς ἔθνους. Εἶναι ὁ πιὸ Ἀμερικανὸς ποιητῆς. Ἡ ποίησή του, μιὰ ποίηση 50 χρόνων τώρα, δὲν πέρασε ἀπὸ «συχλές» ἢ «κινήματα» οὔτε ἐκφράζει «μιὰ στιγμῆ» τῆς ποίησης, καθὼς συνηθίζεται νὰ λέγεται.

Ἕνας Ἀγγλὸς ποιητῆς, ἀπὸ τοὺς πιὸ σημαντικὸς τοῦ καιροῦ μας, ὁ Cecil Day Lewis, ἀναγνώριζε τὸ Frost σὰ δάσκαλο του. Εἶναι ἐνδιαφέρον νὰ παρακολουθήσει: κανεὶς τῆ σκέψη τοῦ Lewis ὅσον ἀφορᾷ τὶς ἐπιδράσεις του, κι' ἀκόμα εἶναι ἐνδιαφέρον νὰ δεῖ κανεὶς σὲ ποιὸς ποιητὲς ἀνάμεσα ἀναφέρει καὶ τὸν Frost: «Ἐγώ, ἐπηρεάστηκα, ἀπὸ ἀποψη τεχνικῆς, καὶ κατ' ἄρθωσα νὰ δώσω στὶς σκέψεις μου διαύγεια ἀπὸ ποιητὲς διαφορετικὸς ἀναμεταξύ τους: τὸν Yeats, τὸν Wordsworth, τὸν Robert Frost, τὸν Virgilio, τὸν Valery, τὸν W. H. Auden, καὶ τὸν Hardy. Αὐτοὶ μοῦ ὑπέδειξαν τρόπους νὰ πῶ ὅ,τι εἶχα νὰ πῶ.»

* * *

Ὁ R. Lee Frost γεννήθηκε τὸ 1875, καὶ μισὸ αἰῶνα τώρα, γράφει δουκολικὰ τραγούδια αἰσθαντικά, γεμάτα ἤρεμο στοχασμὸ καὶ βαθειὰ νοσταλγία, ἢ δραματικὸς διαλόγους. Τὸ New Hampshire εἶναι τὸ μέρος ὅπου ἔζησε τὰ περισσότερα χρόνια τῆς ζωῆς του, καὶ ποὺ τόσο συχνὰ ἀπεικονίζει στὴν ποίηση του. Εἶναι περιέργο αὐτὸς ὁ τόσο Ἀμερικανὸς ποιητῆς νὰ ἀναγνωριστεῖ πρώτα στὴν Ἀγγλία κι' ὕστερα στὴν πατρίδα του. Τὸ 1912 μετῴκησε στὴν Ἀγγλία μὲ τὴ γυναῖκα του καὶ κεῖ σχετίστηκε μὲ τὸν ποιητῆ καὶ δραματικὸ Lascelles Abercrombie καὶ τὸν ποιητῆ Wilfrid Wilson Gibson.

Ἕνα δειλινὸ τοῦ 1913 ὁ Frost καθισμένος μπρὸς στὸ ἀναμένο τζάκι ξεφύλλιζε

τὰ χειρόγραφα ποιήματά του (ὡς τότε δὲν εἶχε ἐκδώσει ποιητικὴ συλλογὴ καὶ μόνο λίγα ποιήματα του εἶχαν δημοσιευθῆ σὲ περιοδικά, παρόλο που πλησίαζε τὰ σαράντα). Κρατοῦσε στὰ χέρια του τὴν ἐργασία εἴκοσι ἐτῶν. Ὁ Frost, ἀπλὰ κι' ἤσυχα, εἶπε: «Μοῦ φαίνεται ὅτι κάποιος θὰ μπορούσε νὰ ἐκδώσει μερικά ἀπὸ αὐτὰ τὰ ποιήματα». Τέτοια ἦταν ἡ στάση καὶ τὸ ἦθος τοῦ Frost. Πράγματι, σὲ λίγο τυπώθηκε ἕνα βιβλίο μὲ ποιήματα του κι' αὐτὸ τὸν καθιέρωσε ἀμέσως στὴν Ἀγγλία. «A boy's will», ἦταν ἡ πρώτη συλλογὴ του· ἕνα χρόνο ἀργότερα φάνηκε τὸ «North of Boston». Ὁ Gibson ἔγραψε γιὰ τὶς συλλογὲς αὐτές: «ὁ κ. Frost ἔκαμε τὸ ζωντανὸ λόγο τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν ποίηση... Ἱστορίες ποῦ σ' ἐνὸς ἄλλου ποιητῆ τὰ χέρια μπορεῖ νὰ ἦσαν κάποια ἀνέκδοτα, στὰ δικά του παίρνουνε σημασία παγκόσμια». Ὁ Mark Van Doren ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ «μοναδικότητα» τοῦ Frost συνίσταται στὸ διαλογικὸ τόνο μὲ τὸν ὁποῖο χτίζει τὸ στίχο του. Αὐτὸ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ παρατηρήσει στὸ ποίημα του: «Ἐκατὸ λαιμοδέτες» ἕνα ποίημα συνθετικὸ, σὲ μορφὴ δραματικοῦ διαλόγου.

Χαρακτήρισε κάποιος τὰ ποιήματα τοῦ Frost φτωχὰ στὴν ἀπεικόνιση τοπίων. Ἄν τὰ ποιήματα του ἦσαν πλούσια μόνο στὴν ἀπεικόνιση τοπίων, νομίζω ὅτι δὲ θὰ ἦσαν τίποτα ἄλλο παρὰ ποιήματα θεματογραφικά—ὅσο πλούσια κι' ἂν εἶναι ἡ ἀπεικόνισή τους. Δὲ μπορεῖς νὰ κατακρίνεις μιὰ ποίηση ἐπειδὴ εἶναι φτωχὴ σὲ τοπία—ἂν εἶναι ἡ ποίηση τοῦ Frost φτωχὴ, σὲ ὅ,τι δήποτε. Σημασία ἔχει ἕνα ποίημα νὰ περιγράφει ἕνα θέμα καὶ νὰ ἀποφεύγει τὴ θεματογραφία, ἡ ὁποία μπορεῖ νὰ ἐκδηλώνεται μ' ὁποιοδήποτε θέμα. Τὸ γνώρισμα τῆς θεματογραφίας εἶναι ἡ ἐμμονὴ σὲ μιὰ στατικὴ ἰδέα, ἡ συσώρευση γεγονότων χωρὶς ἄμεσο καὶ γενικὸ ἐνδιαφέρον, ἡ πιστὴ ἀλλὰ ἄσυχη ἀναπαράσταση. Οἱ εἰκόνες τοῦ Frost εἴτε ζωγραφίζουν τοπία ἢ πρόσωπα ἢ καταστάσεις δραματικές, ἀναδεικνύουν ἕνα θέμα, ποῦ περνάει ἀπὸ τὴν πραγματικότητα στὴν ποίηση, διατηρῶντας ὅλη τὴ φυσικὴ χάρη ἐνὸς τραγουδιοῦ. Γι' αὐτὸν ἡ τέχνη καταρρίπτει—κι' αὐτὸ εἶναι σωστὸ—κάθε τεχνοτροπία. Κι' ἔχει δίκαιον νὰ γράφει ὅτι «ἕνα ποίημα ἀρχίζει μὲ ἡδονὴ καὶ τελειώνει μὲ σοφία». Αὐτὸ εἶναι ἕνας κανὼνας ποῦ ἰσχύει καὶ γιὰ τὸν ποιητῆ—δημιουργὸ καὶ γιὰ τὸν ἀναγνώστη τῆς ποίησης.

Εἶπαν ὅτι τὰ πρόσωπα ποῦ παρουσιάζει ὁ Frost, εἶναι πρόσωπα ἀτυχιῶν· δὲν ὑπάρχει τίποτε χαρούμενο σ' αὐτά: Σύμφωνοι. Ἡ διαπίστωση σωστὴ, ὄχι ὁμως καὶ ἀναγκαία. Ἐμὰς δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει ἂν ἕνα πρόσωπο εἶναι πρόσωπο ἀτυχιῶν ἢ ἐπιτυχιῶν. Δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει τὸ θέμα, ἀλλὰ τὸ πῶς ἐπεξεργάζεται κανεὶς τὸ θέμα—αὐτὸ εἶναι ἡ τέχνη.

Τὸ ποίημα του μὲ μορφὴ διαλόγου «Ἐκατὸ λαιμοδέτες» εἶναι μιὰ δραματικὴ ἐξάισια σύνθεση. Τὰ πρόσωπα μιλᾶνε ἀλλὰ πῶς πολὺ ὑποβάλλουν, δημιουργοῦν ἕνα εἶδος ἡρεμῆς μαγείας χωρὶς νὰ χάνουν τὴν ἐπαφὴ τους μὲ τὴν πραγματικότητα. Αὐτὸ εἶναι ἡ γνήσια δραματικὴ συγκίνηση. Μπορεῖ νὰ πεί κανεὶς ὅτι μαντεύει ἀκόμη καὶ τὶς κινήσεις τους: τέτοια διαύγεια ἔχουν οἱ λέξεις. Ὑπάρχει μιὰ σιγουριά, μιὰ γερὴ συγκρότηση, μιὰ ἀρχιτεκτόνηση. Τὸ κάθε πρόσωπο ἐξηγεῖ καὶ ἀποκαλύπτει τὸν ἑαυτό του καὶ συνάμα ἕναν ὀλόκληρο κόσμον. Τίποτε δὲν σκοτίζει, πουθενὰ δὲν δημιουργεῖται σύγχυση, παντοῦ ἀφήνεται ἕνα καθαρὸ πεδίο ὄρασης, ὅπου μπορεῖ κανεὶς νὰ προεικαστῇ τὸ ἐπερχόμενο ἢ ν' ἀνακαλέσει μὲ σιγουριά καὶ εὐκολία τὰ διαδραματισθέντα. «Ὅ,τι πρέπει νὰ εἰπωθῆ λέγεται, ὅ,τι δὲν πρέπει ἢ δὲν γίνεται νὰ εἰπωθῆ, ὑποβάλλεται. Τὰ τρία πρόσωπα τοῦ διαλόγου ζοῦν ὁ καθένας σ' ἕναν κόσμον μόνωσης, σὲ μιὰ χωρὶς λόγο ἀποξείωση, καταβάλλοντας ἀπεγνωσμένες προσπάθειες νὰ ταυτιστοῦν, νὰ συννενοηθοῦν. Ὁ ὑπάλληλος μὲ τὸν ἐξογκωμένο ἐγωϊσμὸ, ὁ φαναφάνος ἐξ αἰτίας τῆς ἀποτυχίας του, καὶ ὁ ἄλλος ποῦ ζεῖ ἄνετα χωρὶς ἕνα συγκεκριμένο ἐπάγγελμα καὶ ἔχει τὴν εὐχέρεια νὰ «ἀποτοξινωθῆ» ἀλλὰ ὑποφέρει ἀπὸ συμπλέγματα, εἶναι πρόσωπα ἐξ ἴσου τραγικά. Μὲ θαυμαστὴ ἐνέργεια, δημιουργεῖται μιὰ ἀτμόσφαιρα φοβίας καὶ ἀπαυδισμοῦ, χωρὶς οὔτε καν ἕνα πραγματικὸ ἐπεισόδιον νὰ λάβει χώραν, καὶ διακόπτεται μόνον ὅταν ὁ ὑπάλληλος διηγεῖται μ' ἀναπόληση τὴν ἀπελευθέρωση καὶ τὴν ἄρση κάθε καταπίεσης ποῦ τοῦ χαρίζει ἡ φύση. Τὰ ἐξωτερικὰ στοιχεῖα τῆς δράσης, τὸ ξενοδοχεῖο, ἡ κάμαρα, ἡ συνάντηση, παίρνουν ἕνα τόσο πιθανὸ τόνον μὲ τούς χαρακτήρες, ὥστε ὁ μῦθος ἢ ἡ ἀφήγηση, ἔρχεται σὰν ἕνα φυσικὸ ἐπακόλουθο. Ἡ τέχνη κρίνεται μὲ τὸ πόσο σωστὰ ἐρμηνεύει. Πρόσωπα ἀτυχιῶν εἶναι, ἀσφαλῶς. Ἀλλὰ τί μᾶς ἐνδιαφέρει ἂν πετυχαίνουν ἢ ὄχι τὸ σκοπὸ τους!

Ὁ Frost ζεῖ ἀποτραβηγμένος στὸ Καϊμπριτζ τῆς Μασαχουσέτης, ἀπὸ τὸ

1938. Ἀπὸ τὸ 1916—1936 ἐδίδαξε συνεχῶς καὶ ἔδωσε διαλέξεις σὲ Κολλέγια καὶ Πανεπιστήμια καὶ ἔλαβε τὶς περισσότερες τιμητικὰς διακρίσεις: Τρεῖς φορές τοῦ δόθηκε τὸ βραβεῖο Pulitzer γιὰ τὴν ποίησιν, μ' ὅλο πού ποτὲ ὁ ἴδιος δὲν διαγωνίστηκε, οὔτε πίστεψε ποτὲ σὲ διαγωνισμοὺς βραβείων. «Χωρὶς νὰ πάψει νὰ δημιουργεῖ», γράφει ὁ L. Untermeyer, «ἔγινε δύναμη κριτικῆ μὴν προσπαθώντας ποτὲ νὰ πείσει, ἔγινε ὁ ἴδιος ἐπίδραση». Αὐτὸ γιὰ τὸν R. Frost—ὅπως καὶ γιὰ ὅποιονδήποτε ἄλλο ποιητὴ—εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἔπαινος. Δικαιῶναι ἀπόλυτα τὴν ποιητικὴν ἰδιοσυγκρασίαν του, πού ἐνῶ δὲν ἀνήκει στὴν παράδοση, συνεχίζει ὁμως τὴν ποιητικὴν παράδοση τῆς χώρας του.

N. ΣΠΑΝΙΑΣ

ROBERT FROST

ΕΚΑΤΟ ΛΑΙΜΟΔΕΤΕΣ

Τὸ Lancaster τὸν γέννησε—μιὰ τόσο μικρὴ πόλη ἕναν τόσο μεγάλον ἄντρα. Δὲν πάει ὅμως συχνὰ τὰ τελευταῖα χρόνια, ἂν καὶ διατηρεῖ τὸ παλῆθ σπίτι καὶ στέλνει τὰ παιδιά μὲ τὴ μητέρα τους ἐκεῖ ν' ἀλаниάζουνε τὸ καλοκαίρι—λίγο ν' ἀλаниάζουν. Πότε-πότε τοὺς συναντᾷ γιὰ μιὰ-δυὸ μέρες καὶ βλέπει παληοὺς φίλους πού ἄλλοιῶς δὲν θὰ μπορούσε ν' ἀνταμώσει. Τὸν βρῖσκουνε στὰ «Εἶδη Γενικοῦ Ἐμπορίου» τὸ βράδυ ἀπασχολημένον μ' ἕνα τρομερὸ ταχυδρομεῖο, χαρακωνώντας ἕνα γράμμα τυπωμένο καθὼς συνομιλεῖ. Δείχνουνε φόβο. Δὲν τὸ ἀνέχεται αὐτός, γιὰτί, ἂν καὶ μεγάλος λόγιος, εἶναι δημοκράτης ἂν ὄχι στὴν καρδιά, στὶς ἀρχές τουλάχιστον. Τελευταῖα πηγαίνοντας στὸ Lancaster τὸ τραῖνο του εἶχε καθυστέρηση, χάνει ἕνα ἄλλο, κι' ἔπρεπε νὰ περιμένει πέντε ἄρες στὸ σιδηροδρομικὸ κόμβο Woodsville περασμένες ἔντεκα, τὴ νύχτα. Κραυασμένους πάρα πολὺ γιὰ νὰ συλλογιστεῖ ἕνα μαρτύριο τέτοιο, τράβηξε στὸ ξενοδοχεῖο γιὰ κρεββάτι.

—«Δὲν ἔχει δωμάτιο», ὁ νυχτερινὸς ὑπάλληλος, εἶπε, «Ἐκτός»...
Τὸ Woodsville εἶναι ἕνα μέρος μὲ γοερὲς κραυγές, λαμπρόνια, αὐτοκίνητα πού συγκρούονται—καὶ ἕνα ξενοδοχεῖο.

—«Εἶπες «Ἐκτός»...»

—«Ἐκτός ἂν δὲν σὲ πείραζε νὰ μοιραστεῖς ἕνα δωμάτιο μ' ἕναν ἄλλο»....

—«Τί ναι αὐτός;».

—«Ἄνθρωπος».

—«Τὸ φανταζόμουνα. Μὰ τί εἶδους ἄνθρωπος;»

—«Τὸν ξέρω: Ἐν τάξει. Ὁ ἄνθρωπος εἶν' ἄνθρωπος».

—«Θὰ ἔχει δύο κρεββάτια, θέθαια».

Ὁ νυχτερινὸς ὑπάλληλος μισόκλεινε τὰ μάτια του καὶ τὸν ἀποτολμοῦσε.

—«Αὐτὸς ποῖος εἶναι πού κοιμᾶται στὴν καρέκλα τοῦ γραφείου.

Μήπως ἔψαχνε γιὰ κρεββάτι ὅταν καὶ μὲνα καὶ δὲ βρῆκε;

Φοβήθηκε μὴν τὸν ληστέψουν ἢ μὴν τὸν δολοφονήσουν;»

—«Τί λές ἐσύ;»

—«Θέλω ἕνα κρεββάτι.»

Ὁ νυχτερινὸς ὑπάλληλος τὸν ἀνέβασε τρεῖς σκάλες, ἀπάνω καὶ μετὰ σ' ἕνα διάδρομο γεμᾶτο πόρτες καὶ χτύπησε σὲ μιὰ ἀπ' τὶς τελευταῖες καὶ μῆκε.

—«Λέϊφ, ἕνας ἐδῶ θέλει νὰ μοιραστῆτε τὸ δωμάτιο.»

—«Φέρτونه. Δὲ φοβᾶμαι.

Δὲν εἶμαι μεθυσμένος τόσο, πού νὰ μὴ μπορῶ νὰ ὑπερασπιστῶ τὸν ἑαυτό μου.»

‘Ο νυχτερινός υπάλληλος έρριψε στά πόδια του ένα στρώμα.

—«Αυτό είν’ δικό σου. Καλή νύχτα», είπε κι’ έφυγε.

—«Πώς ήταν τ’ όνομα; Λείφ;»

—«Ναί. Layfayette

Τ’ άρπαξες με την πρώτη. Τό δικό σου;»

—«Magoon,

Magoon, Δόκτωρ Magoon.»

—«Δόκτωρ;»

—«Δηλαδή, καθηγητής.»

—«Καθηγητής τετραγωνισμού του κύκλου, και πάει λέοντας;

Στάσου κάτι θέλω να πώ και δε μπορώ να τό σκεφθώ.

Είχα στο νου μου να ρωτήσω με την πρώτη ευκαιρία

όποιον ξέρει από τέτοια.

Θά σε ρωτήσω πιό έπειτα—θύμησέ μου το!»

‘Ο δόκτωρ κοίταξε τό Λείφ, κι’ έρριξε μιá ματιá πιό πέρα.

“Αντρας. Άγροίκος. Γυμνός πάνω άπ’ τή μέση,

κάθονταν ζαρωμένος και γυαλιστερός στο φώς,

ψάχοντας τά κουμπιά του κολλαριστου πουκάμισου.

—«Θά θάλω φαρδύτερο πουκάμισο.

Νοιώθω άβολα τελευταία: άβολα δεν είναι ή λέξη ή σωστή.

Τό γιατί τό θρήκα τώρα άπόψε:

Πνίγομαι σάν δεντράκι

πού ξεπερνά σε πάχος τό συρμάτινο περιτύλιγμα με την όνομασία του.

Κατηγορούσα γι’ αυτό την κάψα των ήμερών.

(“Όμως κανονικά δεν ήταν παρά ή μανιά μου να γαντζώνομαι σε κάτι).

Νά μη θέλω να παραδεχτώ ότι μεγάλωσα ένα νούμερο.

Δεκαοχτώ παρακαλώ. Τί νούμερο φοράς;»

‘Ο δόκτωρ άρπαξε σπασμωδικά τό λαιμό του.

—«“Α—ω—δεκατέσσερα—δεκατέσσερα».

—«Δεκατέσσερα. Πάψε!

Θυμάμαι όταν φορούσα δεκατέσσερα.

Και τώρα δά συλλογιέμαι πώς στο σπίτι

θά πρέπει νάχω πάνω άπό 100 λαιμοδέτες νούμερο 14.

Κρίμα να πάνε όλοι χαμένοι. Να τους πάρεις έσύ.

Δικοί σου—με γειά σου και με χαρά σου’ θά στους στείλω.

Τί έπαθες και στέκεσαι έτσι στόνα πόδι;

Δεν τό κούνησες άπό κεί πού σ’ άφησε ό Κίκυς.

Κάνεις σάμπως να μην ήθελες νάρθεις.

Κάτσε κάτω ή πλάγιασε φίλε. Μου δίνεις στά νεύρα».

‘Ο δόκτωρ δάμασε την όρμη του

και ξάπλωσε με την κοιλιá στο μαξιλάρι.

—«“Όχι έτσι, με τά παπούτσια στ’ άσπρο σεντόνι του Κίκυς.

Δεν ξεκουράζεσαι έτσι. Κάτσε να σου θγάλω τά παπούτσια».

—«Μη μ’ έγγίζετε παρακαλώ—σας παρακαλώ, είπα, μη μ’ έγγίζετε.

Δε θα με θάλετε στο κρεβάτι έσεις—κύριέ μου».

—«Κύριέ μου!» “Ετσι, έ; «Μιλās σάν καθηγητής....

“Αν ό λόγος γιά τό ποιός φοβάται τόν άλλο,

πάντως θαρρώ πως έγώ έχω να χάσω πιό πολλά,

άν έχουμε κανένα παρατράγουδο.

Ποιός θέλει να κόψει τόν δεκατέσσερα νούμερο λαιμό σου!

Γιά να διαλυθεί κάθε παρεξήγηση: Νά, άφήνω

ένενηντα δολλάρια, άμα δε φοβάσαι».

—«Δε φοβάμαι.

Ἐδῶ ἀφήνω πέντε: τόσα ἔχω πάνω μου».

—«Νὰ σὲ ψάξω;

Ποῦ πᾶς στάσου!

Γλύστρησε τὰ λεφτά σου ἀπὸ κάτω
καὶ πέσε σὺ ἀπὸ πάνω, ὅπως κάνω γὼ πάντα,
ὅταν φοβᾶμαι τοὺς ἀνθρώπους τῆ νύχτα».

—«Θὰ πειστεῖς, ἂν τ' ἀφήσω ἐδῶ,
πάνω στὸ σεντόνι—πὼς σοῦχῶ ἐμπιστοσύνη;»

—«Αὐτὸ νὰ λέγεται κύριε, κύριε—εἰσπράχτορας εἶμαι.

Τὰ ἐννενήντα δὲν εἶν' δικά μου—δὲν τὸ πιστεύεις!

Τὰ μαζεῦω δολλάριο-δολλάριο

ἀπ' ὅλη τῆ χώρα γιὰ τὰ «Ἐβδομαδιαῖα Νέα».

Τυπώνονται στὸ Bow. Ξέρεις τὰ «Ἐβδομαδιαῖα Νέα».

—«Τὰ ξαίρω—ἀπὸ μικρός».

—«Τότε, ξαίρεις καὶ μένα.

Τώρα τὰ πᾶμε καλά—σζητᾶμε.

Ἐμένα μοῦχουνε δώσει θέση ὑπεύθυνη, νὰ ποῦμε.

Δουλειά μου εἶναι νὰ θρίσκω, τί θέλει ὁ κόσμος;

Πληρώνουν, ἄρα, πρέπει νὰ τοὺς δίνεις.

Ἐ Φαίρμπανκς, μοῦ λέει—αὐτὸς εἶν' ὁ ἐκδότης—

σφυγμομέτρησε τῆ γνώμη τοῦ κοινοῦ, λέει

ἀπάνω μου πέφτουν ὅλα αὐτὰ—τὰ περισσότερα.

Ἐ μπελᾶς εἶναι ὅτι διαφωνοῦμε στὴν πολιτική. Εἶμαι

δημοκράτης ἀπὸ τὸ Vermont—ξέρεις τί ψημένοι

εἶναι αὐτοί. Τὰ «Νέα» πάντοτε ἦσαν ρεπουμπλικάνικα.

Ἐ Φαίρμπανκς, μοῦ λέει: «Βοήθησε μας φέτος»

ἐμᾶς. Δηλαδή τὸ φύλλο τους, «Ἄχι», λέω,

«οὔτε θέλω οὔτε μπορῶ». «Κάνεις ὅτι μπορεῖς νὰ πᾶς κόντρα.

Δὲ νομίζεις ὅτι εἶναι καιρὸς πιά νὰ μᾶς βοηθήσεις;»

«Ἐἄνθρωπε νὰ μοῦ κόψεις πάνω ἀπὸ δέκα δολλάρια τῆ εβδομάδα,

ἂν θῆς νὰ ψηφίσω τὸν Bill Taft,

κι' ἀμφιβάλλω ἂν θὰ τὸ κάνω».

—«Φαίνεται ὅτι κατευθύνεις τὴν πολιτικὴ στὶς ἐφημερίδες».

—«Εἶναι μὲ τοὺς πάντες—ὄλους τοὺς ξέρω.

Ξέρω σχεδὸν τὰ ἀγροκτῆματά τους σχεδὸν ὅσο κι' οἱ ἴδιοι».

—«Περιοδεύεις; Θὰ εἶναι εὐχάριστη δουλειά».

—«Δουλειά εἶναι, ἀλλὰ δὲ λέω πὼς δὲν ἔχει καὶ διασκέδαση.

Ἐ, τι μ' ἀρέσει πιὸ πολύ, εἶν' οἱ φάρμες μὲ τὴ διάταξή τους

ἀκουμπισμένες σ' ἐχτάσεις δασωμένες

ἢ πάνω σ' ἕνα λόφο ἢ μιὰ ἀξάφη γωνιά.

Μ' ἀρέσει νὰ θρίσκω τὸν κόσμο ἔξω, τὴν ἀνοιξη

νὰ καθαρίζει μὲ τὴ δικράνα τὰ κατώφλια, νὰ δουλεύει

σιμὰ στὸ σπῆτι καὶ ἀργότερα νὰ θγαίνει ἔξω στοὺς ἀγρούς.

Ἐ ὅλα εἶναι θεόκλειστα καμιά φορά, ἐκτὸς ἢ ἀποθήκη μὲ τὸ ἄχυρο:

Κι' ἡ οἰκογένεια λείπει μακριὰ σ' ἕνα λειβάδι, πίσω.

Ἐνα φόρτωμα χόρτου ἔρχεται—πηγαίνει—ἔρχεται.

Καὶ μετὰ, ἀργότερα μπαίνουνε ὄλοι μέσα.

Τὰ λειβάδια γίνονται γήπεδα, τὰ περιβόλια

χῶμα μονάχο, τὰ σφεντάμια κοντάρια καὶ καμισιὰ!

Ψυχὴ δὲ βλέπεις. Ἐ Ὅμως ἡ καπνοδόχο ἀφήνει ἕναν

ἄμορφο ἀτίθασο καπνὸ. Καὶ γὼ, γέρνω πίσω καὶ

καλπάζω. Πέρνω τὰ γκέμια μόνο σὰ βλέπω νάρχεται κανεὶς

κι' ἡ φοράδα σταματᾷ ὅπου γουστάρει: τῆς λέω γὼ πάλι τότε νὰ ξεκινήσει,

τὴν ἔχω κακομάθει τῆ Jenina μ' αὐτὰ τὰ πολλὰ καμώματα.

Ἐμαθε καὶ σταματᾷ σὲ κάθε σπῆτι

λυγίζει τὴ ραχοκοκκαλιά της καὶ στέκεται
κί' ἄς μὴν ἔχω κανένα θέλημα.
Μὲ παίρνει γιὰ τύπο κοινωνικό. Μπορεῖ νὰ εἶμαι.
Σπανίως κατεβαίνω κάτω, γιὰ φαί καμιά φορά.
Ὁ κόσμος μὲ φιλεῦει ἀπὸ τὴν πόρτα τῆς κουζίνας
"Ὀλη ἡ οἰκογένεια ὡς τὸν πιὸ μικρό».

—«Φαίνεται ἐσὺ χαίρεσαι πιὸ πολὺ νὰ τοὺς βλέπεις ἀπὸ ὅσο αὐτοί».

—«᾿Ω! Ἐπειδὴ τοὺς ζητάω τὸ δολλάριο; Δὲν παίρνω
ἀπὸ ὅπου δὲν ἔχουν—ποτέ δὲν παίρνω.
Ἐγὼ ἐκεῖ εἶμαι, ἅμα θένε ἄς μὲ πληρώσουν.
Πουθενὰ δὲν πάω σκόπιμα: Περνάω τυχαία.
Δὲν ἔχει φλυτζάνι νὰ σοῦ δώσω ποτὸ—μὲ συγχωρεῖς.
Ἐγὼ πίνω ἀπ' τὴ μποτίλλια—ἐσὺ, δὲν κάνει.
Μήπως θές νὰ σὲ κεράσω;»

—«Ὁχι, ὄχι, ὄχι, εὐχαριστῶ».

—«Ὅπως νομίζεις. Τὸ λοιπὸν στὴν ὑγείᾳ σου.
Καὶ τώρα σ' ἀφήνω γιὰ λίγο.
Θ' ἀναπαυτεῖς πιὸ καλὰ ἅμα φύγω—μπορεῖ!
Ξάπλωσε—ξεσφίξου λίγο καὶ πέσε νὰ κοιμηθεῖς.
Ἄλλὰ πρῶτα, νὰ δοῦμε, τί ἤθελα νὰ σὲ ρωτήσω;
Αὐτοὺς τοὺς λαιμοδέτες—σὲ ποιὸν θὰ τοὺς στείλω,
ἂν δὲν ἔχεις ζυπνήσει, ὥσπου νὰ γυρίσω;».

—«Ἀλήθεια, φίλε, δὲν μπορῶ νὰ τοὺς δεχτῶ—μπορεῖ νὰ σοῦ χρειαστοῦν».

—«Ὁχι πρὶν ζαρῶσω, ὁπότε θὰ χάσουνε τὴ φόρμα τους.
Μὰ ἀλήθεια, ἔχω—ἔχω τόσους πολλοὺς λαιμοδέτες.
Δὲν ξέρω καλὰ-καλὰ, σὲ ποιὸν νὰ τοὺς δώσω!
Κιτρινίζουνε ἐκεῖ πού θρῖσκονται.
Ἄλλὰ ἐσὺ εἶσαι δόκτωρ, κατὰ τὸ λεγόμενον.
Θὰ σῶσω τὸ φῶς. Μὴ μὲ περιμένεις.
Γιὰ μένα μόλις τώρα ἀρχίζει ἡ νύχτα. Κοιμήσου.
Θὰ χτυπήσω ἔτσι μὲ τρόπο, περιμένοντας πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα,
ὅταν γυρίσω, κ' ἔτσι θὰ εἰσέρω ποῖος εἶναι.
Δὲν μὲ τρομάζει τίποτε περισσότερο ἀπὸ τοῦ νὰ
βλέπω ἀνθρώπους τρομοκρατημένους.
Δὲ θάθελα νὰ μοῦ τὴν ἀνάψεις στὸ κεφάλι.
Τί κάνω, μωρέ, παίρνω τὴ μποτίλλια μαζί μου!
Ἐλα τώρα, κοιμήσου λικάκι».

Ἐκλείσει τὴν πόρτα.

Ὁ δόκτωρ ξεγλύστρησε λιγάκι ἀπὸ τὸ μαξιλάρι.

Τ Ο Χ Α Μ Ο Γ Ε Λ Ο

Δὲν μ' ἄρεσε ὁ τρόπος ποῦφυγε.

Ἐκεῖνο τὸ χαμόγελο! Δὲν θάταν εὐθυμο ποτέ.
Χαμογελοῦσε ἀκόμα—τὸν εἶδες. Ἦμουν βέβαιη!

Ἦσως γιὰτὶ τοῦ δώσαμε μόνον ψωμί,
καὶ τὸ ρημάδι κατάλαβε ἀπ' αὐτό, πῶς εἴμαστε φτωχοί.

Ἦσως γιὰτὶ μᾶς ἄφησε νὰ δώσουμε, ἀντίς
νὰ μᾶς ἀρπάξει—καθὼς μπορούσε νὰ εἶχε ἀρπάξει.

Ἦσως νὰ μᾶς κοροΐδευε, γιὰτὶ παντρευτήκαμε
ἢ γιὰτὶ εἴμαστε ἔτσι νέοι (καὶ εὐχαριστήθηκε
μὲ τ' ὄραμα του: νὰ μᾶς δεῖ γέρους καὶ νεκρούς).

Ἦσως τί μᾶς ἀράγει νὰ τράβηξε στὸ δρόμο.

Ἄπὸ τὰ δάση μᾶς παρατηρεῖ: Εἶναι τόσο ἀπίθανο ὅσο καὶ πιθανόν.

Μεταφρ. Ν. ΣΠΑΝΙΑΣ

Σ Π Α Σ Μ Ε Ν Α Φ Τ Ε Ρ Α

Ἄνοιξιότικο τὸ δειλινό. Ἐκείνος, καθισμένος στὸ φτωχικὸ δωμάτιο σκάλιζε μὲ τὰ δάκτυλα τὰ σγουρά του μαλλιά. Ἡ ματιά του βοσκοῦσε ἀχόρταγα στὸ λειβάδι τάνοικτοῦ ἀπὸ ὤρες διβλίου. Γιὰ μιὰ στιγμή φάνηκε νὰ κουράζεται. Σήκωσε τὸ κεφάλι· ἔκλεισε τὸ διβλίο καὶ κουνήθηκε στὴν καρέκλα του. Τ' ἀκροδάκτυλα ἀναζητήσαν ἀνάμεσα στὶς σελίδες τῶν διβλίων τὴν φωτογραφία της, κι' ἡ σκέψη του, ἴσως νὰ φτερούγιζε μακριά.

Σηκώθηκε καὶ πλησίασε τ' ἀνοικτὸ παραθύρι. Χαίδεψε μὲ τὴ ματιά του τὸ πρόσωπο τῆς ἀγαπημένης καὶ κοίταξε ἔξω. Τὰ σύννεφα σκορπισμένα σὰν τολύπες ἀπὸ βامβάκι καρφώθηκαν στὸν οὐρανό. Σιγὰ-σιγὰ κοκκίνησαν ντροπιασμένα ἀντικρίζοντας τὸν γυμνὸ ἥλιο ποῦ ἔπαιρνε κι' ὅλας τὸ τελευταῖο μπάνιο του. Βαθεῖα στὸ νοτιά, μιὰ ἀσημένια λαρίδα ἀπὸ σύννεφα, χῶριζε τὴ σκουρόχρωμη θάλασσα ἀπ' τὸν ἀνοικτογάλανο οὐρανό. Τὰ κοίταξε ὅλα τούτα κι' ἀναστέναξε. Ἴσως γιατί ἦτανε μόνος καὶ δὲν μπορούσε τίποτ' ἄλλο νὰ κάνη.

Ἡ ἀφή τῆς φωτογραφίας στὰ δάκτυλα ἦταν ἓνα ἐρέθισμα ποῦ τὸν ζύπνησε. Ἐρριξε μιὰ τελευταία ματιά στὴν πλάση καὶ ξαναγύρισε καὶ πάλιν σ' αὐτήν.

Τὴν κροτούσε στὰ χέρια σὰν ἓνα παιγνίδι. Τὸ ὄμορφο πρόσωπο, τὰ σγουρά μαλλιά, τὰ ὑγρά ὀλόμαυσα μάτια της, ὅλα ἀποτυπωμένα ἀπάνω στὸ χαρτί. Ἐνα ἤρεμο χαμόγελο ποῦ μόλις αἰθίζε στὰ χεῖλη της, ἦτανε συγκρατημένο. Οἱ βλεφαρίδες ἀκίητες, ἀπάνω στὰ σκούρα βλέφαρα, ἄφηναν νὰ φαίνωνται ἓνα ζευγάρι ὄμορφα μάτια.

Προσπάθησε μὲ τὴ φαντασία νὰ γιομίσει τὸ φτωχικὸ δωμάτιο μὲ τὴν παρουσίαν της. Στάθηκε ἀδύνατο. Ἄλλοτε μπορούσε χωρὶς κόπο νὰ τὸ κάνη. Γινότανε χωρὶς καὶ νὰ τ' ἀποζητήση. Πολλές φορές ἀγωνίζοτανε νὰ τὴν ἀποδιώξη γιὰ νὰ ἡρεμήσῃ. Μὰ ἦταν ἀδύνατο. Τὴν ἔβλεπε σὲ κάθε σελίδα τοῦ διβλίου· σὲ κάθε γραμμὴ, σὲ κάθε λέξη. Κι' ἦτανε γλυκὸ βασανιστήριο ἢ κάθε στιγμή ποῦ διάβαινε ἔτσι. Τὸ φτωχικὸ του δωμάτιο πλημμυροῦσε ἀπ' τὴν ὑπαρξή της.

Πάνε ὅμως χρόνια ἀπὸ τότε... Σιγὰ-σιγὰ ἡ σκία της γινότανε θαμπὴ καὶ ξεμάκρυνε. Ἐπρεπε πολὺ νὰ τὴν ἀποζητήση γιὰ νὰ ἔλθῃ. Μόνον τὸ χειμῶνα ἐρχότανε πάντα ἀπρόσκλητη. Τότε ποῦ ἦτανε παγωνιά κι' ἔπεφτε χιόνι. Οἱ ἀστροπῆς ἔφερναν φόβον κι' ἡ παρουσία κάποιου τὸ ἀνακούφιζε. Δὲν εἶχε τότε φωτογραφία. Ἦτανε ὁμως ἡ εἰκόνα τῆς χαραγμένη παντοῦ. Κι' αὐτὸ τοῦ ἀρκοῦσε. Τοῦ περίσσευε κι' ὅλας καὶ δὲν παραπονιότανε γιὰ τὴν μοναξιά του. Πάει ὅμως καιρὸς ἀπὸ τότε...

* * *

Ἐνα χελιδονάκι φτερούγιζε κτυπώντας μὲ τὶς φτερούγες του τὸ παραθύρι. Σηκώθηκε γιὰ νὰ τ' ἀνοίξῃ. Πέταξε ἐκεῖνο χαρούμενο καὶ κρύφτηκε στὴ φωλιά του, εὐχарιστώντας τον. Σιγοκελάϊδισε λίγο, καὶ ξεπλώθηκε στὴν ἀγκαλιά τῆς χελιδόνας του γιὰ νὰ ξαποστάσῃ. Ἐκείνος χαμογέλασε κι' ἀνάπνευσε βαθεῖα. Ὁ μυρωμένος ἀέρας τὸν ἀνακούφισε. Κοίταξε τὸν κήπο.

Ἐνας λεμονανθὸς ἄφηνε τὸ κλωνάρι του κι' ἔπεσε στὴν ἀγκαλιά κάποιου μενεξέ ποῦ πλάγιαζε στὸν ἴσκιο τῆς λεμονιάς.

—Ὅλα εἶναι ἀδελφωμένα καὶ ταιριαστά, ψιθύρισε. Σοῦ κάνει χαρὰ νὰ τὰ κοιτάξεις.

Ἡ τελευταία ἠλιαχτίδα, γαργαλισμένη ἀπὸ τὴν μυρωδιά τῶν λουλουδιῶν τάνθυγαλιού, μπῆκε ἀνάμεσά τους καὶ ξεψύχησε. Παρακολούθησε τὸ τρελλό τῆς παιγνίδισμα καὶ χαμογέλασε.

—Τὶ εὐχάριστα ποῦ πέθανε, σιγομουρμούρισε.

Τῆς ἔκλεισε τὰ μάτια, τώρα ποῦ πέθανε χαϊδεύοντας τὰ γυριολούλουδα. Τὸ χᾶδι του ἦταν ἀπαλό. Ὅπως τὸ χᾶδι σὲ παιδιάστικο πρόσωπο. Καὶ τοῦτο τᾶγγιγμα τοῦ ἔφερε ἀναμνήσεις. Κι' ἐνῶ σκεφότανε τὴν ἱστορία τῶν λουλουδιῶν, ἐκεῖνα σιγοψιθύρισαν:

—Τὶ τρελλὸς ποῦ εἶναι, Θεέ μου!

* * *

Μιὰ βδομάδα πρωτίτερα. Βρέθηκε μὲ μιὰ παρέα ἀπὸ συναδέλφους, σὲ μιὰ ἐκδρομὴ. Ἐνα ὄμορφο, ξεμοναχιασμένο μικρὸ νησὶ τοὺς φιλοξένησε κάτω ἀπ' τὴ σκία τῶν πεύκων του. Πέρασε ἡ μέρα εὐχάριστα. Ὅλο ἓνα γύρο ἢ γαλανὴ θάλασσα, ἔγλυφε τὶς ἀσημένιες ἀκτές. Κάπου-κάπου ἓνα τρεχαντήρι ὄργωνε τὰ νερά. Ἄφηνε πίσω του μιὰ ὀλάσπρη γραμμὴ, ποῦ ἔσβηνε σὲ λίγο. Κανένα πιά σημάδι δὲν ἔμενε.

Χωρίστηκαν σὲ μικρὲς παρέες. Βρέθηκε μὲ μιὰ καλὴ συντροφιά. Μιὰ συνάδελφος ἦτανε ἡ παρέα του. Τὴν γνώριζε ἐδῶ καὶ μῆνες. Ἡ συντροφιά της τοῦ ἔδινε χαρὰ. Μιλοῦσαν ὥραϊα κι' ἤξερε πολλὰ πράγματα. Εἶχε ἕνα παιδιάστικο πρόσωπο, καὶ μαλλιά κομμένα σὰν ἀγοριοῦ. Τὸ κεφάλι αὐτὸ ἔκρυβε κι' ἕνα ἀκονισμένο μυαλό, ἐνῶ τὶς ὀφθαλμικὲς κόγχες τους, γιόμιζαν δυὸ παιγνιδιάρικα καστανὰ μάτια. Εἶχε, ἀκόμα φυσικὰ, ρόδινα μάγουλα, κι' ἕνα μικρὸ στοματάκι, ποῦ τὸ ἔκλειναν ἕνα ζευγάρι κόκκινα χεῖλη.

Ἦτανε ξαπλωμένοι κάτω ἀπ' ἕνα πεῦκο. Ἐκείνη καθότανε μὲ τὰ πόδια σταυρωμένα. Μιλοῦσαν, καὶ τὰ μάτια της βυθιζότανε ὦρες - ὦρες στὰ δικά του.

Εἶπαν ἕνα σωρὸ ἀνόητες κουβέντες. Γιὰ τὰ σύννεφα ποῦ διάβαιναν ἀργοσάλευτα, γιὰ τὰ γαριολούλουδα τῆς ἐποχῆς, γιὰ κάποια ἀναποδιὰ στὴ δουλειά τους καὶ χίλια δυὸ μικροπράγματα χωρὶς καμιά σημασία. Ὑστερα σηκώθηκαν καὶ ξεχύθηκαν στὴν δουνοπλαγιά μαζεύοντας ἀγριολούλουδα.

Ἔτσι πέρασε ἡ μέρα. Γύρισαν στὴν πόλη τὸ ἀπόγιομα. Ἐφερναν μαζί τους ἕνα σωρὸ ἀναμνήσεις, ἕνα μεγάλο μπουκέτο ἀγριολούλουδα καὶ μιὰ μεγάλη δόση καμάτου.

Δὲν χωρίστηκαν μετὰ τὴν ἐκδρομή. Ἦλθε μαζί του στὴ φτωχικὴ καμαρούλα. Τὰ μακρυὰ κρινένια της δάκτυλα τακτοποιήσαν στ' ἀνοηγιάλι τ' ἀγριολούλουδα. Κτένισε λίγο τὰ κομμένα μαλλιά της καὶ συνέχισε τὴν ἴδια κουβέντα, ποῦ φαινότανε πὼς δὲν θὰ σταματοῦσε ποτέ.

Κάποτε ἔπασαν νὰ μιλοῦν Ἐχασαν τὸν εἰρμὸ τῆς κουβέντας. Κοιτάχτηκαν στὰ μάτια. Ἐκεῖνος ψιθύρισε κάτι σιγά. Μόλις ποῦ ἀκούστηκε. Ἴσως ἐκείνη νὰ μὴν ἀκουσε καὶ νὰ διαισθάνθηκε.

—Μ' ἀρέσεις πολὺ, ξαναπρόφερε δειλὰ ἐκεῖνος.

Δὲν τοῦ ἔδωκε ἀπάντηση. Τοῦσφιξε τὸ χέρι γιὰ ἐπιδοκιμασία. Ἐκεῖνος κατάλαβε. Τῆς χάϊδεψε τὰ μαλλιά μὲ τὰ δάκτυλα. Τὰ χεῖλη του ἀγγίξαν δειλὰ τὰ ροδομάγουλά της. Κοκκίνησε πολὺ, μὰ φάνηκε εὐχαριστημένη.

Σιγοψιθύρισε:

—Ἀγαπημένε!

Ἡ φωνὴ της πνίγηκε στὸν ἦχο τοῦ κουδουνιοῦ. Βαριεστημένα σηκώθηκε ἐκεῖνος. Ζήτησε συγγνώμη κι' ἀποτραβήχτηκε. Ἐμεινε ἐκείνη πεοιμένοντάς του. Τὰ βήματά του σβήστηκαν. Ἄκουσε τὴν πόρτα ποῦ ἀνοίξε κι' ἔκλεισε. Περίμενε! Μὰ ἐκεῖνος ἀργοῦσε!... Τὶ νὰ συνέβηκε ἄραγε;!...

Τὸ ρολοῖ μῆτρησε ἀρκετὰ δευτερόλεπτα μὲ τὸ μονότονο ρυθμὸ του. Τὰ δευτερόλεπτα πλήθηναν, ἔγιναν λεπτά!... Κι' ὁ χρόνος διάβαινε!...

Ἀνησύχησε. Ἐνας ἀόρατος φόβος μπήκε μέσα της. Μιὰ σκιά κάλυψε τὰ μάτια της. Ἐμοιάζε μὲ σκοταδιὸ νύκτας, ποῦ ἤθελε νὰ ρουφήξει κάθε τι ἀγαπημένο. Κάτι βάρανε τὴν ψυχὴ της. Ἀνακάθησε στὴν καρτέλα γιοματὴ ἀγωνία. Περίμενε! Μὰ ἐκεῖνος ἀργοῦσε!...

Θέλησε νὰ τὸν καλέσῃ, μὰ δὲν μπόρεσε. Ἡ φωνὴ της ξεψύχησε στὸν λάρυγγά της. Προαισθάνθηκε τὴ χαρὰ τῆς μέρας τῆς σῆνης. Δυὸ χονδρὰ διαμάντια καρφώθηκαν κι' ὅλας στ' ἀκροβλέφαρά της. Λίγο ἀκόμα καὶ θὰ κατακυλοῦσαν στὰ ροδομάγουλα. Μὰ κρατήθηκαν.

Κάποτε γύρισε. Φαινότανε ταραγμένος. Κάτι σὰν εὐχάριστη ἐκπληξη ζωγραφίστηκε στὸ πρόσωπό του. Ἦτανε ὅμως ἀρκετὰ ἀκαθόριστο.

Ἀναπήδησε ἡ κοπέλλα. Τοῦ πήρε τὸ χέρι καὶ τὸ χάϊδεψε.

—Ἀγαπημένε!... ἄργησες τόσο!... ψιθύρισε

Τὸν ἀγκάλιασε μὲ τὸ βλέμμα. Ἐκεῖνος ἔμεινε βουβός. Καμμιά ἀπόκριση. Φάνηκε σὰν νὰ μὴν καταλάβαινε.

Μιὰ βαθεῖα σιωπὴ ξαπλώθηκε ἀνάμεσά τους. Τὸν κοίταξε φοβισμένη καὶ τοῦ ἄφησε τὸ χέρι. Δὲν τόλμησε νὰ τοῦ μιλήσῃ ξανά. Ἀπόμεινε νὰ τὸν κοιτάζῃ μὲ μάτια γιομάτα θλίψη καὶ πόνο.

Συνήλθε κάποτε ἐκεῖνος. Τὸν πλησίασε δειλὰ-δειλὰ κι' ἀκούμπησε τ' ἀνάλαφρο κεφάλι της στὸ στήθος του. Ἀναζήτησε τὰ μάτια του, κι' ἐπιθύμησε τὴ φωνὴ του. Τοῦ μίλησε πρώτη.

—Πές μου, τὶ σοῦ συνέβη;

Χαμογέλασε. Ἐβγάλε ἀπ' τὴ τσέπη του μιὰ ἐπιστολή. Δὲν κατάλαβε ἡ κοπέλλα καὶ περίμενε.

—Θὰ σοῦ ἐξηγήσω—εἶπε σὲ λίγο.—Κοίταξε τὸν φάκελο. Μέσα του κρύβει

κάτι. Κάτι απ' τὸ παρελθόν, πού ἦλθε ἀπροσδόκητα μπροστά μου. Τὸ κακὸ ζητάει νὰ ξαναζήση ἀνάμεσα μας. Τὸ παρελθὸν ὅμως, εἶναι κάτι απ' τὸν ἑαυτὸν μας, καὶ δὲν μποροῦμεν νὰ ἀντισταθοῦμε σὲ καμμιά του ἐπιθυμία. Τὸ σέρνουμε πάντα στὴν πλάτη μας. Κι' ὅσο κι' ἂν τ' ἀποδιώχνουμε δὲν μᾶς ἀφήνει. Τὸ σέρνουμε ὡς τὸν τάφο, καὶ τότε πεθεῖνε μαζί μας.

—Δὲν καταλαβαίνω—τόλμησε ν' ἀντιμιλήση ἐκείνη.

—Ἐχεις δίκη. Μιλῶ πολὺ ἀκαθόριστα. Θάτανε παράξενο ἂν καταλάβαινες. Πολὺ φυσικό. Θὰ τὸ νοιώσης ὅμως. Νά: Ἄς πούμε, πὼς ὑπάρχει κάποιον πρόσωπο πού κάποτε μπήκε στὴ ζωὴ σου. Γίνηκε ἕνα κομμάτι απ' τὸν ἑαυτὸ σου. Μιά μέρα ὅμως σου φεύγει καὶ τὸ χάνεις. Νά! ὅπως χάνεις ἕνα χρυσὸ ἀγαπημένο κόσμημα. Τὸ κλαίεις γιὰ καιρὸ. Κι' ὅμως εἶναι χαμένο. Συνηθίζεις στὴν ἰδέα πὼς δὲν τὸ εἶχες ποτέ. Καὶ τότε ἡσυχάζεις. Κάποτε σου δωρίζουν ἕνα ἄλλο. Τὴν ἴδια ὅμως μέρα περπατώντας στὸ δρόμο, τυχαίνει νὰ ρίξης τὴν ματιά σου στὴ γῆς. Ἀνακαλύπτεις ἀνάμεσα στὰ χῶματα τὸ χαμένο κόσμημα. Τὸ παίρνεις τότε. Ἴσως νάσαι ἀκάθαρτα καὶ λερωμένο. Εἶναι ὅμως πάλι δικό σου. Καὶ τώρα πὲς μου. Ἄν σου ζητοῦσαν νὰ κρατήσης ἕνας απ' τὰ δύο, ποῖο θὰ κρατοῦσες;

—Τὸ παλιό!—ψιθύρισε ἡ κοπέλλα.

Τὴν κοίταξε στὰ μάτια. Φάνηκε νὰ κλαίη. Ἡ φωνή του, ἔτρεμε, κι' εἶπε:

—Τώρα ἔμαθες τὸ μυστικό μου. Θάθελα νὰ μποροῦσα νὰ κρατοῦσα καὶ τὰ δύο. Ἄλλοίμονο! Μοῦ φαίνεται πὼς δὲν μπορῶ νὰ κρατήσω οὔτε ἕνα. Τὸ δεύτερο εἶναι καθάριο κι' ὁμορφο. Μ' εὐχαριστεῖ νὰ τὸ βλέπω. Τὸ πρῶτο εἶναι λερωμένο απ' τὴν σκόνη. Κι' ὅμως, ἔχει ἕνα παρελθόν πού δὲν μπορῶ νὰ τὸ ξεχάσω. Ὡς κι' ἐσύ ἡ ἴδια διάλεξες τὸ παλιό.

—Δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω—ξασαεῖπε ἐκείνη.

—Ἐχεις δίκη. Θὰ πρέπη νὰ σου ἐξηγήσω. Ὑποσχέσου μου ὅμως πὼς δὲν θὰ μοῦ κακιώσης, καὶ θάμαστε πάλι φίλοι.

—Στ' ὀρκίζομαι! μίλησε χαμηλόφωνα ἡ κοπέλλα.

Τρεμουλιαστά τὰ δάκτυλα χάιδεψαν τὸ φάκελο, καὶ χύθηκαν ἀνάμεσα στὴ σχισμὴ του. Ἐνα δευτερόλεπτο ἀγωνίας. Ἐνα τρίξιμο χαοτιῦ. Ἡ φωτογραφία μιᾶς ἄλλης! Καὶ τέλος τίποτε. Μιά τελεία σ' ὅλη τὴν ἱστορία... Κράτησαν κι' οἱ δύο ἕνα λυγμό. Σηκώθηκε ἐκείνη ἀογὰ. Κατάλαβε. Ἐκεῖνος δὲν μποροῦσε νὰ μιλήσῃ. Τῆς ἔσφιξε τὸ χέρι...κι' ὕστερα...τίποτε. Ἐφυγε σιγά-σιγά σὸν μιά σκιά. Τὰ χεῖράτά της χάθηκαν στὸ χαλί τοῦ διοδρόμιου. Ἀντήχησαν ὕστερα στὸ πεζοδρόμιο κι' ἔσβησαν. Ὑστερα ἀπλώθηκε ἡ ἡσυχία τῆς νύκτας, πού τὴν διάκοπταν πότε-πότε τ' ἀναφυλητὰ ἐκείνου. Κι' ὕστερα, τίποτα, τίποτα!.....

Ἐνα δάκρυ κύλησε απ' τὰ βλέφαρά του, καὶ πότισε τ' ἀγριολούλουδα.

Τὸ μυαλό του εἶχε καθαρίσει τώρα. Εἶχε βάλει σὲ τάξη τίς σκέψεις του καὶ τὰ αἰσθημάτα του. Τῆ φωτογραφία τὴν κρατοῦσε πάντα ἀνάμεσα στ' ἀκροδάκτυλα.

Ἐνοιωσε τὴν ἀνάγκη νὰ γράψῃ. Ἦθελε νὰ δάλῃ τὰ πράγματα σὲ μιὰ τάξη, καὶ ν' ἀκολουθήσῃ τὴ μοῖρά του. Πῆρε τὴν πέννα του κι' ἔγραψε:

«Ἀγαπητὴ μου,

Ξέρω πὼς μπορεῖ νὰ μὲ πάσης γιὰ τρελλό μ' αὐτὰ πού θὰ γράψω. Φαίνονται ἀντίθετα μὲ τὴ σημερινὴ ἀντίληψή τῆς ζωῆς. Μὰ δὲν μὲ νοιάζει. Προτιμῶ νὰ θεωρηθῶ τρελλός καὶ νὰ μιλήσω καθαρά.

Καθένας στὴ θέση του θάγραφε ἐρωτόλογα καὶ κομπλιμέντα, γιὰ τὴν καρδιά μιᾶς ὁμορφῆς κοπέλλας πού τοῦ προσφέρει τὴν ἀγάπη της. Θὰ φροντίζεις νὰ ἐπιφεληθῇ αὐτῆς τῆς εὐκαιρίας. Ἴσως κι' ἐσύ νὰ σκεφθῆς μὲ τὸν ἴδιον τρόπο, κι' ἴσως νὰ πῆς: «Θεέ μου! Τί τρελλός!».

Δὲν θὰ μὲ πειράξῃ ἂν σκεφθῆς ἔτσι. Δὲν μπορεῖς νὰ μὲ νοιώσης, γιὰτι δὲν ἔμαθες νάσαι εὐλιγκρινής. Γι' αὐτὸ, ἴσως νάσαι εὐτυχισμένη. Δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο καὶ μὲ μένα!

Ἡ φωτογραφία καὶ τὸ γράμμα σου δὲν μπορῶ νὰ πῶ, πὼς μ' ἄφησαν ἀσυγκίνητο. Τῆ στιγμή πού τὰ πῆρα μοῦφθαν ἕνα δυνατό κλονισμό! Τέτοιο, πού μ' ἔκανε ν' ἀποδιώξω τὴν χαρὰ πού τὴν κρατοῦσε στὰ χεῖρα μου. Νόμιζα—τί τρελλός πού εἶμαι ἀλήθεια;—πὼς δὲν εἶχα τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσω τὴ χαρὰ απ' ἄλλοι, μιὰ καὶ μοῦ τὴν προσέφερες

ἐσὺ μ' ἕνα γράμμα καὶ μιὰ φωτογραφία. Κι' εἶπα νὰ γυρίσω στὸ παρελθόν, ἀδιαφορών-
τας γιὰ τὸ παρόν.

Προσπάθησα. Τὰ μονοπάτια εἶναι γεμάτα ἀγκάθια· δυσκολεύομαι ν' ἀνοίξω δρόμο
ἀνάμεσα τους. Ἡ καρδιά μου εἶναι κομμάτια. Δὲν μπορεῖ νὰ χωρέσει μέσα τὴν εἰκόνα
σου. Τὴν κομμάτισες κάποτε, καὶ πέταξες τὰ κομμάτια τῆς στοὺς πέντε ἀνέμους.
Πάσισα, καὶ πασιζῶ νὰ μαζέψω τὰ κομμάτια. Εἶναι ὅμως δύσκολο. Ἀγωνίζομαι ὅ-
μως. Μὰ δὲν ἔχω μεγάλο κουράγιο καὶ φοβάμαι μήπως ἐγκαταλείψω τὴν προσπά-
θειά μου στὴ μέση. Μ' ὅλα ταῦτα, δὲν θάθελα νὰ σοῦ προσφέρω ἕνα σῶμα χωρὶς καρ-
διά. Μπορεῖ κι' ἐσὺ νὰ τ' ἀποδιώξεις. Γι' αὐτὸ προσπάθησε κι' ἐσὺ νὰ με βοηθήσης.

Τὰ πράγματα ἔχουνε ἀναστραφῆ. Τὸ παρόν γίνηκε γιὰ μένα παρελθόν· συγκρά-
τησα ἀπ' αὐτὸ εὐχάριστες ἀναμνήσεις.

Τώρα ἀνοίξα τὰ πανιά μου, γιὰ νὰ γυρίσω σὲ σένα. Ὁ ἄνεμος φυσᾷ, τὰ κίματα
βογγοῦν, καὶ παραπλανοῦν τὴ βάση μου. Ὁ δρόμος δὲν εἶναι καθορισμένος ἐπάνω
στὴν ὑγρὴ θάλασσα. Τὰ σύννεφα ποὺ σκελάζουν τὸ κάθε τι με δυσκολεύουν πότερο
νὰ χαράξω τὸ δρόμο μου χωρὶς πυξίδα. Ἀκόμα καὶ τ' ἀστεῖρα σκεπάζτηκαν ἀπ' τὰ
σύννεφα!

Χαϊδεύω τὴ φωτογραφία σου, προσπαθώντας ν' ἀντλήσω δύναμη. Ἀκόμα δὲν μοῦ
τὴν ἔχει δώσει. Κι' ὅμως γνωθὶ στὸ παρελθόν ποὺ με καλεῖ. Μπορεῖ νὰ φθάσω γρήγο-
ρα. Μπορεῖ καὶ ν' ἀργήσω. Ἐξαστάται ἀπ' τὸν καιρὸ καὶ τὴν τρικυμία. Πάντως θὰ
φθάσω. Μπορεῖ μονάχα με τὸ σῶμα! Μπορεῖ καὶ με τὴν καρδιά, ἂν ἀπαντήσω στὸ
δρόμο τὰ κομμάτια τῆς ποὺ σκόρπισες!...

Εἶπα ὅτι εἶχα νὰ πῶ. Ἴσως νάτανε τρέλλες. Μὰ εἶναι ἡ ἀλήθεια, καὶ δὲν μπορῶ
νὰ τὴν κρύψω!...

Ὅλα τελειώνουν. Θὰ τελειώση καὶ τὸ ταξίδι αὐτὸ κάποτε. Θὰ φθάσω· σὲ πῶ
κατάσταση δὲν ἔχει σημασία. Ἴσως τσακισμένος! Μπορεῖ ὅμως καὶ με καινούργια
πτερά!...».

Ἐκλείσε τὸ γράμμα σ' ἕνα φάκελο. Φάνηκε εὐχαριστημένος. Κοίταξε ξανά τὴ
φωτογραφία. Θέλησε νὰ τὴ φέρῃ στὰ χεῖλη του, μὰ μετάνιωσε. Τὴν ἀπόθησε λίγο
μακριὰ καὶ τὴν ἀγκάλιασε με τὸ βλέμμα. Ὑστερα σηκώθηκε. Τὸ παρόν ξαναγύρισε.
Ἐσκυψε κι' ἀλαφροφίλησε τ' ἀγριολούλουδα στ' ἀνθογύαλι. Δυὸ δάκρυα κύλησαν στὰ
ροδομάγουλά του. Ρίχτηκε στὸ κρεβάτι κι' ἔκλαψε μ' ἀναφυλλητά. Τὰ δάκρυα τὸν
ἀνακούφισαν....

Γύριζε σ' ἐκείνην με τὰ φτερά τσακισμένα. Τ' ἀγριολούλουδα ἄρχισαν νὰ μαρσι-
νώνται γιὰ νὰ σβήσουν τὴν ἀνάμνηση τοῦ παρόντος. Σὲ λίγο ἔπαψε νὰ κλαίῃ. Τὸ
πῆρε ἀπόφαση. Γύριζε πίσω!... Στὴ χαρά, ἢ στὸ τίποτα. Τὸ μόνο ποὺ σκεφτότανε
στὴν ἀρχὴ τοῦ γυρισμοῦ, ἦτανε ἕνα μπουκέτο μαραμένα ἀγριολούλουδα. Πιὸ πέρα,
τίποτα, τίποτα....

ΤΑΚΗΣ ΑΝΤ. ΚΑΤΤΑΜΗΣ

Η ΡΟΔΙΑ ΜΑΣ

Στιγμές ξανοίγω τὴ ροδιά μας
μέσ τὴν αὐλή, με τ' ἄλλα μας τὰ δέντρα,
φιντρούλα, πλάι στὴ χουρμαδιά μας,
ὡς τότε ντροπαλὴ τοῦ κήπου ἀφέντρα.

Τὰ κόκκινα μπουμπούκια, νάτα,
φωτιά ποὺ ὁ Ἀπριλομάης γύρω χύνει,
μαδοῦν καὶ πέφτουν στὴν κανάτα,
ὅπου τὸ βουερό μελίσι πινει.

—Τὴν ξεριζῶσαν ἕνα δεῖλι,
δυὸ ἐργάτες καὶ παράμερα τὴν πῆγαν,
ἐπάτησαν καὶ τὸ τριφύλλι,
σκυφοί, ἀμίλητοι, κι' ἐφύγαν.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΚΩΝΣΤ. ΗΛΙΑΚΗΣ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΛΙΠΕΡΤΗΣ *

Πάνε από τότε 15 δλόκληρα χρόνια. Ήταν ένα καυτό άπομεσήμερο στά μέ-
σα 'Ιουλίου του 1937. Ένας παπάς, οί δυο ψαλτάδες τής Έκκλησίας τής Φανερω-
μένης και λιγοστοί άνθρωποι τών γραμμάτων από τή Λευκωσία, παράστεκαν δίπλα
στό φέρετρο, τού μεγαλύτερου Κυπρίου τραβαδούρου τής αγάπης, τού ποιητή Δη-
μήτρη Λιπέρτη. Ύστερα ή γή σκέπασε τό μεγάλο νεκρό. Στο χρόνο άπάνω έγινε
ένα φιλολογικό μνημόσυό του στό «Μαγικό Παλάτι» στή Λευκωσία, και τίποτα
άλλο.

Ό Λιπέρτης μαζί με τό Μιχαηλίδη (πού πέθανε άγνοημένος — όπως όλοι οί ά-
ληθινά μεγάλοι—στό φτωχοκομείο τής Λεμεσού) είναι οί δυο φωτεινοί φάροι τής
σύγχρονης Κυπριακής ποιήσεως. Τό έργο τους, μαζί με κείνο τού Περδίου, είναι ό,τι
τό Νησ' έχει να παρουσιάσει καθαρά Κυπριακό, σ' έμπνευση, ιδέα και έκτέλεση.
Τό έργο τών δυο πρώτων πολύπλευρο και πολύμορφο, γραμμένο με αγάπη στήν Κυ-
πριώτικη τοπολαλιά, άνθεξε στή δοκιμοσία τού χρόνου και τής σύγχρονης κριτικής
κι' έξασφάλισε σ' αυτούς τήν άθανασία στόν Έλληνικό Παρνασσό.

* * *

Ξαναγυρίζω, όμως, στό Λιπέρτη, γιατί νομίζω, πώς θάπρεπε να τόν θυμη-
θούμε με τήν εύκαιρία πού κλείνουν τούτες τίς μέρες 15 χρόνια από τό θάνατό του.
Τόν Βασίλη Μιχαηλίδη, με τό άθάνατο έπος του τής 9ης 'Ιουλίου, τόν θυμόμαστε
και τόν τιμούμε κάθε χρόνο. Μα τόν Λιπέρτη; Φοβάμαι πώς πάμε να τόν ξεχάσουμε.
"Όσο άτυχος στάθηκε στή ζωή ό Μιχαηλίδης και τυχερός ό Λιπέρτης, τόσο τυχερός
φαίνεται ναίαι μετά θάνατο ό πρώτος και άτυχος ό δεύτερος. Κι' άλήθεια, αυτό φά-
νηκεν από τή στιγμή, πού ό Λιπέρτης, ό γλυκός τραγουδιστής τής Κυπριακής ό-
μορφιάς, τής φύσεως, και τής γυναίκας, έκλεισε τά μάτια. Πού ήταν τήν ώρα τής
κηδείας του, όλος εκείνος ό ωραιόκοσμος, πού τριγύριζε τόν ποιητή στό κοσμικά
σαλόνια, στίς γιορτές τών σωματείων, στίς διάφορες συγκεντρώσεις, και τού ζητού-
σεν έπίμονα ν' άνοίξει τό στόμα του για να πεί τά άτέλειωτα «τραούδκια» του;

Πού ήταν τουλάχιστον, Έκείνη, για τήν όποίαν έκλαπεν ή καρδιά τού ποιητή
για δικό της λογαριασμό ή για κάποιου άλλου ίσως, στό άριστουργηματικό εκείνο
ποίημα, τό «Βούττημαν ιήλιου», πού γι' αυτό μονάχα, όπως έγραψεν ή Έλληνική
κριτική, ό Λιπέρτης έπρεπε να είχε τιμηθ ή από τήν 'Ακαδημία; Πού ήταν ή άπιστη,
όταν τής έστειλε τό κάλεσμα νάρθη στήν εκκλησία να παρακολουθήσει τό ζόδι του,
κι' ύστερα, με τό «Βούττημαν τού νήλιου», τή δύση δηλαδή, όταν θά πέφτει τό μι-
σοσκοτάδο, να πάει στόν τάφο του, να ανάψει άηπαφίτικο κερι, να τόν όνοματίσει
και να κλάψει;

* * *

Ή γενιά τού ποιητή κρατά από τό Πελλαπαίς τής Κερύνειας. Ό πατέρας του
Θεοφάνης, γεννήθηκε σ' ένα άλλο χωριό τής Κερύνειας, στή Θέρμιο, έγκαταστάθη-
κεν όμως τήν Λάρνακα, και άρχισε ν' άσχολείται με τό έμπόριο. Ό Θεοφάνης ά-
γάπησεν εκεί τήν άνηψιά του τότε Μητροπολίτη Κιτ'ου Μελετίου Γ' και τελικά ό
ύμεινος έστειψε τό ωραίο ειδύλλιο τών δυο έραστών. Ένα από τά παιδιά τού Θεοφάνη
με τήν «Κοκονού», ήταν και ό Δημήτρης, πού γεννήθηκε στό 1866. Τίς σπουδές του
συμπλήρωσε στή Βηρυτό, με ξένες γλώσσες, Άγγλικά και Γαλλικά. Σάν γύρισεν
από τήν Συρία διωρίστηκε σε διάφορες Κυβερνητικές θέσεις. Όπως φαίνεται, οί
συχνές μεταθέσεις του στά χωριά, παρ' όλο πού τόν στεναχωρούσαν, τού έδιναν τήν
εύκαιρία να άποταμιεύσει τό άφθονο και πλούσιο υλικό, με τό όποίο γέμισε κατόπι
τό μεγαλύτερο μέρος τού τετρατόμου έργου του «Τζυπριώτικα τραούδκια». Δεν έ-
μεινε όμως ό Λιπέρτης για πάντα στήν ύπηρεσία τής Κυβερνήσεως. Στάθηκε πολύ
τυχερός, όταν ένας φωτισμένος άνθρωπος, ό διευθυντής τής Άγγλικής Σχολής Κά-
νων Νιούχαμ, τόν διώρισε δάσκαλο τής Άγγλικής στή σχολή του. Και από τότε ό
Λιπέρτης άρχισε πια να κινείται και να ζει μέσα στήν άτμόσφαιρα και τού περιβάλλον
τής Λευκωσίας, πού σαν πρωτεύουσα τού νησιού, τού έδινε τήν εύκαιρία και τίς δυ-
νατότητες να έργαστεί πιό άνετα για τήν τέχνη του. Τόν ποιητή τών «Κυπριώτικων
τραγουδιών» δεν ήταν δύσκολο να συναντήσει κανείς, και να τόν γνωρίσει. Ήταν

* Μεταδόθηκε από τό Ραδιοφωνικό Σταθμό Άθηνών στις 9 'Ιουλίου 1952.

γελαστός καὶ καλομίλητος. Ἐπροσποίητος, μὲ τὸ «χαρῶ σε» καὶ «κοκόνᾳ μου», στὶς γυναῖκες, καὶ τὸ πρῶο ὕφος του πρὸς τοὺς ἄνδρες. Τὸν θυμάμαι στὴ Λάρνακα — ἔ-
ταν ἀκόμα ἤμουν παιδί—στὰ ἀποκαλυπτήρια τοῦ ἀγάλματος τοῦ Κίμωνος, ποῦ ἔ-
γιναν ἀπὸ τὸν τότε Δήμαρχο Ἀθηναίων Σπύρο Πάτση, ποῦ πέρασεν ἀπὸ τὴν Κύ-
προ μὲ ἄλλους Ἑλληνες προσκυνητὲς γιὰ τοὺς Ἁγίους Τόπους. Θυμάμαι τὸ Λιπέρτη
σὰν τοὺς προσφώνησε μὲ κείνο τὸ ἀριστουργηματικὸ ποίημα του «Ἀδέρκια, καλῶς
ἦρτετε». Ψῆλός δὲν ἦταν, κι' ὁμως νόμιζες πὼς ὅσο ἀπάγγελε τόσο ψῆλωνε. Ψῆλω-
νε κι' αὐτὸς μαζί μὲ τὸ μεστὸ ἀπὸ νοήματα καὶ γεμάτο ἐθνικὸ παλμὸ καὶ ὠραίες
ἀποστροφὲς ἔμμετρο ἐκείνο καλωσόρισμα.

Ὁ Λιπέρτης, μαζί μὲ τὸν Μιχαηλίδη κατόρθωσαν, μὲ τὴ δύναμη, τὴν ἀξία καὶ τὴν
τέχνη τῶν στίχων τους, νὰ κάμουν τὸν πνευματικὸ κόσμον τῆς Ἑλλάδας, καὶ πολλοὺς
ξένους ἀκόμα, ν' ἀγαπήσουν τὴ γλῶσσα τοῦ Κυπριώτου, τῆς βαρείας, τὴν τραχειά, τὴ
δύσκολη, νὰ ἐνδιαφερθοῦν γι' αὐτὴν καὶ νὰ τὴν μελετήσουν.

* * *

Σκυμμένος αὐτὴ τὴν ὥρα ἀπάνω ἀπὸ τὸ πολῦτιμο ἔργο τοῦ ποιητῆ, μὲ τὴ σκέ-
ψη μου ἀφιερωμένη στὸ ὁμορφο Ἑλληνικὸ νησί, ζῶ τις ἀναμνήσεις τῆς γνωριμίας
μου μὲ τὸ Λιπέρτη. Καὶ διασχίζω τὸ καφτὸ τοῦτο ἀπομνησήμερο τοῦ Ἰουλίου, μὲ τὴ
φαντασία μου, τις ἀποστάσεις, γιὰ νὰ καταθέσω λίγα φτωχικὰ ἄνθη, μὲ τὴν ἀνάξια
προσφορὰ τοῦ λόγου, στὸν τάφο τοῦ Λιπέρτη, σὰν ἕνα εὐλαβικὸ μνημόσυνο, μὲ
τὴν εὐκαιρία τῶν δεκαπέντε χρόνων ποῦ κλείουν αὐτὸ τὸ μῆνα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ
ποιητῆ τῆς Κύπρου, ποῦ ἀγάπησε τὸ λαὸ τῆς καὶ ἀγαπήθηκεν ὅσο λίγοι ἀπὸ αὐ-
τόν, μὰ καὶ ξεχάστηκε δυστυχῶς, ὅπως συμβαίνει στὴ ζωὴ. Τὸ καθήκον τῶν
πνευματικῶν ἀνθρώπων εἶναι νὰ θυμίζουσι στὸ λαὸ, τὸ χρέος του πρὸς τοὺς με-
γάλους καὶ λησμονημένους νεκροὺς του ἢ καὶ ζωντανούς ἀκόμα. Γι' αὐτὸ ἡ σημερινή
μου ὁμιλία θάχει κάποιον νόημα, καὶ θὰ προσφέρει κάτι πιὸ θετικὸ στὴ μνήμη
τῶν ἀξίων ποῦ ἔφυγαν, ἂν τὸ Δημοτικὸ Συμβούλιο Λευκωσίας υἱοθετήσῃ αὐτὴ τὴν εἰσή-
γησή μου: «Νὰ ἀποφασίσῃ νὰ στήσῃ στὸν ὠραῖο κῆπο τοῦ Δημαρχείου, τις προ-
τομὲς τοῦ Μιχαηλίδη, τοῦ Περγίου καὶ τοῦ Λιπέρτη». Τὸ Δημοτικὸ Συμβούλιο θὰ
κάμει ἔτσι μὲ πρᾶξιν ποῦ θὰ τὸ τιμῆσῃ καὶ θὰ ἱκανοποιήσῃ συγχρόνως ἕνα αἶτημα,
ὄχι μονάχα τῆς πνευματικῆς Κύπρου, ἀλλὰ, ὀλοκλήρου τοῦ Ἑλληνικοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ.

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΜΠΙΣΤΗΣ

Ο ΤΡΥΓΟΣ

Μὲ τῆς αὐγῆς τὸ δροσάτο ἀεράκι,
τ' αὐγερινοῦ τῆ γλυκεῖα συντροφικιά
κινοῦνε οἱ τρυγητὲς μὲ τραγούδια
καὶ τραβᾶνε στ' ἀμπέλι γοργά.

Ἄρμαθειές οἱ κοπέλλες κι' οἱ νέοι
στὰ ὀλόχλωρα χώνου'ται ἀμπέλια
καὶ μαζεύουν τ' ὠραῖα σταφύλια
μὲ χαρές, μὲ τραγούδια, μὲ γέλια.

Κι' ἡ ζωὴ τους εἶν' γλύκα γεμάτη,
σὰν χυμὸς τοῦ ξανθοῦ σταφυλιοῦ,
κι' εἶν' τὸ γέλιο τους θεῖα ἀρμονία
σὰν τὸ γέλιο τ' ἀθώου παιδιοῦ.

Δὲν τοὺς πιάνει ὁ κόπος καθόλου,
οἱ φροντίδες κι' οἱ πίκρες ξεχνιοῦνται,
γιατὶ ὁ Βάκχος μὲ πείσμα τις διώχνει
καὶ θαθεῖα μὲς τῆ Λήθη κοιμοῦνται.

ΠΑΝΟΣ ΣΑΒΒΙΔΗΣ ΚΡΗΤΙΚΟΣ

ΑΙΜΙΛΙΟΣ ΒΕΑΚΗΣ*

Τὸ Ἑλληνικὸ Θέατρο πενθεῖ ἀπὸ τὴς 29 τοῦ Ἰοῦνη 1951 μιὰ μεγάλη καλλιτεχνικὴ μορφή, ἕναν ἀπὸ τοὺς κορυφαίους ἠθοποιούς του, τὸν Αἰμίλιο Βεάκη, τοῦ μὲ τὴν ἀξτιδοβολία του φώτισε μισὸν αἰῶνα τὸ στερῶμα τῆς νεοελληνικῆς σκηνῆς.

Γέννημα τοῦ Πειραιᾶ (1884), ἀγκάλιασε ὁ Βεάκης ἀπὸ τὸ 1901 τὴν ἰδέα τοῦ καλλιτεχνικοῦ θεάτρου καὶ τὴν καλλιέργησε σὰν ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ μεγάλα ἰδανικά τῆς ζωῆς του. Ὅλοι οἱ κριτικοὶ συμφωνοῦν, πὼς ὁ Βεάκης εἶχε ψυχοσύνθεση καλλιτεχνική, πνευματικὴ καλλιέργεια πλατεῖα, ταλέντο πραγματικὸ γιὰ τὸ θέατρο καὶ σπάνιος ἐνθουσιασμοῦ.

Ὁ Βεάκης ἐπεβλήθηκε νωρὶς καὶ γνώρισε θριάμβους στὸ δραματικὸ θέατρο. Ἦταν ἐξαιρετὸς καλλιτέχνης—ἐρμηνευτὴς στοὺς μεγάλους δραματικοὺς ρόλους τοῦ ἀρχαίου καὶ νεώτερου δραματολογίου. Δὲν τοῦ ἄρεσεν ὁ στόμφος καὶ ἡ ἀπαγγελία καὶ ἐφάρμοξε τὴς νεώτερες ἀπόψεις γιὰ τὸ θέατρο.

Ὁ μεγάλος καλλιτέχνης—ποῦ πέρασε στὴν ἀθανασία, σὰν ἐτοιμαζότανε γιὰ τὸ ρόλο τοῦ Τειρεσία στὸν «Οἰδίποδα»—ἐρμήνευσε τοὺς ρόλους κλασσικῶν ἔργων τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἐθριάμβευσε σὰν Ἀγαμέμνων καὶ σὰν Οἰδίπους. Ζωντάνεψε πρωτεύοντας ρόλους στὰ ἔργα τοῦ Σαίξπηρ καὶ μᾶς ἔκανε νὰ νοιώσουμε συγκλονισμό θλέποντάς του σὰν Βασιλιὰ Λήρ, σὰν Ὁθέλλο, ἢ Μάκβεθ. Διακρίθηκεν ἐπίσης σὲ ἔργα τοῦ Χάουπμαν, τοῦ Πιραντέλλο, τοῦ Ὁ Νήλ κ.ά.

Ἕνας Ἀθηναῖος κριτικὸς ἔγραψε τὰ παρακάτω βηρνώνας τὸν Βεάκη: «Κατῶρβανε νὰ συνφαίνει μὲ τὴν ψυχὴ τῶν ἠρώων καὶ τῆ δική του καλλιτεχνικὴ ψυχὴ σὲ συνθέσεις, ποῦ ἀποκάλυπταν τὴν ἀξιοβαύμαστη τέχνη τοῦ ἠθοποιοῦ. Εἶχε τὸ μυστικὸ νὰ συγκινεῖ μέχρι δακρύων καὶ νὰ δισκεδάζει μέχρι δακρύων. Εἶχε σύνθετες ἱκανότητες, ξεχώριζε σὰν φτασμένος στὴν τραγωδία, στὴν κωμῶδια καὶ τὴν ἠθογραφία, σὲ μικροὺς καὶ σὲ μεγάλους ρόλους. Ὑπῆρξε καλλιτέχνης μὲ σφραγίδα διεθνούς ἐκδηλώσεως. Ὁ Βεάκης στάθηκε μεγάλος δάσκαλος καὶ ἠθοποιός».

Ὁ Βεάκης ἦταν ἀκόμη ποιητὴς καὶ συγγραφέας. Μᾶς ἀφῆκε τὴ συλλογὴ «Τὰ τραγῳδία τῆς ταβέρνης καὶ τῆς ἀγάπης» καὶ τὰ θεατρικὰ ἔργα «Ρηνούλα» καὶ «7. 000 δολλάρια, εἰσόδημα».

Ἀγγέλλοντας τὸ θάνατό του οἱ Ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες ἀφιέρωσαν ἄρθρα γιὰ τὴ ζωὴ του καὶ τὴ δημιουργία του καὶ δημοσίεψαν διάφορα ψηφίσματα καὶ φωτογραφίες του.

Στὴν Κύπρο ὁ θάνατος τοῦ καλλιτέχνη προξένησε μεγάλη λύπη. Μόλις πρὶν δυὸ χρόνια εἶχεν ἐπισκεφθῆ τὸ νησί σὲ καλλιτεχνικὴ περιοδεία.

Ἔτυχε τότε νὰ εἶμαι σὲ μιὰ πρεμιέρα στὴ Λεμεσό καὶ συγκινήθηκα ἀπὸ τὴς θερμότερες ἐκδηλώσεις τῶν θεατῶν, σὰν ὁ Βεάκης γῆγχε στὴ σκηνή. Τὸν συνάντησα ὕστερα πολλὰς φορὲς στὴ Λευκωσία καὶ μοῦ ἀνοίξε τὴν καρδιά του γιὰ πολλὰ ζητήματα. Ἐνοιῶθε, μεγάλη χαρὰ, ποῦ ἦταν στὴν Κύπρο κι' αὐτὸ τοῦ λιγότευε τὴν πίκρα ποῦ εἶχε ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῆς διοπάλης στὰ γεράματα», ὅπως ἔλεγε. Τοῦ ζήτησα τὴ γνώμη του γιὰ ἕνα θεατρικὸ μου κατασκευάσμα, ποῦ εἶχε τὴν ὑπομονὴ νὰ διαβάσει. Σὰν τέλειωσε ἡ συζήτηση, ἔβγαλεν ἀπὸ τὴν τσέπη του μιὰ φωτογραφία καὶ μοῦπε: «Νά, ὁ γιός μου, βρίσκεται στὸ Γράμμο. Ὑπηρετεῖ τὴν πατρίδα...» Δυὸ δάκρυα κύλησαν ἀπὸ τὰ μάτια του. Εἶχα ἰδεῖ πολλὰς φορὲς τὸν ἠθοποιὸ-Βεάκη νὰ δακρύζει, πότε στὸν «Δὸν Κάρλο», στὸ «Φιντανάκι» ἢ τὴν «Ἄννα Κρίστ», μὰ πρώτη φορά—καὶ τελευταία, δυστυχῶς—ἔβλεπα τὸν πατέρα-Βεάκη νὰ δακρύζει. Βγαίνοντας ὕστερα μιὰ βόλτα βρήκαμε μιὰ ζητιάννα. Κανένας διαβάτης δὲν τὴν πρόσεχε. Ὁ Βεάκης κοινοστάθηκε, τὴν κοίταξε μὲ συμπόνια, τὴ μελέτησε καὶ κρυφὰ τῆς ἔβαλε στὸ χέρι ἕνα Κυπριακὸ νόμισμα.

* * *

Ὁ Ραδιοσταθμὸς Ἀθηνῶν ὀργάνωσε πέρυσι καὶ φέτος καλλιτεχνικὰ μνημόσυνα πρὸς τιμὴν τοῦ Βεάκη, καὶ μίλησαν ἀπὸ τὸ μικρόφωνο οἱ κ.κ. Μαμάκης, Τερζάκης καὶ Παρασκευᾶς. Θυμοῦμαι, πὼς ὁ κ. Τερζάκης εἶπε καὶ τοῦτα: «Ὁ Βεάκης ἔκλεινε μέσα του τὴν ποίηση, τὴν ὀμορφιὰ καὶ τὴν ἀνθρωπιὰ. Ἡ χειρονομία του, ὅλα ἦσαν θέατρο, ὁ φθόγγος του ἄγγιζε τὴν καρδιά. Πάντα θὰ τὸν ἀναζητοῦμε. Τὸ Ἑλληνικὸ θέατρο χάνει ὄχι τὸν καλλιτέχνη, ἀλλὰ τὸν μεγάλο καλλιτέχνη!»

* Προσωπικὲς ἀναμνήσεις, ἐπὶ τῆ εὐκαιρίας τῆς πρώτης ἐπετείου τοῦ θανάτου του.

Ὁ διαλεχτὸς ἠθοποιὸς κ. Ν. Παρασκευᾶς, παλῆος συνεργάτης τοῦ Βεᾶκη, μὲ συγκίνηση ἀνάφερε ἀνέκδοτα ἀπὸ τῆ ζωῆ τοῦ ἐκλιπόντος, ἕνα δὲ ἀπὸ αὐτὰ ἀναφέρθηκε στὰ 1912, ποὺ ὁ Βεᾶκης ἦταν λοχίας στὰ Γιάννενα. Κι' ἔκλεισε τὴν ὁμιλία τοῦ ὁ κ. Παρασκευᾶς μὲ τούτα τὰ λόγια:—«Οἱ καλλιτέχνες ἀγωνίζονται ν' ἀνοίξουν πολιτισμό. Τί κερδίζουν; Ἕνα γλυκὸ λόγο. Ὁ Βεᾶκης στάθηκε ἕνα μεγάλο παιδί καὶ δάσκαλος. Πῶς πέθανε; Ἄκουτε: Σὰν ἐνοιωσε τὸ τέλος του, κάλεσε τὴ Σμαραγδῆ, τὴ γυναίκα του, καὶ τῆς ψιθύρισε: «Γυναίκα μου, θυμήσου τὴ μικρὴ κόρη τοῦ Λήρ... Ἐίσαι ἢ... Κορ... δέ... λι... α!»

Κι' ἔσθησεν ὁ μεγάλος ἠθοποιός. Ἔτσι πεθαίνει ὁ καλλιτέχνης, μὲ λίγα λόγια τοῦ Σαίξπηρ!»

ΑΠ. ΖΟΡΜΠΙΑΣ

ΕΓΕΡΤΗΡΙΟ

Ἔξω ἀπ' τὴν πόρτα μου
ἢ Ἄνοιξη ἀνεμίζει τὶς σημαῖες τῆς
καὶ τὰ ὄργανετα τοῦρανοῦ
τονίζουν τὸ ἐγερτήριο τῆς ζωῆς.
Σπάσαν τὰ μπουμπούκια
τὸ φλοιοὺ τῆς ἀδημονίας τους.

Δυὸ χελιδόνια ψαλιδισαν
στὸν οὐρανὸ τὸ κάλεσμα:
«Μαζύ μας! Στὸ πλατὺ—πλατὺ
ποτάμι τοῦρανοῦ!»
Χαμῆλωσαν
κι ἄφησαν στὸ παράθυρο ἕνα
κλωνάρι μυγδαλιᾶς...
Χλιμιντράει τὸ φαρι στὶς
πλάκες τῆς αὐλῆς.

Οἱ οὐρανοὶ ἀνοίξανε
κι ἄγγελοι
ἀνεβοκατεβαίνουν τὴ σκάλα τοῦ Ἰακώβ.
Ἕνα σπειρὶ κρατᾶω στὴ χούφτα μου
κι εὐαγγελίζομαι τὴ νέα ζωῆ.
Κρούουν οἱ ἄνεμοι στὸ στήθος μου
τὴν Ἐνάτη τοῦ Μπετόβεν.

Εἶμ' ἕνας τόνος τῆς παγκόσμιας μουσικῆς:
Ζωή! Ζωή!

Α. ΠΑΣΤΕΛΛΑΣ

ΠΟΤΖΙΕΙ ΠΟΥ ΡΕΣΣΕΙΣ.....

Ποτζιεὶ πὺ ρέσσεις τρέμει ἡ γῆ, τσακρολοοῦν οἱ στρατές!
Καμπαναρκὰ ἔσουστήκασιν μιὰν ὥραν πὺ περπάτες,
τζίαι κουλουμίσασιν νεκροὶ πὸν ἔποσαραντώσαν,
βρύσες ἔσταματήσασιν, λάκκοι πολλοὶ ἐμολώσαν,
νερόμυλοι, ἀνεμόμυλοι ξινάστραφα ἐγυρίσαν,
νεροποντές, στραπές, θροντές, σεισμοὶ τὴν γῆν ἐσεΐσαν,
τζίαι πὺ τὸν φόον τους πολλοὶ ἐπήαν τζίαι τζιαιωννήσαν.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΟΛΩΝΑΣ

MERVYN JONES

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΑΓΓΛΟΙ ΔΙΗΓΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΙ

Τ Ο Π Ο Δ Ι

Μετά πού έδωκα τίς εξετάσεις μου και πήρα τὸ δίπλωμα κατατάχτηκα στὸ R. A. M. C. ὡς στρατιωτικὸς γιατρός. Ὁ πόλεμος εἶχε τελειώσει—ἡ ἱστορία αὐτὴ δὲ σχετίζεται μὲ τὸν πόλεμο—και μὲ στείλανε στὶς Ἰνδίες. Τὴν ἐποχὴ πού ἀρχίζει ἡ ἱστορία αὐτὴ ἤμουνα ἀποσπασμένος σ' ἓνα βρετανικὸ τάγμα στὴ Βομβάη. Ἡ ζωὴ εἶχε και τὰ καλὰ τῆς: κανένας δὲ μπορούσε νὰ παραπονεθῆ γιὰ ἔλλειψη ἀνέσεων στὶς γραμμὲς τῆς Κολάβα, μόλο πού γιὰ μερικοὺς ἡ πόλῃ ἦταν τόσο κοντὰ πού ἦταν πειρασμός.

Στὸ τάγμα ἦταν κάποιοι Σμῶλλεϋ. Τὸν γνώριζα πολὺ καλὰ γιατί, μόλο πού ἦταν θαυμάσια στὴν ὑγεία του, ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀτυχοῦς ἐκείνους πού τοὺς γίνε-ται κάτι χωρὶς καμμιά φανερὴ αἰτία. Στὴν ἀρχὴ ὑπέφερε ἀπὸ ἓνα πόνο στ' αὐτὶ. Λίγες βδομάδες ἀργότερα ἀπὸ μιὰ δερμικὴ ἀρρώστεια. Ἦταν ἓνας νέος ψηλόλιγνος, κι' ἔτσι ισχνὸς πού ἦταν ἔδινε τὴν ἐντύπωση μιᾶς ἀδυναμίας, ἐντύπωση ὅμως λαθεμένη, γιατί στὴν πυγμαχία και στὸ ποδόσφαιρο κέρδιζε καλὲς συστάσεις. Εἶχε μεγάλα, ἡμερα, μελισσιὰ μάτια κι' ἐπίδερμίδα ἀπαλὴ σὰν κοριτσιού. Ἡ ἐμφάνιση αὐτῆ κι' ἡ εὐκολία μὲ τὴν ὁποία κοκκίνιζε ἦταν ἀφορμὴ πολλῶν πειραγμάτων. Οἱ πιὸ ἡλικιωμένοι τὸν ρωτοῦσανε τί ἔκανε τὰ Σαββατόβραδα ἢ τοῦ ὑποσχότανε νὰ τοῦ χάρισουν τὰ Χριστούγεννα μιὰ καινούργια λεπίδα. Μὰ ὁ Σμῶλλεϋ δὲ γνοιαζόταν. Δὲν εἶχε ἐχθροὺς.

Ὁ πατέρας τοῦ Σμῶλλεϋ εἶχε ἓνα μικρὸ βιβλιοπωλεῖο σὲ μιὰ πολίχνη στὸ "Εσσεξ. Τὸν φαντάζομαι ἓνα ἀπὸ τοὺς τύπους ἐκείνους, τοὺς πρῶτα ἀπ' ὅλα ἀμόρφω-τους, πού μὲ τὸ διάβασμα ἀποχτοῦν μιὰ εἰλικρινῆ ἀγάπη γιὰ τὸ βιβλίο. Και τὸ βιβλιοπωλεῖο του, θάλεγα, ἦταν γι' αὐτὸν κάτι πεισισότερο ἀπὸ ἓνα ἀθέβαιο μέσο βιοπορισμοῦ. Τὸ παιδί ἔμοιασε τοῦ πατέρα και τὸν ἀγαποῦσε μάλιστα πολὺ. Ἡ μάνα του σχωρήθηκε. Κληρονόμησε τὴν ἴδια ἀγάπη γιὰ τὸ διάβασμα, κι' ὁ πατέρας του τοῦ ἔστειλε βιβλία ὅπως οἱ ἄλλοι πατεράδες ἔστειλλαν στοὺς δικούς των τσιγάρα. Στὶς ἐλεύθερες του ὥρες θὰ τὸν ἔβρισκες σὲ μιὰ πολυθρόνα στὴ Στρατιωτικὴ Λέ-σχη, μὲ τὸ ἓνα πόδι διπλωμένο κάτω του, βυθισμένο σ' ἓνα βιβλίο. Τὰ ἐνδιαφέρον-τα του ἦταν περιωρισμένα. Στὸ μυθιστόρημα μετέλλαξε ἀπὸ τὸν Μάρουτ και τὸν Χάρρισον "Αἰσγουερθ σὲ συγγραφεῖς, πού στὸ "Εσσεξ, ἀν ὄχι και στὸ Μπλουμπε-ρυ, μπορούσαν νὰ θεωρηθοῦν μοντέρνοι: Κόνραντ, Γουέλς, Μπέννιτ, Μάγκαν. Ἡ προτίμησή του ὅμως δὲν ἦταν τὸ μυθιστόρημα μὰ τὸ ταξίδι. Ἦταν ἡ ἀπόλαυση του νὰ ξεχάνεται σὲ περιγραφὲς παράξενων ταξιδιῶν, νὰ ἐξερευνεῖ τὸ Θιβέτ μὲ τὸν Γιανγκχάσμπαντ ἢ νὰ ἀναπλέη τὸν Ἀμαζόνιο μὲ τὸν Τόμλσον. Ἡ ἐπιστήμη δὲν τὸν τραβοῦσε. Ποτὲ δὲ διάβαζε βιβλία τοῦ πολέμου ἢ βιβλία τοπικοῦ ἐνδιαφέροντος: στ' ἀλήθεια, νομίζω πὼς ὅσο γιὰ πολιτικὰ τόσο λίγο νοιαζόταν, πού ἀμφιβάλλω ἀν διάβαζε ἐφημερίδα μιὰ φορὰ τῆ βδομάδα. Οἱ ἄλλοι πίστευαν πὼς ζοῦσε μιὰ ζωὴ πιὸ ἄχαρη κι' ἀπ' τῆ δική τους γιατί σπάνια γήγχε ἀπὸ τὸ σπίτι του (βοηθοῦσε στὸ βιβλιοπωλεῖο ὅσο πού ἐπιστρατεύτηκε) εἴτε γιὰ δουλειὰ ἢ ἔστω κάποτε τὰ βρά-δια. Ὅσο γιὰ τὸ πιὸ τ' ἀποστρέφονταν, τὸ κἀνινισμα τοῦ ἔφερε θῆκα και τὰ κο-ρίτσια τὸν ἔκαναν νὰ κοκκινίζη. Μποροῦσε νὰ ἀντεῖπει, ἀν τὸ σκεφτότανε, πὼς στὴν πραγματικότητα εἶναι ἐκείνων ἡ ζωὴ πού ἦταν πιὸ ἄχαρη γιατί δὲν διάβαζαν παρὰ περιοδικὰ τῆς Δύσης και τὰ «Παγκόσμια Νέα». Μὰ δὲ φαντάζομαι νὰ τοῦ πέρασε καμμιά φορὰ ἡ σκέψη αὐτὴ ἀπὸ τὸ μυαλό.

Ὁ Σμῶλλεϋ εἶχε πολλοὺς φίλους σὲ μιὰ ἀπλὴ και φυσιολογικὴ βάση: τῆ βά-ση τοῦ κοινοῦ ἐνδιαφέροντος γιὰ σπορ και τῆς κοινῆς ἔλλειψης ἐνδιαφέροντος γιὰ τὰ στρατιωτικὰ. Πολὺ συχνὰ τὸν ἔβλεπαν νὰ κἀνη παρέα μὲ δυὸ ἄλλους, τὸν Γκάν και τὸν Νάθωλ, κι' οἱ δυὸ τους νεοσύλλεκτοι σὰν κι' αὐτόν. Ὁ Νάθωλ ἦταν γνωστός πο-δοσφαιριστῆς κι' ὅταν ἦταν στὴν πατρίδα τὸν δακίμασαν. Ὁ Γκάν ἦταν τὸ πνεῦμα τοῦ λόχου—μεγαλόσωμος, ἀδέξιος, καλόκαρδος, πάντα μ' ἓνα εἰστοχο εὐφυολόγημα γιὰ μιὰ διαταγὴ πού τὴ νόμιζε ἀνώφελη, ὅμως, ὄχι και τόσο ἀσχημος στρατιώτης ὅσο κἀνόντανε. Οἱ ἀξιωματικοὶ του τὸν θεωροῦσαν ἓνα φλύαρο ταραξία. Ὅμως ὅσοι τὸν γνώριζαν—ὅπως συμβαίνει και μὲ τοὺς πιὸ πολλοὺς γεννημένους εὐθυμογράφους—ἐνοίωθαν γι' αὐτόν μιὰ θερμὴ συμπάθεια: ἀφοῦ, κάτι πού δύσκολα θὰ τὸ περίμενε κανένας, μπορούσε νὰ πῆθῃ κι' αὐτὸς σὲ βουβαμάρα σὰν ἔβλεπε τὸ Σμῶλλεϋ νὰ κυρι-εύεται ἀπὸ μιὰ τέτοια ψυχικὴ διάθεση.

Είχαν ἔρθει κι' οἱ τρεῖς στὶς Ἰνδίες καὶ κατατάχθηκαν στὸ τάγμα, κάτω ἀπὸ τὸν ἴδιο νόμο τῆς στρατολογίας, τὸ χειμῶνα. Μὲ τὸν καιρὸ συνήθισαν τὸ ζεστὸ κλίμα πού, ὅπως καὶ νάχη, εἶναι λιγώτερο θλιπτικὸ στὴ Βομβάη παρὰ σ' ἄλλα μέρη τῶν Ἰνδιῶν κι' ἀκόμα λιγώτερο στὴν Κολάβα παρὰ ἀλλοῦ στὴ Βομβάη. Κι' ὅμως ἀπὸ τὰ μέσα τ' Ἀπρίλη εἶχα ἀρκετοὺς ἄρρωστους, ἕνας τοῦτο, ἄλλος ἐκεῖνον, ἀπὸ τῆς ζέστη. Καθιερώσα καὶ δευτέρη ἐξέταση στὶς πέντε τὸ ἀπόγευμα, γιατί σ' αὐτὴ τὴν ὥρα παρουσιαζόταν κι' οἱ πιὸ πολλές περιπτώσεις. Μετὰ τὴν ἐξέταση συνήθιζα δυὸ ἢ τρεῖς φορές τῆ βδομάδα νὰ περνῶ κι' ἀπὸ τῆ Λέσχη ἄλλων Βαθμῶν πρὶν τῆς ἀλλαγῆς γιὰ γεῦμα, πού στὶς Ἰνδίες συνηθίζεται ἀργά. Ἔβρισκα ἐκεῖ ἕνα φιλικὸ περιβάλλον, ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους πού γνώρισα, γιατί ἤμουν γι' αὐτοὺς «πιὸ πολὺ γιαιτρός παρὰ ἀξιωματικὸς» κι' αὐτὸ μ' εὐκόλυε πολὺ.

Ἔνα ἀπόγευμα πῆγα στὴ Λέσχη, πῆρα ἕνα τσαί στὸ μπουφέ μὰ τ' ἀφήκα ἀτέλειωτο σὰ μοῦ ἐγενεσαν ἀπὸ τὸ τραπέζι πού ὁ Γκὰν κι' ὁ Νάθωλ παίζανε ντόμινο. Ὁ Γκὰν, περιμένοντας τὸν Νάθωλ νὰ κάμῃ μιὰ κίνηση πού, φανερό, τὸν δυσκόλευε, μὲ ρώτησε ἂν εἶχα πολλὴ πελατεία.

—Ὅχι καὶ τόσο, εἶπα. Δυὸ-τρεῖς περιπτώσεις ἀπὸ τῆ ζέστη.

Αὐτὸ ἔδωσε τὴν εὐκαιρία στὸν Γκὰν νὰ ἐκφράσῃ τὴ γνώμη πού πολὺ ποθοῦσε, πὼς στοὺς φρουροὺς ἔπρεπε νὰ δοθοῦν οὐμπρέλλες γιὰ τὸν ἥλιο σὰν καὶ στὴν ἀστυνομία τῆς Βομβάης. Κι' ὅσο νὰ κινήσῃ ὁ Νάθωλ αὐτὸς βάλθηκε νὰ ξηγήσῃ τὰ πλεονεκτήματα τῆς εἰσηγήσεως του αὐτῆς. Ἡ κουβέντα συνεχίστηκε ἴσαμε τὸ τέλος τοῦ παιγνιδίου πού δὲν πῆρε καὶ πολὺ.

«Δὲν βλέπω γιατί νὰ παίξῃς αὐτὸ τὸ παιγνίδι, εἶπε ὁ Γκὰν μὲ κάποια ἰκανοποίηση. Καλύτερα νὰ βρούμε κάτι ἄλλο πού νὰ ξέρῃς κι' ἐσύ—ἂν ξέρῃς καὶ τίποτα».

«Ὅ' ἀλλάξουν τὰ λόγια σου τὸ Σάββατο τ' ἀπόγευμα», ἔκανε ὁ Νάθωλ.

«Ἄν ἦταν φουμπὼλ, μάλιστα, παραδέχτηκε ὁ Γκὰν. Θὰ κέρδιζες λίρα μὲ τὴν οὐρά. Μὰ νὰ πού δὲν παίζουμε. Μοῦ χρωστᾶς ἕξι ἄνκας. (1)

Ὁ Νάθωλ πλήρωσε κι' ὁ Γκὰν γύρισε σὲ μένα.

«Μπορεῖτε νὰ κοιτάξετε κεινὸ τὸ νεαρό τὸν Σμῶλλεϋ;» Ὁ Γκὰν ἔτσι τὸν ἀνάφερε πάντα μόλο πού δὲν τὸν περνοῦσε ἀτός του πιότερο ἀπὸ ἕξι μῆνες.

«Ἄρρωστος πάλι; Τί ἔχει αὐτὴ τῆ φορά; Ἡ ζέστη;»

«Ὅχι, δηλαδή, ἴσως ναί, ἴσως ὄχι. Δὲν μπόρεσα νὰ καταλάβω καλύτερα νὰ τὸν κοιτάξετε».

«Μὰ καλά, εἶπα, μπορεῖ νὰ ρθῆ γιὰ ἐξέταση ὅποια ὥρα θελήσῃ. Εἶναι τόσοι πού μοῦ ἔρχονται ἄρρωστοὶ ὥστε καμιὰ ἀνάγκη νὰ τρέχω νὰ βρῶ κι' ἄλλους».

«Μὰ τοῦτο εἶναι ἀκριβῶς πού δὲ θέλει νὰ κάνῃ. Λέει πὼς δὲν ἔχει τίποτε. Κι' οὔτε ἔχει, ἀλήθεια, τίποτε ἀπὸ τὶς συνηθισμένες ἀρρώστειες».

«Ἄσ' τὸν λοιπὸν, Γκὰν», εἶπα. «Τί ἔχεις στὸ μανίκι σου;»

«Στὸ μανίκι μου; Τί θέτε νὰ πῆτε; Μονάχα μιὰ σημαία καὶ τῆ φωτογραφία ἐνὸς κοριτσιοῦ». Γέλοσε λιγάκι γιὰ τὴν εὐγένεια κι' ἔγινε καὶ πάλι σοβαρός. «Τελευταῖα, νὰ ξέρετε, κάνει κάτι παράξενα καμώματα. Δείχνει κάτι ψυχικὲς διαθέσεις, ἂν μὲ καταλαβαίνετε. Δὲν ἀκούει σὰν τοῦ μιλάς. Στέκει, καὶ μένει στὴν ἴδια στάση, ὅπου καὶ νὰ βρεθῆ καὶ κοιτάζει ἐπιμονα μπροστὰ του. Τοῦ φωνάζεις καὶ δὲ σ' ἀκούει. Φαίνεται νάχη κάτι στὸ μυαλό. Μὰ σὰ δοκιμάσῃς νὰ βρῆς τί ἔχει λέει πὼς δὲν εἶναι τίποτε. Ἄν ἐπιμένῃς τοῦ κακοφαίνεται. Τώρα μπορεῖ καὶ νὰ μὴ ἔχῃ τίποτε στὸ μυαλό του. Μπορεῖ καὶ νάναί ἀπλῶς ἡ ζέστη. Ὅμως θάβελαι νὰ τὸν κοιτάξετε».

«Ἐχεις ἰδέα ἂν πῆρε τίποτε νέα ἀπὸ τὴν πατρίδα πού νὰ τὸν στενοχώρησαν;»

«Ὅχι, δὲν εἶναι τίποτε ἀπ' αὐτά. Ἄν ἦταν τίποτε τέτοιο θὰ τῶλεγε. Εἶναι κάτι μέσα του, ἂν μὲ καταλαβαίνετε τί θέλω νὰ πῶ. Θάβελαι, ἀλήθεια, νὰ τὸν κοιτάξετε».

Ἡ εἰλικρίνεια στὸν τόνο τοῦ Γκὰν μὲ συγκίνησε. «Καλά, εἶπα θὰ τὸν κοιτάξω. Ἄν ὅμως δὲ θέλῃ νὰ ὁμολογήσῃ πὼς ἔχει τίποτε θάταν καλύτερα νὰ τοῦ μιλήσω χωρὶς νὰ ξέρῃ τὸ σκοπὸ. Ἄν καὶ νομίζω πὼς βαριέστησε ἀπὸ τὶς πολλὰς φορές πού ἔπρε ἀρρωστος. Ξέρεις πού εἶναι τώρα;»

«Νομίζω στὴ βιβλιοθήκη. Θὰ γυρίσετε νὰ πάρουμε κάτι, δὲν εἶναι; Μὲ συγχωρεῖτε πού σὰς ἐνοχλῶ ἔτσι. Ἴσως καὶ νὰ μὴ εἶναι τίποτε τὸ σοβαρό. Μπορεῖ καὶ νὰ ναι ἀπλῶς ἡ καταραμένη αὐτὴ ζέστη».

(1) Σ. Μ. Ἔνα ἄλλα εἶναι περίπου μιὰ πέννα.

Πήγα στην αίθουσα που χρησιμοποιούσαν σ'άν ήθελαν νά γράψουν κάτι ἢ νά παίξουν χαρτιά καί πού ἡ Στρατιωτική Λέσχη τὸ λείει διβλιοθήκη. Πολλὲς φορές εἶδα ἐκεῖ τὸν Σμῶλλεϋ θυτισμένο σ' ἕνα βιβλίον. Αὐτὴ τὴ φορά τὸν βρήκα, ὅπως καί πάντα, σὲ μιὰ μεγάλη πολυθρόνα, ὁμως τὸ βιβλίον του ἦταν πεταμένο ἀνοιχτὸ στὸ πάτωμα. Τὸ βλέμμα του ἦταν στυλωμένο στὸ κενὸ μὰ καί πάλι κενὸ δὲν ὑπῆρχε, γιατί καθόταν πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα.

«Χάλλου, Σμῶλλεϋ!» εἶπα.

Μὲ πρόσεξε ἀμέσως μόλον πού ἔδειξε κάπως ξαφνιασμένος. Πάει, σκέφτηκα, τὸ ἕνα ἀπ' ὅσα εἶπε ὁ Γκάν. Λίγον ξαφνιασμα εἶναι φυσικὸ σ'άν ἕνας διακόπτεται στὸ ρεμβασμὸ του. Μισοσηκώθηκε.

«Καλησπέρα σας».

Εἶπα, «Καλησπέρα. Δὲ σὲ εἶδα μὲ τὴ συντροφιά σου κι' ἔτσι σκέφτηκα πὼς μπορούσε νάσουν ἐδῶ. Ἀπορροφημένος σ' ἕνα βιβλίον ὅπως πάντα;»

Αὐτὴ τὴ φορά τὸ ξαφνιασμα του ἦταν αἰσθητὸ. Κοκκίνισε σάμπως νά τὸν τσάκωσαν σὲ τίποτε τὸ ἀπρεπο. «Νά, διάβαζα, εἶπε, μὰ ἀφήκα νά μου πέση τὸ βιβλίον.»

«Τὸ βαρέθηκες;»

«Ἦχι αὐτὸ—δηλαδή—διάβαζα καί—μὲ πήρε ἡ σκέψη». Φαινόταν πὼς τὸ θέμα τὸν στενοχωροῦσε. Πῆρα τὸ βιβλίον ἀπὸ χάμω. Ἦταν τὸ «Ἐπος τοῦ Ἐβερεστ» τοῦ Σμίθ.

«Φαίνεται ἐνδιαφέρον» εἶπα.

«Ἄ, ναί!» Μιὰ φλόγα, μιὰ μόνον φλόγα φευγάτη ἀστραψε, τοῦ πάθους τοῦ Σμῶλλεϋ γιὰ τὴ φιλολογία τοῦ ἀγνωστοῦ κι' ἐπικίνδυνου ταξιδίου.

«Κι' ὁμως ἀφήκες νά σου πέση;»

«Νά,—δὲν ξέρω—διάβαζα ὄλον τὸ ἀπόγευμα», κατάφερε νά δικαιολογηθῆ.

Εἶπα ὅσο φυσικὰ μπορούσα. «Μὰ βέβαια, δὲ μπορεῖ κανένας νά διαβάξῃ ὅλη τὴν ὥρα. Καί ξέρω πὼς διαβάξεις πολὺ». Κι' ὕστερα πρόσθεσα. «Πὼς αἰσθάνεσαι τελευταία; Καμμιά ἐνόχληση ἀπὸ τὴ ζέστη;»

Ἦχι, ὄχι, τουλάχιστον τίποτε πού νά μ' ἐνόχλη. «Ὁ Σμῶλλεϋ πάτησε στεριά. Δὲ φαίνεται νά μὲ πολυπειράξῃ. Παράξενον πὼς ἐπιδρά σὲ μερικοῦς, δὲν εἶναι;»

Ἐξαντλήσαμε τὸ θέμα χωρὶς νά παρατηρήσω τίποτε τὸ ἀσυνήθιστον στὴ συμπεριφορὰ τοῦ Σμῶλλεϋ, καί γύρισα γιὰ δεῦτερον τσάι.

«Δὲ βρήκα νάχη τίποτε ὁ Σμῶλλεϋ», εἶπα μὲ χαμόγελο.

«Τι ἔκανε;» Αὐτὴ τὴ φορά ρωτοῦσε ὁ Νάθωλ, ὥστε κι' ὁ Νάθωλ ἀνησυχούσε, καί τῶδειξε πιὸ πολὺ παρὰ ὁ Γκάν.

«Καθόταν μ' ἕνα βιβλίον.»

«Διάβαζε;»

«Γιὰ τὴν ὥρα, ὄχι. Πρίν' σὰ μῆκα καθόταν καί κάτι συλλογιζόταν.»

Οἱ δύο τους ἀντάλλαξαν ματιές. Μίλησε ὁ Γκάν. «Ἔτσι ὅπως τόπα. Κι' ὁμως εἶναι ἡ πρώτη φορά πού τὸν πιάνει ἔτσι σὰ διαβάξῃ. Συνήθως ὅταν εἴμαστε στὴ Βομβάη. Κάποτε ὅταν παρακολουθοῦμε ἕνα παιγνίδι φουτμπῶλ πιὸ συνήθως ὁμως ὅταν φέρνουμε βόλτες. Ἄν τοῦ ἔρθῃ στὴν παράταξη τὸν ἀποπαίρνει ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ λόχου.»

«Τι, τί τσαμπουνᾶς αὐτοῦ;» ρώτησα.

«Αὐτὸ πού σὰς ἔλεγα. Πέφτει σὲ μελαγχολία, αὐτὸ εἶναι. Τὸν παίρνει μιὰ σκέψη γιὰ κάτι καί τότε σὰ νὰ μὴ ὑπάρχῃ κόσμος γι' αὐτόν. Στυλώνει τὸ βλέμμα στὰ πόδια του καί πέφτει σὲ συλλογή. Δὲ μ' ἀρέσει. Πειράζει στὴν ὑγεία.»

«Ἀνοησίες», ἔκανα. «εἶναι διανοητικὸς τύπος, αὐτὸ εἶναι ὄλον. Διαβάξῃ πολὺ καί βρῖσκει τόσα πολλὰ πού τὸν βάζουνε σὲ σκέψη—σὲ μελαγχολικὴ σκέψη ἂν θέλῃς νά χρησιμοποιήσω τὰ λόγια σου. Καί σὲ μὲνα τὸ ἴδιον συμβαίνει σὰ διαβάσω κάτι καί μ' ἀγγίξῃ βαθεία.»

«Ὁμως ὄχι τὸ ἴδιον σ'άν κι' αὐτόν», παρατήρησε ὁ Γκάν.

Δὲν ἤξερα τί νά προσθέσω πιά. Σάμπως νά στενοχωρήθηκα, γιατί ὁ Γκάν μοῦ ζήτησε πρῶτα τὴ γνώμη μου κι' ὕστερα δὲ συμφώνησε. Πῆρα ἀκόμα λίγο τσάι κι' ἔφυγα.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἐπομένης βγήκα γιὰ κάτι ψώνια. Κατέβηκα στὴν ὁδὸ Χόρνμπυ χωρὶς ὁμως νά βρῶ ὅ,τι ζητούσα κι' ἔτσι ἔστριψα στὴν ὁδὸ Μέχτα. Περπατοῦσα στὴν ἀριστερὴ πλευρὰ ὁπότε ἔπεσα ἀπάνω στὸν Νάθωλ.

«Χάλλου, Νάθωλ—είπα—μόνος;» Τὸ συνηθισμένο γελοῖο ρώτημα στὶς τέτοιες περιπτώσεις.

Ὁ Νάθωλ σκυθρόπασε. «Ὁχι ἀκριβῶς. Ἦταν κι' ὁ Σμώλλεϋ μαζί μου μὰ σταμάτησε σὲ κείνη τὴν πάροδο».

Κάτι μοῦπε νὰ μὴ ἐπιμείνω σ' αὐτὸ. «Τί ψωνίζεις;» ρώτησα.

«Ἐσωτερικὰ γιὰ μπάλες. Ὁ Σμώλλεϋ μ' ἀκολούθησε, δὲν ξέρω γιατί.»

«Γιὰ συντροφιά, ὑποθέτω.»

«Δὲν ξέρω. Ὅπως καὶ νάσαι, εἶπε πῶς κι' αὐτὸς ἐρχόταν κατὰ δῶ, κι' ὅμως δὲν ψώνισε τίποτε.»

Κι' ἔτσι νὰ καὶ πάλι ἀκριβῶς στὸ ζήτημα ποῦ δοκίμασα ν' ἀποφύγω. Τὸ πήρα στ' ἀστεῖο. «Τίποτε ἔμμονες ιδέες σήμερα;»

Ὁ Νάθωλ ἀπέφυγε τὸ βλέμμα μου. «Δὲν καταλαβαίνω τί κάνει τώρα», εἶπε μέσα ἀπὸ τὰ δόντια του.

Μπήκα σ' ἓνα μαγαζὶ ν' ἀγοράσω ἓνα φαίλι κι' ἀργοπόρησα ὅσο ποῦ νὰ προχωρήσει ὁ Νάθωλ. Ἔστριψα στὴν πάροδο. Λεγόταν Παζάρ Στρήιτ κι' ἔνωσε τὴν ὁδὸ Μέχτα μὲ τὴν Μπόρι Μπάντερ. Εἶναι ἓνας δρόμος πολὺ στενὸς ποῦ πολὺ λίγο χρησιμοποιεῖται ἀπὸ ὀχήματα· ἔχει ἐκεῖ περίπτερα ποῦ πουλᾶνε κάτι Ἰνδικὰ γλυκίσματα καὶ λειχουδιές γιὰ τὰ ὁποῖα δὲν γνοιαζόταν ἓνας ἄγγλος στρατιώτης. Εἶναι ὅμως πολλοὶ Ἰνδοὶ ποῦ χρησιμοποιοῦνε τὸ δρόμο γιὰ πέρασμα ἢ γιὰ νὰ χαζέψουν καὶ γι' αὐτὸ εἶναι πάντα γεμάτος ζητιάνους.

Εἶδα τὸ Σμώλλεϋ μόλις ἔστριψα τὴ γωνιά. Στεκόταν στὸ πεζοδρόμιο μὲ τὰ χέρια κρεμασμένα κάτω. Φαινόταν τόσο μακριὰ ἀπὸ τὸν κόσμον ποῦ τὸν τριγύριζε ὅσο καὶ στὴ βιβλιοθήκη. Τὸ βλέμμα του ὅμως ἦταν διαφορετικὸ. Τότε, ἦταν ἀπλανές, καλύτερα ἦταν προσηλωμένο σὲ κάτι τὸ φανταστικόν. Τώρα, ἦταν στυλωμένο μ' ἐξαιρετικὴ ἔνταση κι' ἀκριβεία, σὲ κάτι ποῦ βρισκόταν λίγες γυῖρες μπροστά του. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ τοῦ δρόμου μπορούσα νὰ τὸν βλέπω κατὰματα κι' ὅμως ἐκεῖνος δὲ μ' ἔβλεπε. Κι' ἦταν τὸ βλέμμα του τόσο συγκεντρωμένο ποῦ μοῦ ἔκανε κατάπληξη γιὰ μάτια τόσο μεγάλα καὶ στὸ συνηθισμένο τους τόσο ἡμερα καὶ γλυκά. Κι' εἶχαν ἀκόμα κάτι. Εἶχαν τὴν ἔκφραση ἑνὸς παράξενου φόβου· σύγχρονα φαινόταν νὰ παλαίη ἐνάντια στὸ φόβο καὶ—μὴ μὲ ρωτᾶτε πῶς τὸ ξέρω—νὰ τὸν καταδικᾶ, μιὰ ἔκφραση ἀνθρώπινης συμπάθειας σ' ὅλο της τὸ μεγαλεῖο· ὄχι ἡ συμπόνια γιὰ ἓνα ποῦ πάσχει ἀπὸ κάτι τὸ διαφορετικόν μὰ ἡ συμπάθεια γιὰ συνάθρωπον ποῦ ἔχει τὸν ἴδιον πόνο μὲ μᾶς.

Ἀκολούθησα τὸ βλέμμα τοῦ Σμώλλεϋ. Θὰ τόκανα κι' ἄς μὴ ἦταν τίποτε τὸ ὀρατό. Τὸ βλέμμα του ἦταν στυλωμένο ἀπάνω σ' ἓνα ζητιάνον.

Ὁ ζητιάνος ἦταν θύμα μιᾶς ἀρρώστειας. Ὅλοι οἱ ζητιάνοι στὶς Ἰνδίες εἶναι θύματα μιᾶς ἀρρώστειας, γιατί ἡ φτώχεια μόνη δὲν εἶναι ἀρκετὸ δικαιολογητικὸ γιὰ ζητιανιά. Ἡ ἀρρώστεια μπορεῖ νάσαι ἀπλῶς ἀπὸ κακὴ διατροφή—μερικοὶ πιὸ ἀγροικοὶ τὸ λένε λιμὸ—ἢ ἀπὸ σκουλίκια στὰ ἔντερα ἢ δερμικὴ ἀρρώστεια ἢ φθίση. Δὲ σημαίνει ἂν εἶναι μεταδοτικὴ· φτάνει νάσαι φανερὴ.

Ὁ ζητιάνος αὐτὸς εἶχε ἐλεφαντίαση. Τὸ σύμπτωμα τῆς ἀρρώστειας αὐτῆς—ἡ ἐπίδραση τῆς δὲν ἐξωτερικεύεται πάντα—εἶναι τὸ τερατῶδες μεγάλωμα κάποιου μέλους ἢ ὀργάνου. Ἡ ἀρχήσπειν τότε τοῦ μέλους εἶναι τὸ πιὸ ἀποκρουστικὸ γινώρισμα τῆς ἀρρώστειας. Ἐνα παιδί μπορεῖ νὰ ἐπιθυμῇ νάχει χεῖρα ποῦ νὰ σηκώνη καὶ κορμούς δέντρων ἢ πόδια ποῦ νὰ κἀνη βήματα γίγαντα. Τὸ θύμα τῆς ἐλεφαντίαςης οὔτε τὸ ἓνα μπορεῖ νὰ κἀνη οὔτε τὸ ἄλλο. Σὰν καὶ τὸ πουλὶ ἀλμπατρὸς στὸ ποίημα τοῦ Μπωντελαίρ ποῦ οἱ γιγάντιες του φτεροῦγες δὲν τὸ ἀφῆναν νὰ περπατᾶ, εἶναι καταδικασμένος νὰ σέρνη ὅπου πάει μιὰ ἀνοικονόμητη καρικατούρα ἑνὸς μέλους ποῦ δὲν ἐκπληρώνει οὔτε τὸ φυσικόν του οὔτε καὶ κανένα ἄλλο σκοπὸ. Σέρνει τὸ μεγάλο του χέρι ἢ πόδι σὰν ἓνας κατάδικος τῆς ἀλυσιδεῖς του. Αὐτὸ εἶναι: κατάδικος ἀπὸ τὸ ἴδιον τερατῶδες μεγάλωμα. Εἶναι παίγνιον μιᾶς εἰρωνείας ποῦ δὲ μπορεῖ νὰ καταλάβῃ. Δὲ μπορεῖ, οὔτε νὰ δουλῆψη οὔτε ἀνάπαψη νὰ βρῇ· δὲ μπορεῖ οὔτε δική του οἰκογένεια νὰ κἀμη οὔτε στὸ πατρικόν του σπίτι νὰ μείνη· τὴν παραμόρφωση του δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ἀποκρύψη, μπορεῖ μόνον νὰ ζητιανεύῃ.

Μεταφρ. Ν. ΧΑΤΖΗ·Ι·ΩΑΝΝΟΥ ΚΟΥΡΡΑΣ

(Ἡ συνέχεια στὸ ἐπόμενο).

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΜΠΡΟΣ ΣΤΟ ΝΕΟ ΞΕΚΙΝΗΜΑ

Είνα φυσικό οί πνευματικές προσπάθειες ν' ανανεώνονται κάθε χρόνο με τὸ φθινόπωρο. Κι' ὅπως μῦθος σὲ κάθε Ξεκίνημα προβάλλει ἡ ἀνάγκη τοῦ προσεκτικοῦ ἀπολογισμοῦ τῶν περασμένων καὶ τὸ γενικό ἀντίκροσμα τῶν σχεδίων τοῦ μέλλοντος, ἔτσι καὶ στὴν προκειμένη περίπτωση ἀπαραίτητο εἶναι νὰ σταθοῦν οἱ ἀφομόδιο πάνω ἀπὸ τίς πνευματικές τους εὐθύνες με περισυλλογή καὶ νὰ φροντίσουν νὰ ξετυλίξουν τίς δυνάμεις τους με τὴν περίσκεψη ἐκείνη πού θὰ ἐπιτρέψει στὸν τόπο μας νὰ δοκιμάσει φέτο πὸ ἔντονα τὸν παλμό τῶν ἀναζητήσεων καὶ τῆς δημιουργικῆς ἐργασίας.

Στὸ χρόνο πού πέρασε σημειώθηκαν ἀλήθεια, ἐκδηλώσεις ἀξιόλογες. Καὶ στὸν τομέα τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας (ἡ Κυττολογία, εἰδικά, με τὴ δραστηριότητα τῆς Ε.Κ.Σ. γνώρισε καινούργιες καὶ σοβαρὲς ἐπιτυχίες), καὶ στὴ φιλολογική, λογοτεχνική καὶ καλλιτεχνική κίνηση (με τὸν Ε.Π.Ο.Κ., τὰ «Κ. Γράμματος», τοὺς διαγωνισμούς, τίς ἐκθέσεις ζωγραφικῆς, τὴν ἐξαιρετὴ συμβολὴ τῶν ὄψεων καὶ τοῦ κ. Σ. Μιχαηλίδου), καὶ στὴν καθόλου πνευματικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ (ὄπου μερικὰ σχολεῖα καὶ σωματεῖα προοσιτάτησαν με τίς γιορτές, τίς συγκεντρώσεις καὶ τίς διαλέξεις τους—ιδιαιτέρω τὸνο ἔδωσε κι' ἡ παρουσία ἐκλεκτῶν ἀθηναϊκῶν θιάσων, ὅπως κι' ἡ ἐπίσκεψη ἑλλήνων λογίων τῆς περιωπῆς τῆς κ. Ἀθ. Ταρσοῦλη καὶ τῶν κ.κ. Μυρβήλη, Ἀγαπητῆδη, Καλομοίρη, Παλαιολόγου κ.ἄ.). Ὅμως, ὀφείλουμε νὰ ὁμολογήσουμε πὼς τὰ διάφορα ἐπιτεύγματα μας παραμένειν καὶ πάλιν ἐντοπισμένα σὲ πλαίσια ἀκαδημαϊκά. Δὲ μπορέσαμε νὰ συγαινῶσουμε τίς εὐρύτερες λαϊκὲς μάζες, κι' οὔτε νὰ συνελάρουμε τοὺς νέους μας. Ἐκεῖνο πού χρειάζεται ἐδῶ εἶναι νὰ προσλάβει ἡ ὅλη προσπάθειά μας τὴ μορφή σταυροφορίας. Ὅχι μονάχα γιατί οἱ ἀνάγκες τοῦ νησιοῦ μας εἶναι μεγάλες. Μὰ καὶ γιατί, λόγω τῆς ἀπελευθερωτικῆς μας πάλης, ἡ ὅλη ζωὴ μας εἶναι προσαρμοσμένη στὰ μέτρα καὶ τίς ἐπιταγὲς τοῦ ἀγῶνα. Ψυχολογικά, ὅτι πέφτει ἔξω ἀπὸ τὸν κύκλο αὐτὸ ἢ καὶ κάτω ἀπὸ τὴ στάθμη τῆς ἐνωτικῆς ἔντασης μένει χωρὶς πλατεῖα ἀπόληξη καὶ περὰ, πολλὲς φορές, σχεδὸν ἀπαρατήρητο.

Εἶτε τὸ θέλουμε εἶτε ὄχι, ἡ Κύρος

θερίζεται—πρέπει νὰ βροῖζεται ἤθελα νὰ πῶ—στὸ κορμῶμα τῆς ἀπελευθερωτικῆς ὁρμῆς τῆς. Συνεπῶς, ἂν ἔχουμε συνάσθηση τοῦ ἔθνικοῦ μας χρέους, εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ σηρώσουμε με ἀποστολικὸ ζῆλο τὴν ἐνωτικὴν ἰδέαν στοὺς ὄμους καὶ νὰ πολεμήσουμε με ὀλόκληρη τὴ δύναμη τῆς καρδιᾶς μας καὶ τοῦ πνεύματος μας ὡς τὸ τέλος γιὰ τὴν πραγμάτωσή τῆς. Εἶναι γιὰ ὅλα ὁ ἀγῶνας πού διεξάγουμε. Καὶ πρέπει νὰ ἐπιστρατεύσουμε ὅλα γιὰ τὴν ἐπιτυχία του. Ἡ κάθε μεγάλη νίκη προϋποθέτει θυσίες—κι' ἡ θυσία τοῦ σπουδαστηρίου δὲν εἶναι ἀπὸ τίς μεγαλύτερες. Ἡ διεκδίκηση τῆς Ἐλευθερίας κι' ἡ ἄμυνα τῆς Ἑλλάδας καὶ τῶν ἰδανικῶν τῆς ἀποτελοῦν ὑπόθεση ἱερή. Καὶ δὲν ὑπάγει τρανότερη χάρα ἀπὸ τοῦ νὰ τὴν ὑπηρετεῖ κανεὶς. Χωρὶς Ἑλλάδα καὶ δίχως Ἐλευθερία δὲν ἔχει νόημα ἡ ζωὴ. Οὔτε, φυσικά, κι' ἡ ὀποιαδήποτε πνευματικὴ πορεία.

Δὲν προλαγαυδίζουμε ἐδῶ τὴ σταυτεμένη σκέψη. Ἐκεῖνο πού ζητοῦμε εἶναι ἀπλοῦστατα τὸ ζωντανεμα τῆς σκέψης. Με τὴν ἐπιστροφή τῆς στὶς γνήσιες πηγὲς τῆς ἑλληνικῆς παράδοσης, καὶ τῆς κριτικῆς πραγματικότητας. Τὸ πνεῦμα ὅταν ἐμπνέεται ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἐλευθερία—ιδανικά παγκόσμια κι' αἰώνια—καὶ δουλεύει με πίστη τὰ ἀνώτερα αἰτήματά τους ἀνεβαίνει στὸ ἦθος τῆς ἀληθινῆς δημοσιογίας κι' ἀποβαίνει, ὅσο ποτὲ ἄλλοτε, εὐεργετικό. Ἐχει τὴν ιδιότητα νὰ πλαταίνει τότε, ν' ἀπλώνει παντοῦ, νὰ συνεννοεῖται με τίς καρδιὲς τῶν ἀνθρώπων, νὰ τίς ζεσταίνει, νὰ τίς ἀναπλάττει καὶ νὰ τίς ἐμπνέει. Μάρτυς ὁ εὐρωπαϊκὸς μεσαίωνας. Μὰ κι' ἡ μακροαῖων ἔθνικὴ ἱστορία μας.

Ἡ ἀναπροσαρμογὴ, λοιπὸν, τῶν πνευματικῶν μας ἐπιδιώξεων, με βάση τίς ἀρχὲς πού διαγράφουμε πὸ πάνω, θάχει διπλὸ ὄφελος γιὰ τὸν τόπο μας. Καὶ γιατί θὰ ἀναξωογονηθῇ ἡ πνευματικὴ μας κίνηση, πού θὰ γίνῃ καθολικότερη κι' ἐντονότερη, καὶ γιατί, με τὴν οὐσιαστικὴν συμπαράστασή τῆς, θὰ ἐνισχυθῇ ὁ ἐνωτικὸς μας ἀγῶνας. Μόνον πού ἡ κίνηση αὐτὴ πρέπει νὰ κρατεῖται διαρκῶς καὶ στὴν ἔνταση καὶ τὴν στάθμη τῆς ἀπελευθερωτικῆς πάλης. Ἡ, πὸ σωστά, ν' ἀναπτύσσει μεγαλύτερη ἔνταση καὶ νὰ πετυχαίνει πὸ ψηλὴ στάθμη καὶ ν' ἀναμοχλεύει, ν' ἀναμορφώνει καὶ νὰ ἡγεῖται.

Τὸ πνεῦμα σὲ ὄρες κρίσιμες—καὶ δὲν

ὑπῆρξαν ποτέ πὺλ κρῖσιμες καὶ πὺλ ἀποφασιστικὲς ὥρες γιὰ τὴν Κύπρο ἀπὸ τῆς σημερινῆς—ἔχει, ἀπὸ τὴ μοῖρα του, ὁλόκληρο πρωτοπορησιακὸ, πὺλ ὀφείλει νὰ τὸν τιμῆσει. Ἡ ἀπλή θέαση ἢ ἡ περιθώρια δράση ἀποτελεῖ προδοσία.

Ἐδῶ πρόκειται γιὰ εὐθύνη βαρειά. Οἱ ἐμπροσθοφυλακὲς δὲ συγχωροῦν προχειρότητες κ' ἀκροβατισμούς. Μὰ ἀπαιτοῦν ἐσωτερικὴ ἐπάρκεια κ' ἰκανότητα σφηνομέτρησης καὶ χειρισμοῦ τὸν πραγματῶν. Εἶναι οἰκοδομικὸ τὸ χρέος μας. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἔχουν θέση οἱ θεατρινοῖς κ' οἱ εὐχολοεῖς «σοφίτες». Πρέπει νὰ κάνουμε βίωμα μας τὸν πνευτὸ τὸν γύρω γεγονότων, νὰ κατακτήσουμε τὸ βάθος τους καὶ νὰ τὰ προωθήσουμε πρὸς τὴ φυσικὴ τους διεξοδο. Τὸ σημεῖον ἕξοφο εἶναι καιρὸς νὰ διαδεχτῆ ἢ αἰθρία πὺλ καταναγάζει.

Στὸ σημεῖο τοῦτο θάβω καὶ χωρήσω σὲ εἰσηγήσεις—μόλον πὺλ ἀπὸ ἰδιοσυγκρασία ἀπεχθάνομαι τῆς συνταγῆς—γιὰ νὰ δώσω μερικὰ στοιχεῖα πάνω στὰ ὅποια θὰ προσοῦμαι κατὰ τὴ γνώμη μου, νὰ δουλέψουμε στὸ ἀμέσως προσεχὲς μέλλον. Δὲν μὲ παίρνει, ὅμως, ὁ χῶρος. Καὶ τελειῶνω μὲ τὴν εὐχὴ γιὰ συγκρότηση ἐνὸς συνεδρίου, μὲ πρωτοβουλία τοῦ ΕΠΟΚ γιὰ μελέτη τῆς ὅλης κατάστασης καὶ ὅλων ἐκείνων τὸν δυνατοτήτων πὺλ θὰ μπορούσαν νὰ μᾶς βοηθήσουν νὰ τονώσουμε τῆς πνευματικῆς μας προσπάθειες γιὰ νὰ τῆς καταστήσουμε ἀποδοτικώτερες κ' ἐνεργητικώτερες.

ΦΡ. Π. ΒΡΑΧΑΣ

ΚΥΠΡΙΑΚΟΙ ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ

Ἡ νεοσύλληκτος.

Ἡ μικρὸς—στρουμπουλὲς γαμπίτες, ροδαλά μπρατσάκια, πανταλονάκι συγγρατῆμένο ἀπὸ σταυρωτὲς τριάντες, κ' ἢ κροκόπελλη ἐπιδεικτικὰ ἐγκαταστημένη στὰ μάγουλά του—περπατᾷ δίπλα στὸν πατέρα του, σοβαρὸς, καμαρωτὸς, λὲς κ' ἔχει ἐπίγνωση τοῦ σκοποῦ, γιὰ τὸ σχολεῖο. Εἶναι ἡ πρώτη μέρα τοῦ ἀνοίγματος τὸν σχολεῖον ὁ Γιαννάκης εἶναι μεγάλος παιδί, ἔχει συμπληρώσει τὰ 6, καὶ πάει νὰ ἐγγραφῆ στὸ σχολεῖο νὰ μάθει γράμματα.

Στὸ σπῆτι ἔκανε τὸ σταυρὸ του καὶ προσκύννησε τὴν Παναγίτσα—ὑπόδειξη τῆς μαμᾶς—γιὰ νὰ τὸν βοηθᾷ νὰ γίνεαι καλὸς ἀνθρώπος· καὶ νὰ τὸν τώρα στὸ δρόμο γιὰ τὸ στρατολογικὸ γραφεῖο τῆς ζωῆς μὲ τὰ μαλλάρια τὸν βρεγμένα, ὁμορφοποιημένα, κομμένα τὰ νυχάκια καὶ τὸ μαντηλάκι στὸ χέρι γιὰ νὰ κα-

θαρίξει τὴ μύτη του «Ὅχι μὲ τὸ χέρι»—ὑπόδειξη κ' αὐτῆ τῆς μαμᾶς.

Ἡ ἰστορία εἶναι ἡ εἰκόνα κ' ἢ στιγμὴ. Ἡ ἀναρχία τὸν ἐπιθυμῶν, πὺλ ἐπέβαλλε ἢ παντοδυναμία τῆς ἀσπότητας κ' ἢ ἐλλειψη σκέψης, καὶ πὺλ τὴ δέχονταν ἢ ἀγάπη κ' ἢ στοργή, πάει νὰ ὑπαχθῆ ὑπὸ τὸν νόμο. Σεβαστὰ ἀσφαλῶς τὰ αἰσθηματα κ' οἱ ἐπιθυμίες τοῦ Γιαννάκη, ἀλλ' ὑπὸ ἓνα ὄρο «κάτω ἀπὸ τὸν νόμο», σὰ θέλει ὁ δάσκαλος. Ἡ λίγη προπαρασκευὴ ἀπὸ τὴ μαμὰ, ἂν ἔγινε καθόλου, ἔρχεται τώρα νὰ πάρει τὸ χροῖσμα τῆς ἐπίσημης ὁμολογίας τοῦ μικροῦ πὺλ ἐγγραφεται, ὑπολογισμὴ ὄντοτητα παιδί, στὸ μῆτρο τοῦ σχολεῖον, ὅχι σκέτα «Γιαννάκης» ἀλλὰ ἐπίσημα, σύμφωνα μὲ τὸ νόμο Ἰωάννης Κωνσταντῆνο υ. Δὲ θὰ μπορεῖ τώρα νὰ μπανοβγαίνει στὴν τάξη ὅποια ὄρα τοῦ καπνίσει, οὔτε νὰ μασουλάει ὅποια στιγμὴ τοῦ κατέβει στὸ κεράλι, οὔτε νὰ τραβᾷ τὰ μαλλιά τῆς Ἀννούλας καὶ νὰ τρέχει στὴ μαμὰ. Τώρα θὰ καθήσει φρόνημα στὴ θέση του καὶ θὰ βγαίνει ἀπὸ τὴν τάξη σὰ κτηπῆσει τὸ κουδοῦνι. Τότε καὶ θὰ μασουλάει καὶ θὰ τρέχει καὶ θὰ φωνάζει ὅσο θέλει, καὶ θὰ παίζει μὲ τ' ἄλλα παιδιὰ, δὲ θὰ τοῦς τραβᾷ ὅμως τὰ μαλλιά, γιὰτ' εἶναι πολλὰ, πάρα πολλὰ αὐτὰ, καὶ θὰ τοῦ τραβήσουν κ' αὐτὰ τὰ δικὰ του, καὶ δὲν ἔχει παιδί μεροληπτικὴ μαμὰ, ἀλλὰ δίκαιο δάσκαλο, πὺλ θὰ δικάσει δίκαια.

Προκαταρκτικὴ ἐφαρμογὴ ὅλων τὸν βασικῶν ἀπαιτήσεων τῆς ἔπειτα ὁμάδικης ζωῆς ἀρχίζει τώρα γιὰ τὸν Γιαννάκη. Ἐπιχειρεῖ ἔξοδο πρὶν ἀπὸ τὴν ὄρα του γιὰ ν' ἀνέβει στὸ δέντρο τῆς αὐλῆς; —Μὴ Γιαννάκη δὲ κτύπησε ἀκόμη τὸ κουδοῦνι.

«Καρὸς παντὶ πράγματι».

Ἀρπάξει τὸ τετραδίον τοῦ διπλανοῦ του, ἢ τοῦ σχίξει τὸ βιβλίον;

—Μὴ Γιαννάκη δὲ εἶναι δικό σου.

Γιὰτὶ ἔξοχισες τὸ ἔξονο βιβλίον;

—Νὰ σέβασαι τὴ ξένη περιουσία».

ἔρχεται στὸ σχολεῖο χωρὶς νὰ γράφει τὰ Ο καὶ τὰ Α πὺλ τοῦτε ὁ δάσκαλος;

—Γιὰτὶ Γιαννάκη, δὲν ἔκανες τὴ δουλειά σου καὶ δὲν ἀκουσες σ' ὅτι εἶπα μὲ;

—Νὰ κάνεις τὸ καθήκον σου καὶ νὰ ὑπακούεις στὸ νόμο».

Σπῶνχει τὸν Κωστάκη καὶ τοῦ πέφτει τὸ κουλοῦνι στὶς λάσπες; Ὁ Γιαννάκης ὑποχρεῖται νὰ μοιραστῆ τὸ κουλοῦνι του μὲ τὸν Κωστάκη.

«Εἶσαι ὑπόχρεος νὰ ἐπανορθώνεις τῆς

ζημιές που κάνουν στη ξένη περιουσία».

Όλα όσα θα πρέπει να εφαρμόξει αμύο στη ζωή, για να γίνει καλός άνθρωπος, θ' αρχίσει να τα μαθαίνει και να τα εφαρμόζει από τώρα. Πάτησε την πόρτα του σχολείου, αρχίζει να μαθαίνει τον περιορισμό της ατομικής ελευθερίας, που είναι απαραίτητος για την προαγωγή του κοινού συμφέροντος. Πήρε στο χέρι το κοντόλι και την πλάκα κι' άρχισε να γρατσουνάει, αρχίζει να διδάσκει την αναγκαιότητα του άγωνα για την έπιτυχία.

Έρεη λοιπόν είναι ή στιγμή. Ο Ίωάννης Κωνσταντίνου, ό χθεσινός ανυπότακτος Γιαννάκης, προσέρχεται στο στρατολογικό γραφείο των αγαθών πολιτών της αείον, για να ύποστείει τη σημαία της αναρχίας, να καταθέσει μπροστά στο δάσκαλο και τους άλλους αμύιανούς πολίτες την ατομική του ελευθερία, και να ύπώσει τη σημαία της ύποταξης στην «έννομο τάξη». Δώστε τον σημασία και σταθήτε σε προσοχή. Είσαθε τό παρόν κι' είναι τό μέλλον. Σε λίγο θάνα τό παρόν και θάσαστε τό παρελθόν, και, μη ξεχνάτε, ή κριτική στρέφεται γύρω από τό παρελθόν. Παρακολουθήστε τά βήματά του με στοργή και μη τόν αφήσετε ν' αποθαρρυνθεί από τις δυσκολίες. Σάν τόν ιδήτε να κλαίει, γιατί τόν γρονθοκόπησαν, ή με τό πανταλονάκι γυροτό στην πάντα, γιατί του κόψαν τη μά τιράντα στο παιγνίδι, παρηγορήστε τον και πέστε του πως ό άγωνα έχει πάντα τις απόλειές του κι' ότι αυτές εξασφαλίζουν τά τίμα κέρδη της ζωής.

Τόν βλέπω να περπατάει σοβαρός, τόν καμαρώνω και μύοχεται να του φωνάξω τους στίχους του ποιητή :

Κράτησε τό κεφάλι σου ψηλά,
έξω τό στήθος, όρθιο τό κορμί σου,
ψηλά τό μέτωπο, ή ματιά άστραπή,
με τό κουράγιο με τό φως με την τιμή
ξεκίνα, μάρς, για τη ζωή σου.

ΧΡ. ΠΑΠΑΧΡΥΣΟΣ ΤΟΜΟΥ

Φθινόπωρο.

Οί άνθρωποι περνούν και φεύγουν! Οί συνήθειες και τό έθιμα αλλάζουν! Οί συνθήκες και οι τύποι παραμερίζονται! Μονάχα ή ψυχή τών ανθρώπων διατηρεί πάντα τις άδυναμίες και τη δύνα της για ζωή, γι' απόλαυση, για χαρά.

Τίποτα δέν τη σιάζει, τίποτα δέν την έμποδίζει να έντροφήσει, να πονέσει, να χαρή, να πλουτίσει τόν κόσμο της με τό άποτόπομα του ώραίου και του καλού,

του χαρούμενου και του θλιμμένου, του πρόσκαιρου ή του αμύιου!

Τίποτα δέ μπορεί να σταματήσει την ποιητική έκδήλωση μας λεπταίσθητης φύσης! Κι' είναι ή έκδήλωση τούτη, ό καθορέφτης ό ψυχικός που άποκαλύπτει τόν έσωτερικό μας κόσμο με τους παλμούς και τά όνειρα, τις φιλοδοξίες και τις άναμινές, και κάπου-κάπου, με τό δάχρυ τό βουβό! Γιατί δακρύζει κι' ή ψυχή όπως και τά μάτια! Δακρύζει για μια έντύπωση, για ένα παλμό, για μια χιμάρα. Και τό δάχρυ αυτό, διαπερνά όλα μας τό είναι και μας συναλείωνει!

Δακρύζει μπροστά στον άνθρωπο με τις άτέλειές του, όσο κι' αν ό δημοιογός του φρόντισε να τόν κάνει τέλειο!

Γιατί τό τέλειο είναι άυλο κι' ό άνθρωπος δέ μπορεί να τό φτάσει. Το άυλο είναι άφθαστο, είναι θείο, είναι σύμβολο, είναι ό ίδιος ό Θεός! Κι' ός μη βεβηλώνουμε τό θείο! Άς μη τό κηλιδώνουμε με ταπεινότητες και κούφισ έκσειές!

Άνάμεσα στο δάχρυ της έκείνου ή ψυχή, μάτια άναζητά την εύτυχία. Κάπου-κάπου την άγγίζει δειλά, κάπου-κάπου τη διασθάνεται στους άλλους. Έμεις όστόσο δέ μπορούμε ποτέ να πούμε πως πάσαμε σταθερά τό σκοπό μας, την εύτυχία μας.

Νιώθουμε θλιμμένοι ή χαρούμενοι, γεμάτοι έλπίδες ή άπογοητεύσεις, πεθαίνουμε και ξαναγεννιόμαστε κάθε μέρα, κάθε ώρα, κάθε λεπτό,—ποδες μπορεί να τ' άνοιθι αυτό, να τό άμψιδητήσαι; Σήμερα είμαστε ένας άνθρωπος που βλέπει τη ζωή από τη φαιδρή της όψη! αμύο είμαστε άλλος άνθρωπος, με άλλα αισθήματα και άλλες άπαιτήσεις. Δέ μπορούμε πολλές φορές να συμφωνήσουμε ούτε και με τόν ίδιο τόν έαυτό μας. Έαυτός μας της σήμερα τόν είναι πάντοτε κείνος της χτές, ούτε κείνος της αμύο. Οί κοινωνικές συνθήκες, τό περιβάλλον, οι περιστάσεις, τό καθηρον, όλα μας αλλάζουν από τη μά στιγμή στην άλλη, κι' αυτό δημιουργεί μά πάλη μέσα στη ψυχή μας μεταξύ όλων αυτών τών αισθημάτων που ύπάρχουν μέσα μας, με άποτέλεσμα να πληγωθι ό συνασθηματικός μας κόσμος και να δημιουργηθούν τά ψυχικά τραύματα που άναπόφευκτα μας καταστρέφουν τό ήθικό και τη ψυχική γαλήνη και κάποτε, ίσως-ίσως και την πίστη, την πίστη για τη ζωή, για τη χαρά, για την εύτυχία, την πίστη γι' αυτό τόν ίδιο τόν προσοισμό μας.

Αυτή τη στιγμή όμως, έγώ πιστεύω.

Πιστεύω καὶ ἀγαπῶ ὅλους καὶ ὅλα κι' ἡ ψυχὴ μου ἀγαλλιά στὴ θέα τῶν χρυσοκόκκινων ἀχτίων τῆς φθινοπωρινῆς δύσης, πού σκόρπιες ἐδῶ καὶ κεῖ, χαρίζουν τὴ γλυκεῖα μελαγχολία τους σ' ὅλα τὰ ποῶγματα καὶ γεμίζουν τὴ ψυχὴ μὲ μιὰ ἀόριστη νοσταλγία καὶ ἓνα δάκρυ μακρυνῆς εὐτυχίας.

Ἡ ἀγάπη πὸν νιώθω αὐτὴ τὴ στιγμή γιὰ τὸ σύμπαν, κι' ἡ πίστη στὸν δημιουργό του, μὲ χαϊδεύει καὶ φτάνει στὴ ψυχὴ μου ὅπως οἱ ἀχτίνες τοῦ ἡλιου φτάνουν στὴ γῆ ἀνάμεσα ἀπ' ὅλες τὶς καταχνιές κι' ὅλες τὶς μελαγχολίες τοῦ φθινοπώρου, καὶ νιώθω εὐτυχισμένη γιατί ζῶ, εὐτυχισμένη γιατί πιστεύω καὶ ἀγαπῶ, εὐτυχισμένη γιατί εἶμαι ἓνας ἀνθρώπος, ἀδιάφορο ἂν αὐριο δὲ θάνα πιά τὸ ἴδιο κι' ἂν τὸ ἀνεπαίσθητο κατοίνισμα τοῦ φύλλου μέσα στὸ βουδὸ κηθύρισμα τοῦ φθινοπώρου—πὸν κρούει δλόκληρη ποίηση καὶ νοσταλγία—μὲ ἀναστατώνει καὶ μοῦ θυμίζει κάποιο τέλος, ἓνα τέλος χωρὶς ἀρχὴ καὶ μὴν ἀρχὴ χωρὶς τέλος!

ΕΛΕΝΑ ΒΑΡΛΑΑΜ—ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ

ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Jean Darrouzès : Un Obituaire Chypriote : Le Parisinus Graecus 1588 (Κυπριακὰ Σπουδαί, ΙΕ', 1951).

Τὸ χειρόγραφο αὐτὸ, πὸν πρώτῃ φορὰ δημοσιεύεται, παρουσιάζει κάποιο ἱστορικὸ καὶ γλωσσικὸ ἐνδιαφέρον.

Ἡ γλῶσσα τοῦ χειρογράφου εἶναι ἀνάμειχτη—μὲ λόγια καὶ λαϊκὰ στοιχεία— ὅπως σὲ ὅλα σχεδὸν τὰ μεσαιωνικὰ κείμενα, καὶ περιέχει ἀρκετὲς λέξεις πὸν χρησιμοποιοῦνται καὶ σήμερα, ἰδίως στὴν ἐπαρχία Πάφου, ὅπου καὶ ἡ Μονὴ τῶν Ἱερέων, ἐκεῖ πὸν γραφτὴκε τὸ χειρόγραφο.

Κάνω παρακάτω μερικὲς διορθώσεις καὶ ἐρμηνεῖες λέξεων.

1. βυθίλιαν γενναμένην (σ. 30), ἐλλοῦ (σ. 34) βουθίλιας β' μὲ δαμάλιν. Πρόκειται προφανῶς γιὰ β ο ὦ ν θ ἡ ἢ λ ε ι α ν (= ἀγελάδα, κατσέλλαν). Ἀντὶ γενναμένην νὰ διαβασθῆ γεννημένην, ὅπως λέγεται καὶ σήμερα. Ἡ λέξη ἀγελάδα δὲν χρησιμοποιεῖται στὴν Κύπρον. Κ α τ σ ἔ λ λ α (ἀπὸ τὸ gazella) εἶναι, φαίνεται, μεταγενέστερη.

2. μαντήτζα μλλ(ο)τένο. Πρέπει νὰ διαβασθῆ: μ α ν τ ἰ τζαμλλοττένο. Μαντὶν λέγεται καὶ σήμερα. Τὸ μαντὶν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ (στὸ Ὁμοδος) = σζέπασμα, μαγδύας.

Γ ζ α μ ἰ λ λ ο τ τ ἔ ν ο (χαμηλωτό, chamelot, ἀπὸ τριῆς καμήλας ἢ αἴγας).

Τζαμηλωτέα καὶ τζαμηλωτίον (ἢ τζαμηλωτίον) ἀναφέρει ὁ Φ. Κουκουλῆς (Βυζ. Βίος καὶ Πολιτ. σ. 25, τομ. Γ).

3. μωσκηνάρι (σ. 44) = μικρὴ ἀγελάδα, δάμαλις, λέγεται σήμερα στὴν Πάφο μωσ'σ'νήρα.

4. σκημινάδι (σ. 45) = γουρούνι, χοιρίδιον. Σ' σ' υ ν ν ἄ α καὶ σ' σ' υ μ ν α ο ὗ α στὴν Πάφο ἢ γουρούνα. Ἀπὸ τὸ σ κ ὦ μ ν ο ς.

5. Ἐπιτασίον (σ. 46). Ἀρχ. Ἐπιτασίον. Τὸ σημερ. χωριὸ Πι τ α ν ζ ι ο ὦ (ἢ Πιταβιοῦ) στὴν Πάφο.

6. Πουκλαμία (σ. 48). Νὰ διαβασθῆ Πούκλαν μίαν. Πούκλες προσφέρονται καὶ σήμερα ὡς ἀναθήματα. Μὲ αὐτὲς ἔζωναν καὶ τὶς νύμφες.

7. ἐγῶ (μον)αχ(ὸς) Κύριλλος ἐτουλιάθηρα (?) π(α)π(ᾶ)ς (σ. 49). Ἰσως ἐ τ ε λ ε (ι) ὠ θ η κ α. Τελε(ι)οῦμαι = καθιερώνομαι, ἀναγορεύομαι σὲ ἀξίωμα.

8. ἔδοξεν εἰς τὴν μονὴν σπήζλες ἀο... ρὰς ζυγῆ () α' (σ. 51). Νὰ συμπληρωθῆ ἀρηνόας. Σ π ἦ κ λ ε ς = οἱ κερφίτσες, ἰδίως γιὰ τὰ μαλλιά. Ἀπὸ τὸ Λατ. spiculum καὶ spicula. Ἀπ' αὐτὸ τὸ Ἱταλ. Spicula καὶ τὸ Γαλλ. épingle, ἀπὸ τὸ ὅποιον προῆλθε τὸ σημερ. σπλίγγα. Ἰσως ὅμως θὰ μπορούσε νὰ διαβασθῆ καὶ ἐδῶ, ὅπως προηγουμένως (σ. 48) πούκλες. Ζ υ γ ἡ (ἀλλοῦ ζηγη) = ζεύγος. Ἡ λέξη εἶναι ἀρχαία (Χατζ. Γλωσσολ. Ἐρ. σ. 316) καὶ ἀπαντᾷ καὶ στὸν Λ. Μαχ. (σ. 265). Λέγεται καὶ σήμερα, μὴν ζ' ἢ ν ποδίνες.

9. βερζανάδιν ἓναν διέτην πυρόν (σ. 52). Βερζανάδα ση. ἡ νέα φοράδα. Διέτης καὶ τριέτης (διετής καὶ τριετής μὲ ἀρχαιοτ. τονισμὸν διετής) καὶ διετικὸν καὶ τριετικὸν χτηνόν. Π υ ρ ὸ ς = κοκκινωπός. Αἶγνα πυρόνια, Κλάρος πύροφος.

10. κοττήζηνας οἴζας δύο (σ. 53) καὶ μάβρι μία. Κ ο ὗ τ σ ι ν η λέγεται σήμερα στὴν Πάφο εἶδος σκυῖας καὶ σῖνα κ ο ὗ τ σ ι ν α.

11. καὶ ἓν αλοκινάριν μαυροχηλίδονον (σ. 54). Νὰ διαβασθῆ: ἓνα λακινάριν. Λατ'ινάριν=ἵππος ἢ ὄνος ἐπιβήτορ. Μαυροχ'ιλί(δ)ονος καὶ χ'ιλιονίας λέγονται καὶ σήμερα ὡς ἐπίθετα ἵππων καὶ ὄνων, ἀπὸ τὸ χρώμα τῆς κεφαλῆς.

Κ. Α. ΠΙΛΑΒΑΚΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΔΕΣ ΔΙΗΓΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΙ

Εἶα Βλάμη.

Εἶα Βλάμη! Τὸ ὄνομα πὸν ἀνάβλυσε σὰ φωτεινὸς πῆδακας! Ἐνα ὄνομα πὸν

δούσιες και γήτεψε μαζί την Έλληνική λογοτεχνική ατμόσφαιρα.

Η Εύα Βλάμη δὲ χρονιάστηκε χρόνια και τόμους βιβλίων για να επιβληθῆ. Ἦλθε με δύο ἔργα της μόνο, τὸ «Γαλαξειδί» και τὸ «Σκελετόβραχος» κ' ἔδωσε μιὰ συμπληρωμένη οἰσία δημοσιογραφικῆς ἐργασίας ἀνώτερης ποιότητος.

Πῶς δουλεύτηκε και πῶς καταστάλαξε και βῆκε τόσο ὡριμασμένη και ἀδρὰ πλαστουργημένη αὐτὴ ἢ προσφορά ἀπὸ μιὰ τόσο νέα κοπέλλα, εἶναι ἀπὸ τὰ δύσκολα προβλήματα. «Ὅταν ὅμως γνωρίσετε τὴν Εὔα Βλάμη ἀπὸ κοντὰ τότε βρίσκετε τὴ λύση μερικῶν ἀπὸ τὰ προβλήματα αὐτά.

Ἡ Βλάμη εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποὺ προεργάζεται και σφυροκοπᾷ μέσα του ἐντατικά τὸ κάθε τι, ποῖν τοῦ δώσει ὑλικὴ μορφή. Καὶ βέβαια τοῦτος ὁ ἐσωτερικὸς κόσμος της, ὅπου γίνεται ἡ προεργασία, εἶναι κόσμος πνευματικῶς καλλιεργημένος, κόσμος με λεπτιὰ αἴσθηση και πλούσια συνασθηματικότητα.

Ἡ νεαρή συγγραφεὶς σπουδᾶσε μουσική, και στὴ μουσικὴ ἔδωσε μεγάλο μέρος ἀπ' τὸν ἐαυτὸ της. Πῆρε δίπλωμα πᾶνον ἀπ' τὸ Ὁδεῖο Πειραιῶς ὡς σολίστ, καθὼς και πρῶτο βραβεῖο. Καθηγητῆς της ἦταν ὁ μακαοῖτης ὁ Σκόκος. Ἀργότερα φοίτησε στὸν κ. Φαραντᾶτο, στὸν ὁποῖον, ὅπως λέει, ὀφείλει πολλά. Σήμερα διδάσκει στὸ Ὁδεῖο Πειραιῶς κ' ἔχει και ἰδιαίτερα μαθήματα πᾶνον. Ἔτσι ἡ ζωὴ της μοιράζεται ἀνάμεσα στοὺς ἤχους και στὸ λόγο.

Ἀπὸ μικρὴ ἔγραφε, ἀλλὰ δὲν ἔδινε στὴν πέννα πρωταρχικὴ σημασία. Ἡ μουσικὴ τὴν ἔθρεψε τόσο, ὥστε ἅμα ζήτησε ἀργότερα νὰ ἐκδηλωθῆ σὲ μιὰ μορφή της τέχνης, βρέθηκε μιὰ φτασμένη. Στὸ ἀναμεταξὺν εἶχε συναστροφή μεγάλης μουσικῆς ὀντότητας και εἶχε εἰσχωρήσει στὰ ἐνδότερα της πὸ πλαστικῆς τέχνης. Στερεὰ πῆδησε ἀπὸ ἐκεῖ στὰ λογοτεχνικὰ ἐδάφη. Κι' αὐτὰ τὰ ἐδάφη τὴ δέχτηκαν εὐμενέστατα.

Πολὴ νέα ἔγραψε μιὰ σειρά παιδικὰ παραμύθια. Ἀπὸ τὸ 1941 ἕως τὸ 1947 μεσολάβησε μιὰ παύση. Σ' αὐτὸ τὸ διάστημα δούλεψε. Μάεψε τὸ ὄλκιο της. Τὸ διάλεξε ἀπὸ κάτι τι πολὺ δικὸ της: Τὴ ζωὴ και τὴ μοῖρα τοῦ Γαλαξειδιῶ, ποὺ εἶναι ἡ ἰδιαίτερη πατρίδα της. Ἡ Βλάμη κατὰγετα ἀπὸ πατέρα και παπποῦδες θαλασσινοῦς. Ἐκεῖνοι της διοχέτευσαν τὸ μερὰν τῆς θάλασσης. Τὴν αἴσθησε τῆς ὁμορφίας στὴν τέχνη της τῆ χάρισε ἑξέχωρα ἡ ἡμέτερα της, ποὺ ἡ ἴδια

εἶχε καλλιτεχνικῆς τάσεις και ἐξωγραφάριζε ὠραϊότατα.

Πρῶτο ἔργο της Εὔας Βλάμη, ἔργο ὑπολογίσμο, εἶναι τὸ «Γαλαξειδί», δοσμένο σὰ χρονικὸ ἀλλὰ και σὰ ζωγραφικὰ της πολιτείας ἐκεῖνης. Τυπώθηκε τὸ 1947. Δεύτερο ἔρχεται «Ὁ Σκελετόβραχος», μυθιστόρημα. Καὶ τὰ δύο πῆραν ἔπαινο στὴν Ἀκαδημία. Ὁ «Σκελετόβραχος» βραβεύθηκε και ἀπὸ τὴ λογοτεχνικὴ ὁμάδα τῶν δώδεκα.

Μὲ τὸ «Σκελετόβραχος» ἡ Εὔα Βλάμη θέλει νὰ συμβολίσει τὴν αἰώνια πάλη τοῦ παλαιῦ με τὸ νέο. Γιὰ θέμα της διάλεξε τὴ σύγκρουση τοῦ πανοῦ με τὸν ἀτμό. Ἦταν κάτι ποὺ τὸ εἶχε ζήσει. Ἦταν οἱ ζαροβοκώρηδες ποὺ μλοῦσαν μέσα της, τὸ ἀμάχι τους για τὴ συντήρηση τοῦ ἀγαπημένου, τοῦ ἡρώϊκου ἰστισφόρου ἐναντία στὴ μηχανὴ. Γνώριμο και ποιητικὸ θέμα μιὰν. Ἐντύπωση ὅμως κάνει ὁ τρόπος ποὺ τὸ χειρίστηκε, ἡ δυναμικότητα, τὸ ὕφος, ἡ ζωντανὴ γλώσσα του.

Στὴν εἰσήγηση τῶν «Δώδεκα» τὸ ἔργο κρίνεται σὰν ἕνα ἀπὸ τὰ καλύτερα βιβλία ποὺ παρουσιάσαν οἱ νεότεροι πεζογράφοι μας, τὰ τελευταῖα χρόνια. «Ἔτσι φθάσαμε σ' αὐτὸ ἀκριβῶς ποὺ θέλει ἡ ὁμάδα», λέγει ὁ Πέτρος Χάσης. «Στὴ θεμελίωση τοῦ βραβεῖου με τὴ προβολὴ ἑνὸς ἔργου, ποὺ μπορεῖ ν' ἀνταποκριθῆ στὶς ἀπαιτήσεις ὄχι μόνο τῶν φιλολογικῶν κύκλων, ἀλλὰ και τοῦ ἐυρύτερου κοινοῦ. Καὶ φτάσαμε με τὰ κριτήρια ποὺ ἀποκλείουν τὴ συγκατάβαση».

Τί θὰ κάνει τώρα ἡ Εὔα Βλάμη; Τί λογαριάζει νὰ γράφει ἄλλο; Ποιὰ εἶναι τὰ σχέδιά της;

Στὰ ἐρωτήματά μου ἡ συγγραφεὺς μοῦ ἀπαντᾷ:

—Δὲ μοῦ ἀρέσουν τὰ προγράμματα στὴν Τέχνη. Δὲ μπορῶ νὰ πῶ: «Θὰ γράψω, πρέπει νὰ γράψω», γιατί ποὺ φέρνει ἄγχος. Ἄμα ὀρμάσει κάτι μέσα μου και αἰσθανθῶ τὴν ἀνάγκη νὰ τὸ ἐξωτερικέψω, θὰ τὸ βάλω στὸ χαρτί. Ἐν τῷ μεταξὺ διαβάζω πολὺ, και ξένους και δικούς μας.

—Ποιὸς συγγραφεῖς προτιμᾶτε;

—Τὰ ποιητικὰ ἔργα. Μοῦ ἀρέσει ὁ Σαῖξπηρ για τὴ ποίηση και τὴ φαντασία του. Περισσότερο βλέπετε, αὐτὴ τὴ στιγμή, μοῦ χρειάζονται οἱ συγγραφεῖς, ποὺ ἄφησαν μιὰ παράδοση, γιατί εἶμαι στὸ στάδιο τῆς διαμόρφωσής μου.

Ἡ συνομιλία με τὴν Εὔα Βλάμη εἶναι ἄλλο τόσο ἐνδιαφέρουσα ὅσο και τὸ λογοτεχνικὸ της ταλέντο. Πῆγα για μιὰ ὥρα νὰ τὴν ἐπισκεφθῶ σπίτι της, κ' ἔ-

μεινα πάνω από μιά. Την είχα αποσπάσει από τη μελέτη του πιάνου της, μ'αυτή μου φάνηκε έπειτα σάν να συνεχίζόταν εκείνη ή μουσική φράση που διέκοψα, στο λόγο της, στην ζουβέντα της, σ'ε όλα όσα μου είπε.

ΛΟΥΛΑ ΙΕΡΩΝΥΜΙΔΟΥ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Νότη Κ. Ρουσιάνου: 'Η Μάχη τῶν Πελαργῶν. Μυθιστόρημα. Ἀθήνα 1951, σ. 235.

Νότη Κ. Ρουσιάνου: 'Η Φαντασία τοῦ Θεοῦ. Λιγηήματα. Ἀθήνα 1952, σ. 126.

Ὁ κ. Νότης Κ. Ρουσιάνος εἶναι μιά νέα καί ὑπολογίσιμη δύναμη στή νεοελληνική λογοτεχνία. Δέν ἔχω ὑπ' ὄψη μου ὅλα τὰ ἔργα του, ἀλλά ἀπό τὰ τρία βιβλία του πού ξέρω: «Ἑφτά Σκαλοπάτια» (6λ. «Κυπριακά Γράμματα», ΙΒ' 1947, σ. 193), «Ἡ Μάχη τῶν Πελαργῶν», καί «Ἡ Φαντασία τοῦ Θεοῦ», ἀζούγεται μιά καινούργια καί δυνατή φωνή στή λογοτεχνία μας, πού προσωπική καί πού ἀξιοπορούσεχτη.

«Ἡ Μάχη τῶν Πελαργῶν» εἶναι μιά πλατιά εἰκόνα τῆς πόσοφαιτης ἑλληνικῆς ζωῆς. Τό θέμα καλύπτει τήν περίοδο τοῦ πολέμου καί τῆς κατοχῆς ὡς τήν ἀπελευθέρωση τῆς Ἀθήνας. Ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου προέρχεται ἀπό ἕνα σύντομο ἐπισόδιό παρουσιασμένο «ἐν παρόδῳ». Ἐνάντια σέ μιά εἰρηνική θριάδα πελαργῶν, πού εἶχαν τίς φωλιές των σ' ἕνα χωριό τῆς Θράκης ἐπετέθησαν ἑσφιρνικά ἀρκετοί ἀετοί ἀπό τὰ γειτονικά θοῦνά οημάζοντας καί σκοτώνοντας. Οἱ πελαργοί κάνουν «πολεμικό συμβούλιο», ζήτησαν τή βοήθεια καί ἄλλον πελαργῶν ἀπό γειτονικά χωριά, ὀργάνωσαν τίς πολεμικές ὑπηρεσίες των, κ' ἔτσι ἑνωμένοι πολέμησαν καί τελικά νίκησαν τοὺς ἀετούς μολονότι με μεγάλες θυσίες: ἀκριβῶς ὅπως οἱ Ἕλληνες πού κατανίκησαν τοὺς σιδερόφρακτους ἐπιδρομείς, μολονότι δοκίμασαν πρωτότερα τεράστιες συμφορές.

Τό μυθιστόρημα αὐτό εἶναι μιά θεομική ἀνθρώπινη ἱστορία φιλίας, ἀγάπης, ἠρωτισμοῦ, δυναμίας, καί λειτεριάς, με πρωταγωνιστές δυό φιλικές γειτονικές οἰκογένειες στήν Ἀθήνα—μιά ἀριστοκρατική καί μιά φτωχική—καί με φόντο τήν Ἀθήνα, τό πολεμικό μέτωπο καί ἕνα μικρό χωριό. Πολλά ἄλλα πρόσωπα καί διάφοροι χαρακτήρες συμμετέχουν στήν ἱστορία, πού ἔτσι ἀπλώνεται σέ μιά γενική ἐπισκόπηση τῆς ἑλληνικῆς

ζωῆς κατὰ τήν κρίσιμη αὐτή περίοδο. Ἡ ἔξαρση ἀπό τό νικηφόρο ἑλληνοϊταλικό πόλεμο, ἡ κατάρρευση ἔνεκα τῆς ἑσφιρνικῆς γεωμηνικῆς ἐπέμβασης, οἱ ταιλαιτωρίες ἀπό τή βάρβαρη καί ἀπάνθρωπη κατοχή μ' ὅλα τὰ δεινά τῆς—σκαλιά, βασανιστήρια, πείνα, ἀφώστιες, οἰκονομική καί ἠθική ἀπαθλίωση, μαύρη ἀγορά, κλπ.—ἡ μεγαλόπρεπη στάση τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ με τήν παθητική κ' ἐνεργητική ἀντίστασή του, ἡ ἀγωνία καί ἀβεβαίωτητα στόν ἀγώνα γιά ἐπιβίωση, οἱ ἀκατάπαντες προσπάθειες γι' ἀπελευθέρωση ὡς τήν τελική τῆς πραγματοποίηση, ἀποτελοῦν τίς κύριες εἰκόνας τοῦ ἔργου. Ἀλλά ὅλο τό ἔργο τῶ διαπερνά κ' ἕνα γνήσιο ἐρωτικό στοιχεῖο καί μιά πλατιά ἀνθρώπινη φωνή ἀγάπης, πού κρίσκονται σέ χριπτή ἀντίθεση πρὸς τὰ κύρια συστατικά τῆς ἱστορίας αὐτῆς καί πού ἐνισχύουν καί δικαιολογοῦν τήν πάλη γιά μιά εἰλεῖθερη κ' εὐτυχισμένη ζωή. Ἐπίσης, οἱ σκηνές τῶν συμφορῶν πού πέσανε στήν ἑλληνική χώρα καί στόν ἑλληνικό λαό, οἱ περιγραφές τοῦ κλεφτοπολέμου, καί ἰδιαίτερα οἱ σκηνές τῆς διχόνοιας καί σύγκρουσης ἀνάμεσα στίς διαφορετικῆς καί ἀντίθετες ἀνταρτικῆς ὀμάδες, διαφωτίζουν τὰ δύσκολα προβλήματα πού δοκιμάζει ἀπό τότε ἡ μεταπολεμική Ἑλλάδα, προβλήματα πού ἔχουν τίς ὀξες των στή ματωμένη αὐτή περίοδο καί πού ἐμποδίζουν τώρα πού τήν ἀνοικοδόμησι τῆς.

«Ἡ Μάχη τῶν Πελαργῶν» εἶν' ἕνα καλοσχεδιασμένο καί καλά ἐχτελεσμένο μυθιστόρημα. Οἱ χαρακτήρες του εἶναι ζωντανοί καί θεομοί: τὰ αἰσθηματα κ' οἱ σκέψεις των, οἱ πράξεις κ' οἱ συγκρούσεις των παρουσιάζονται καθαρά παρά τήν κάπως ἀποσπασματική καί ὄνειρική ἀφήγηση—ἴσως, ὅμως, ἔνεκα αὐτοῦ ἀκριβῶς τοῦ τρόπου ἀφήγησης. Γιατί, ὅπως εἰλόθηξε γιά κάποιο ἄλλο ἔργο, «εἶναι τέλεια ἡ δεξιότητα με τήν ὅποια κάθε νομματισμένη ἔκφραση (καί πράξη) ὀδηγεῖ στήν ἐπόμενη, κάθε σκέψη πού μεσολαβεῖ ἀφήνεται ἀνείλωτη καί ὅμως ἀποκαλύπτεται κ' ἔτσι ἡ συμπληρωμένη ἀλυσίδα παρουσιάζεται σά μιά ἀκέραιη ὀλόγητα». Εἶναι γι αὐτό τό λόγο πού στό βιβλίο αὐτό βοῖσκουμε μόνο ὅτι εἶναι οὐσιαστικό στό χαρακτήρα καί στή συμπεριφορά τῶν προσώπων: καί μολονότι ἔδω κ' ἔχει παρουσιάζονται διαχωριστικά κενά, οἱ εἰκόνας τῶν ἠρώων του εἶναι ἰσχυρές καί πειστικές, γιατί χροματίζονται καί ζωντανεύουν με πολλές, φαινομενικά ἀσημαντές ἀλλά πραγματικά διαφωτιστικές, λεπτομέρειες. Ἡ

σύντομη και άπλη φράση και μιά λεπτή ειρωνεία που κάποτε γίνεται καταλυτικός σαρκασμός δίνοντες διήγηση γοργότητα και ζωντανά. Η γνήσια ποιητική φλέβα κ' ένα πραγματικά ανθρώπινο αίσθημα πλουτίζουν το μυθιστόρημα μ' ένα μαλακό τόνο που είναι τόσο άνακουφιστικός μέσα στην άγρια και σκληρή πραγματικότητα που παρουσιάζεται εδώ. Όπως πολύ σωστά γράφει ο Ά. Καραντώνης «το μυθιστόρημα αυτό ξεχωρίζει και σαν προσπάθεια να δώσει μια πλατύτερη εικόνα των χρόνων της εθνικής δοκιμασίας που αρχίζουν από το 1940, αλλά και σαν τεχνική που θέλει να σμίξει σε μιά μυθιστορηματική μέθοδο τη λυρική και ρεαλιστική έκφραση». «Η Μάχη των Πελοποννήσων» είναι εύτυχιόμοιο λογοτεχνικό επίτευγμα άξιο του μεγάλου θεματού του.

* * *

«Η Φαντασία του Θεού» φιλοδοξεί να γίνει ένα νέο λογοτεχνικό μανιφέστο: ο «Πρόλογος» του είναι ή θεωρία, κ' εφαρμόζει τον τά διηγήματα που ακολουθούν. Είμαι πάντα δύσπιστος στα μανιφέστα, κι όταν παρουσιάζονται σά θεωρία μόνο κι όταν προσπαθούν να γίνουν πράξη: έχουν κάτι πολύ σχηματικό μ' άλλους τους ένθουσιασμούς των, βάζουν καλοτύπια περιοριστικά κι άς επαγγέλονται πως σπάζουν τά καλοτύπια, προϋποθέτουν κανόνες ανασταλτικούς κι άς καμώνονται μιά καινούργια κ' ελεύθερη δημιουργία. Τώρα, άλλο ζήτημα, βέβαια, άν λογοτεχνικές σχολές δημιουργούνται με μανιφέστα μόνο ή άν ένα νέο έργο χρειάζεται τά δεκανίκια των προλόγων και διακηρύξεων για να σταθεί. Γιατί ο κ. Ρουσιάνος προσπαθεί να δημιουργήσει—και νομίζει πως δημιουργεί—ένα λογοτεχνική σχολή με τό βιβλίο του αυτό, και υπόσχεται πως δυό άλλα συνθετικότερα έργα του θ' ακολουθήσουν σύντομα για να καθορίσουν «έλο τό μάκρος του μονολοπιού» της νέας τεχνοτροπίας.

Ποιές είναι οι άρχές της νέας σχολής; 1) Να ξαναγυρίσουμε στο παραμύθι, που οι λογοτέχνες μας κ' άφησαν έτσι ακατέργαστο όπως τό βρήκαν στο στόμα του λαού. Δέν τόλμησαν να του δώσουν τη λoγια μορφή του. Δέν οξέφτηκαν να έμμεταλεφτούν τό συμβολισμό και τόν υπερβατικό μύθο του για κάτι πάρα πάνω από την άπλη κατήχηση των παιδιών...» Και 2) «ό τεχνάτης άν θέλει να κλείσει σε μιά μορφή ούσια ζωής, δέν έχει παρά να δώσει τό κατάλληλο σχή-

μα στην ανθρώπινη ρέμβη». Γιατί εή ψυχή μας δέ ζει παρά μόνο στην ώρα του ρεμβασμού. Ρέμβη. Αυτό είναι τό βίωμα μας». Και ακολουθούν άλλες τέτοιες γνώμες για τη ζωή, την τέχνη και τη ρέμβη, γνώμες συζητήσιμες βέβαια, έτσι όμως όπως διατυπώνονται σαν άφορισμοί δέ σηκώνουν αντίρρηση.

Καλό και άγιο είναι να ξαναγυρίσουμε στο παραμύθι. Πολλές φορές μού δόθηκε άφορμή να τό εισηγηθώ. Όμως ο κ. Ρουσιάνος με τό «να ξαναγυρίσουμε στο παραμύθι» έννοει να δημιουργήσουν οι λογοτέχνες καινούργια παραμύθια άσχετα προς τά λαϊκά, με καινούργια σύμβολα και νέα παραστατικά στοιχεία, με όλική άφαίρεση των έξωτερικών γεγονότων, με τη ρέμβη και την υπερβολή. Σύμβολα και άλληγορίες θά γίνουν τότε τά λογοτεχνήματα, και τό διάβασμά τους άγώνας για άποκρυπτογράφηση τους, βέβαια, —έκτός άν συνοδεύονται με ύποσέλλιδες έρμηνευτικές σημειώσεις. Γιατί «τά παραμύθια τούτα θέλουν μήση» για να τά χαρεί ο άναγνώστης, μäs λέει ο κ. Ρουσιάνος. Ποιους δρόμους όμως θά πάσει και ως πού θά φτάσει τό κινήγι των λογοτεχνών για νέα σύμβολα και πρωτότυπες άλληγορίες, και ο άγώνας των άναγνωστών για τις άμυλόσιμες κάθε φορά έρμηνείες; Και ποιά αισθητική χαρά θά προκύψει από τό «έσκεμμένο» αυτό λογοτεχνικό κρυφτούλι. Τό βίωμα της ρέμβης, άπαντά ο κ. Ρουσιάνος. Άλλά, κι άν άκόμη τό παραδεχτούμε πως θά έχουμε τό κέρδος αυτό, μήπως δέ χρησιμοποιήθηκε ποτέ ως τώρα τό στοιχείο της ρέμβης στη λογοτεχνία τόσο σά δημιουργική άφορμή για τό λογοτέχνη όσο και σαν αισθητικό άποτέλεσμα για τόν άναγνώστη; Και γιατί να γίνει ή ρέμβη τό μ ο ν ο α δ ι κ ο στοιχείο της λογοτεχνίας; Ό κ. Ρ. άπαντά: «Ρέμβη. Αυτό είναι τό βίωμα μας. Μικρό ή μεγάλο. Ύψηλό ή άσημαντο... Ό ρεμβασμός δέν είναι παρεμβολή. Είναι ατύοσια και μόνη ή ζωή.» Άφορισμοί, βέβαια. Και πως μπορούμε να συζητήσεις τους άφορισμούς, δηλαδή την άπόλυτη κατάφαση ή την άπόλυτη άρνηση;...

Είναι εύτύχημα, ωστόσο, που οι προγραμματικές δηλώσεις του κ. Ρ. δέν έχουν τίποτε να κάνουν με τά διηγήματά του κι ούτε σε μποδίζουν να τά χαρείς σαν λογοτεχνήματα. Είναι, βέβαια, παραμύθια, καινούργια παραμύθια, με υπερβατικούς ρεμβασμούς, με άλληγορίες και σύμβολα κάποτε έξεζητημένα, — είναι όμως ώραία γραμμένα, πρωτότυπα,

μέ πολλή δροσιά καὶ γνήσιο ἀνθρωπισμό, μέ τολμηρὴ φαντασία καὶ ζωντανό, ποιητικὸ ὕψος. Κ' εἶναι ὠραία τὰ διηγήματα αὐτὰ ὄχι γιατί ἀκολουθοῦν κ' ἐφαρμύζουν τὸ μανιφέστο τοῦ προλόγου, ἀλλὰ γιατί τὰ γράφει ὁ κ. Ρουσιάνος, ποῦ ξέρει νὰ πλάθει παραστατικά καὶ ν' ἀφηγεῖται ὁμορφα, ὅπως τὸ βλέπουμε καὶ στὰ προηγούμενα ἔργα του.

Πάει νὰ δημιουργήσῃ μανιέρα ὁ κ. Ρουσιάνος, νὰ δημιουργήσῃ σχολή. Κι αὐτὸ εἶναι τὸ λάθος του. Ἄς μείνει ἀθόρμητος καὶ πηγαῖος, κι ἄς μὴ ψαλιδίσει τὰ φτερά του μέ περιοριστικούς κανόνες μᾶς α ρισοῖ τεχνικῆς. Κι οὔτε νὰ φιλοδοξήσῃ ν' ἀποκτήσῃ μαθητὲς ποῦ νὰ μποῦνε στὰ καλοῦπια του. Ἄν ἀξίξει κατὶ τὸ ἔργο του—κι ἀξίζει πολὺ—θὰ ἐπιβληθεῖ μόνο του καὶ θὰ ἐπηρεάσει εὐεργετικά κι' ἄλλους χωρὶς προπαγάνδα καὶ δίχως δογματισμούς.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΗΣΗΣ

Δημήτρῃ Ἀναγνωτοπούλου — Σιγαληνοῦ: Γάμου Πανηγύρι (Μοιρολόι) Ἀθήνα, 1951.

Μέσα στὴν ὑπέρομη παρουσία τοῦ ποιητικοῦ λόγου στὰ γραμματικά μας σήμερα, σὲ βάθος φυσικά τοῦ πεζοῦ—φαινόμενο ποῦ χαρακτηρίζει τὴν παγκόσμια λογοτεχνικὴ παραγωγή—λίγες εἶναι οἱ φροῆς ποῦ τὸ ὅποιο ποιητικὸ φαινόμενο ἔχει λόγο ὑπάρξεως.

Ἡ λογοσέλιδη τούτη συλλογή, ποῦνα κι' ἡ πρῶτη τοῦ ποιητῆ, ἀποτελεῖ ἐνεργητικὸ καὶ μιὰ ἐλπίδα. Γιατί ὁ Σιγαληνὸς βραίσκεται σ' ἓνα στέρεο δοῦμο, συγκερτώντας τὴ δημοτικὴ μας λαϊκὴ παράδοση μέ τὰ σύγχρονα ποιητικὰ μέσα, κι' εἶν' ἀκόμα σὲ μιὰ ἡλικία ποῦ ὑπόσχετα πολλά. Ἐχει κεράσει μιὰ ὀριμότητα μιὰ ἐπώδινη βίωση σὲ μιὰ ἐποχὴ αὐτοκαθορισμοῦ, γιὰ τοὺς ἄξιους βέβαια, καὶ μιὰ πλατεῖα ἀγάπη γιὰ τὸ σταυρωμένο Ἀνθρώπο.

Στὸ τραγοῦδι του θ' ἀκούσει κανεὶς τὸ δημοτικὸ λαϊκὸ τόνο. Θυμίζει πολὺ μανιάντικο μοιρολόι:

Κόρη μου, καλὴ μου κόρη,
μ' ἔσβησε τὸ παραγώνι.
Κι' εἶν' ἡ στάχτη σάν τὸ χιόνι,
ποῦ σκορπᾷ τὸ ξεροδῆρι.
Κρύα σάν ἄστρο πεθαμένο
ποῦ λιγοθυμᾷ τὸ ἔραδου.

Καὶ μιὰ ἀπήχηση Λόγκα, ποῦ τοῦ-χει φαίνεται ἰδιαίτερη ἀγάπη, εἰδικὰ ἀπ' τὸ «Ματωμένο Γάμο», τόσο στὸ πρῶτο τραγοῦδι τῆς συλλογῆς ὅσο καὶ στὰ δύο ποῦ ἀκολουθοῦν. Πράγμα ὄχι τόσο παράξενο μιὰ καὶ τὸ λαϊκὸ σπανίλιζο στοιχεῖο συγγενεῖ τόσο μέ τὸ δι-

κό μας. Φανερό πὸς δὲν τραγοῦδαί μιὰ κοπέλλα ποῦ τὴν πῆρε ὁ Χάρος στὸ σπῆτι τῆς μέσα ὁμάδα, ἀλλὰ μιὰ κοπέλλα ποῦ δόθηκε στὴ «λευτεριά τοῦ Χάρου», ὅπως θάλεγε ὁ Ἐλύτης, καὶ παντρεῖται τώρα τὴ ζωὴ.

Περίφημος στίχος θὰ βρεῖ κανεὶς καὶ μιὰ δύναμη ἀληθινὴ στὸ στίχο του:

Κι' εἶναι, ὡς νᾶν' σὲ πανηγύρι,
γάμου λέω τὸ πανηγύρι.
Βλέπω τὸ Χριστὸ στὴ μέση
μ' ἓνα κατασπρω μαντήλι.
Τὸ χορὸ νογάω θ' ἀρχίσει
τσάκμο μέ τοὺς λεβέντες.
Ἄνθια πάνω στὶς πλεγές του,
μᾶς εὐδίασαν τὸ σπῆτι.

Τὰ δύο του τραγοῦδια ποῦ ἀκολουθοῦν πολὺ ἀξιοπρόσεχτα:

Ἐνα γαλῆνιο μάτι, μιὰ πράσινη φραγιὰ,
στὸ ψιφύρο τ' ἀνέμου, στὶς λεῦκες, στὰ

Κίτρινο μεσοφῶρι, δροσοσταλιές καὶ γύρω,
τὸ κόκκινο μαντήλι, ταγγάνικη ποδιά.
Μικρὴ μου Ἰλεάνα δὲν ἤξερες μονάχα
στον ἴσκι τοῦ κορμιού μου νὰ γέρνεις

Μικρὴ μου Ἰλεάνα δὲν ἤξερες μονάχα
παρὰ μικρὰ τραγοῦδια στὴν πράσινη
[φραγιὰ.
(Ἰλεάνα)

Ἄν κι' εἶναι τραγοῦδια γιὰ χαμοῖο δὲν φέρονν καθόλου τὸν ἐλεγειακὸ χαρακτήρα, εἶναι ὅλα τους κατάφαση. Ἡρωικὴ κατάφαση:

Δυὸ γειτονιές ἀσημωνιές
δυὸ παλληκάρια καὶ δυὸ νιές.
Χάι, χάι, χάι
κι' ὁ θάνατος γυρνάει.
Νύχτα ζώνει τ' ἄλωνάρι
τρία κάρτα τὸ φεγγάρι.
Δυὸ γειτονιές ἀσημωνιές
δυὸ παλληκάρια καὶ δυὸ νιές.
Χάι, χάι, χάι.
Τ' ἀγέρι δὲ φυσάει.

(Στὴ νύχτα τ' Ἄλωνάρι)

Τὸ τραγοῦδι τοῦ Σιγαληνοῦ εἶν' ἓνα ἐλπιδοφόρο μῆνυμα.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΠΑΣΤΕΛΛΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Λογογραφικὰ τῆς Κύπρου.

Ἀγαπητὴ κ. Κρανδιώτη,

Σχετικὰ μέ τὸ «ἀπελατεῦ—πελατεῖο—πιλατεῖο» τοῦ κ. Χατζηγιάννου θὰ ἤθελα νὰ φέρετε ἐκ μέρους μου σὲ γνώση του τὸ ἐξῆς:

Ἐδῶ καὶ χρόνια, στὰ Βαρώσια, ἤκουσα τὴ φράση: «Πηλατέβχει με ὅπως πηλατέβχουν τὸμ πηλόν». Καὶ μοῦ ἐξήγησαν: «Ὅπως οἱ κουζάρηδες, ποῦ σηκώνουν τὸμ πηλόν τζαὶ δόστον, δόστον τζαὶ φακκοῦν τὸγ κάτω' τζαὶ σάν τοὺς Παρλαμνίτες ποῦ τὸ τσαλαποῦσιμ μέ τὰ πόδια τους...».

Ἡ ταπεινὴ μου γνώμη (δὲν μέ κατέ-

στησε γλωσσολόγον ή πολυετής στενή φίλια μου με τόν μακαορίτην Μένον Φιλίνταν) είναι ότι ή πιό πάνω εξήγηση είναι πιθανή και ελλιπή να τή δεχθί ό κ. Χατζηιωάννου μαζί με τούς χαιρετισμούς μου και τήν έκφραση τής εκτίμησής μου γιά τό δύσκολο έργο του.

Επίσης γιά τήν άγρον ή άγνην του λαού, θυμάμαι ότι μου ειπε τά έξής ένας θείος μου, Χατζηπαγγής Χατζαδάμου, από τήν Κυθρέα, φημισμένος κληγός «πών του φεβκε σζάιν...» Τόν ρώτησα, θέβαια, να μου πεί «ίνται ποιόν τούτη ή άγρη του λαού».

— Έτο, γέ μου, εν ή άγνη, ό άγνός (άγνός) του λαού, οί καλλιτέχοι μεξέδες, τά βλαγγούδια του, τά νεβρούδια (νεφρούδια) του, τζάι τζείνον τό σωτσερό που πάνω πούν τά νεβρά του....

Σάς τά παραδίνω κ' άς κοιθούν, όπως άξίζουν.

Με φιλικούς χαιρετισμούς
 ΤΗΛ. ΠΑΝΤΕΛΙΔΗ Σ

Λονδίνο, 20.8.1952.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Έκθεση με κυπριακά θέματα.

Η έκθεση ζωγραφικής τής κ. Γκάτ—Βούλγαρη στο «Κεντρικό», πού άνοιξε τόν Ιούλιο με τοπία κυπριακά, είχε συγκεντρώσει —παρά τό ακατάλληλο τής έποχής, άρκετό κόσμο φιλοτέχνην, πού γιά πολλή ώρα θαύμαζε τά κυπριακά θέματα πού εξέθετε ή ζωγράφος.

Θά πρέπει να σημειωθί ότι είναι ή πρώτη ζωγράφος πού παρουσίασε στο Άθηναικό κοινό κυπριώτικα τοπία, ύστερ από μελέτη του κυπριακού ύψαιθρου ζέη μηνών. Δυστυχώς δε μπορούσε να πούμε ότι ήταν έπιτυχής και ή έκλογη τών θεμάτων τής και ή έκτέλεση τών έργων. Καί πρώτα πρώτα τό μικρό σχήμα τών πινάκων τής δεν επιτρέπει τήν μελέτη τών επιπέδων, τή διαφορά τών τόνων και τήν αρχιτεκτονική διάθρωση του έργου. Άναγκαστικά περιορίζεται σε έπουσιώδεις λεπτομέρειες και σε κάποιο πριμιτιβιστικό ύφος πού μειώνει τήν εντύπωση.

Η κ. Βούλγαρη ζωγραφίζει μόνο με σπάτολα. Η τεχνική τής δεν είναι εύκολη, αλλά δεν είναι κι' εύτυχής. Άναγκάζεται, επειδή τά έργα τής είναι πολύ μικρά σε μέγεθος, να τοποθετεί άσπρο «πασπαρτού» και τζάμι στα λάδια τής. Έτσι δίνου τήν εντύπωση άκουαρέλλας, χωρίς αυτό να είναι και ή πρόθεσι τής.

Από τά έργα τής με κυπριακά θέματα ξεχωρίζω τήν «Πέτρα του Ρωμηού» και γιά τό ώραιο χρώμα πού κατορθωσε να δώσει στη θάλασσά τής και γιά τήν έλευθερία με τήν όποιαν είναι καμωμένος ό πίνακας αυτός. Ξεχωρίζω ακόμα μερικά από τά λουλούδια τής, όπως τό «μπλε βαζάκι» και τίς θαυμάσιες «γλισίνες» τής, όπου με λάδι έπέτυχε να δώσει όλη τή διαφάνεια τής άκουαρέλλας και τό αιθέριο μωβ χρώμα τής γλισίνας. Τά λουλούδια τής αυτά έχουν και γυναικεία χάρη κι' ευσαιθησία.

Πότε επιτέλους θά δούμε στην Άθήνα κυπριακά τοπία από Κύπριους καλλιτέχνες;

T. M. Φ.

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΠΕΖΟΓΡΑΦΗΜΑΤΟΣ Ζ. ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ

Τήν 20ήν παρελθόντος Σεπτεμβρίου έληξεν ή προθεσμία ύποβολής έργων στον πρώτο «Διαγωνισμό Πεζογραφήματος Ζ. Ευσταθίου», του όποιου τό βραβείο συνίσταται σε τμητικό δίπλωμα και χρηματικό έπαθλο πενήντα λιρών, πού χορηγεί εύγενώς ό άθλοθέτης κ. Ζ. Ευσταθίου.

Η συμμετοχή στο Διαγωνισμόν ύπηξε πρόθυμη και ικανοποιητική.

Τά ύποβληθέντα έργα θείσκονται τόρα στα χείρια τής Κριτικής Έπιτροπής, πού άποτελέσθη από τούς κ.κ. Θ. Σοφοκλέους, Φοίξον Βράζαν και Ν. Κρανιδιώτην.

Τά άποτελέσματα θά ανακοινωθοούν, σύμφωνα με τό 15ον άρθρο του Ειδικού Κανονισμού, εντός του προσεχούς Δεκεμβρίου.

Έν τώ μεταξύ τά «Κυπριακά Γράμματα» προηρυσσον, σε άλλη στήλη του ανά χείρας τεύχος του, τον πρώτο «Ποιητικό Διαγωνισμό Ζ. Ευσταθίου».

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Επισκέφθηκε τόν περασμένο μήνα τό Νησί ό Άθηνάιος γλύπτης κ. Άντ. Σώχος.

— Στίς 23 Αυγούστου άνοιξε στο «Φόρεστ Πάρκ «Ότέλ» Πλατρών ή έκθεση ζωγραφικής του συνεργάτου μας Κυπρίου ζωγράφου κ. Τάκη Φραγκοΐδου. Ο Κύριος καλλιτέχνης εξέθεσε μερικούς από τούς παλαιούς του πίνακες, (που τόσο είχαν έλκύσει τήν προσοχή τών φιλοτέχνην κι' είχαν έπαινεθί από τούς τεχνοκριτικούς, τόν περασμένο χειμώνα, έπ' ευκαιρία τής άτομικής του έκθέσεως στο Ζάππειο) κι' άλλους νεώτερου πού φιλοτέχνησε στην Κύπρο. Η έκθεση σημείωσε μεγάλην έπιτυχία.

— Στίς 24 Αυγούστου οργανώθηκε στο «Φόρεστ Πάρκ «Ότέλ» Κυπριακή ήμερίς, κατά τή διάρκεια τής όποιας ό κ. Ν. Κλ. Λανίτης έμλησε με θέμα «Οί Κυπριώτικοι χοροί—σούρτες, κύκλιος χορός, άρμα χορός—βρούλι τών βουνών και τών κάμπων, πανάρχαια έθιμα συνεχίζόμενα, τά τρανούδια του Νησιού—Άροβαφούσα, Γυρισμός, Δίστιχος», και άπαγγείλαν ή κ. Μαρία Καφιέρου τόν Ύμνο του Παλαμιά στην Κύπρο, ή κ. Αίγλη Άριστ. Πηλασθάκη ποιήματα του Δ. Λιπέρη και ό κ. Τάκης Φραγκοΐδης τραγούδια του Βασίλη Μιχαηλίδη.

— Ο Κύριος μουσουργός και μουσικολόγος κ. Σόλων Μιχαηλίδης άνακηρύχθηκε έταίρος του Κολλεγίου Μουσικής «Άγία Τριάς» Λονδίνου. Ο κ. Σόλων Μιχαηλίδης επισκέφθηκε, τούς τελευταίους μηνες, τήν Άγγλία, Ουαλία και Έλλάδα, όπου μετέσχε διαφόρων μουσικών συνεδριών και εκδηλώσεων και έλαβε μέρος σε διεθνείς κριτικές έπιτροπές μουσικής.

— Ψύρισε στην Κύπρο, ύστερα από ένδε-

κάμνην άπουσία στην Εβρώπη, ό συνεργάτης μας Ιατρός και λογοτέχνης κ. Κύπρος Χρυσάνθης.

— Πληροφορούμεθα ότι ό συγγραφέας τής «Ανθολογίας Κυπρίων Ποιητών» (την όποιαν τόνον ευνοικά υπεδέχθη ή κριτική), κ. Άνδρέας Ίωάννου πρόκειται σύντομα νά εκδώσει «Ανθολογίαν Κυπρίων Πεζογράφων», στην όποιαν άντιπροσωπεύονται 3 πεζογράφοι, πού γράψανε στην Κυπριακή ντοπολαλία, και 14, πού γράψανε στην Πανελλήνια δημοτική γλώσσα.

ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΠΟΙΗΤΙΚΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ Ζ. ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ

Τά «Κυπριακά Γράμματα» προκηρύσσουν, σύμφωνα με τόν Ειδικό Κανονισμό, τόν πρώτον «Ποιητικό Διαγωνισμό Ζ. Ευσταθίου», με έπαθλο πενήντα λίρες (£50).

Τού διαγωνισμού μοσοεί νά μετάσχη πιά «Έλλην με άνέκδοτη ποιητική συλλογή, πού νά περιλαμβάνη όχι λιγότερους από 400 στίχους. Τό θέμα, ή τεχνική και γενικά ή μορφή τών ποιημάτων άφρονται στη διάκριση τών διαγωνιζόμενων.

Γλώσσα : Ή πανελλήνιος Δημοτική. Τά υποβαλλόμενα έργα πρέπει νά εΐναι δακτυλογραφημένα και νά άποστέλλωνται εις διπλούν.

Στά υποβαλλόμενα έργα δέν θα άναγράφεται τό όνομα τού συγγραφέα, αλλά μόνο ένα ψευδώνυμο. Τό πραγματικό όνομα και ή πλήρης διεύθυνση τού συγγραφέα πρέπει νά έσωκλείωνται πώ ένοσφράγιστο φακελάδιο, στο έξωτερικό τού όποιου θα άναγράφεται άπλώς ό τίτλος τού έργου και τό ψευδώνυμο πού χρησιμοποιήθηκε.

Τά έργα πρέπει νά άποσταλούν στη διεύθυνση τών «Κυπριακών Γραμμάτων» (Σανταροζία 5, Λευκωσία—Κύπρου), τό βραδύτερο μέχρι τής 1ης Ίουλίου 1953.

Λευκωσία, 1 Όκτωβρίου 1952.

ΤΑ «ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ»

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Σύβρου Μ. Πετρακίδου : Σελίδες τής συγχρόνου Κυπριακής ιστορίας (1931—1952). Έν Λάρνακι Κύπρου. Ίούλιος, 1952.

Έταιρείας Κυπριακών Σπυδών : Δελτίον. Βραβευθέν υπό τής Άκαδημίας Άθηνών. Τόμος ΙΕ', 1951. Έν Λευκωσία Κύπρου, 1952.

Director of the Antiquities : Annual Report for the Year 1951. Nicosia. Printed at the Cyprus Government Printing Office. 1952. Price 3 shillings.

Φιλ. Α. Νικολαΐδη : Παλίρροιας. Ποιήματα. Τζιοχάνεσμπεργκ. Άπρίλιος, 1952.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Νίκον Στάγκον, Άθήνα: Τά ποιήματα σας έχουν μόνο τη μορφή τής μοντέρνας τέχνης, χωρίς όμως και τη βαθύτερη ουσία της.—Σ. Κωνσταντίνου ν. Άθήνα: Τά ποιήματα σας καταργούν τη συνειρμικήν ύψη τού λόγου και φτάνουν σε ακρότητες. Μ' όλο πού έχουν εύτυχεις στιγμές, δέν νομίζουμε πώς ως σύνολο είναι δημοσιεύσιμα.—Δ. Γιάκων, Άθήνα: Θα δημοσιευθή ή κριτική σας, μόλις πάρομε άντίπου τού θέλιου.—Δ. Θεόδωρου, Περιστέρων: Έχουν ρυθμό και άρμονία τά ποιήματα σας, ύπεροδόν όμως στο περιεχόμενο και ιδιαίτερα στην έκφραση άνώτερης αισθητικής συγκίνησης. Έχουν άκόμη τό χαρακτήρα τών πρωτολείων. Έργασθήτε: διαβάστε σύγχρονους Έλληνες ποιητές και άσκηθήτε καλά πριν δημοσιεύσετε.—Γιάγγυ, Σταυρού. Οίκονομίδην, Ριζοκάρπαστον: Πήραμε τό «Ό Χάρος με τό Δαιειστή» και σας εύχαριστούμε. Θα δημοσιευθή σ' ένα από τά προσεχί τεύχη μας.—Κ. Λουδοβίγη ν. Άργάκι: Θα δημοσιευθή υπό μορφήν έπιστολής με τόν τίτλον «Έκπαθεινικά ζητήματα».—Ανδρέαν, Άλέκου ν. Οράν: Οι «Δυό κρίνοι» καλό θα δημοσιευθή.—Ο. Ευθυμίου, Κοινιά: Έχετε ποιητικόν τρόπο προβολής τού θέματος, οι έννοιες όμως, στο «Όλα σήστα» είναι κάπως φτωχές. Γιατί τού άπεισιοδοξία;—Ε. Ροσσίδην, Λευκωσία: Άξέπαινος ό ένθουσιασμός σας, ό όποιος όμως στο ποιήμα σας «Κύπρος—Λευτεριά» δέ μετουσιώνεται πλήρως σε τέχνη. Συνεχίστε μέχρις ότου επιτύχετε την άπλη λυρική έκφραση, πού έπιβάλλει τό καλό ποιήμα.—Α. Σ. Ιακωβίδην, Άθηναίον: Τό «Πέρα στο Βουνοχώρι» έχει πολλά λογοτεχνικά χαρίσματα: καλόν μύθον άνετη και γοργή διήγηση. Έχει όμως πολλά έξωτερικά περιγραφικά στοιχεία. Τού λείπει τό έσωτερικό βάθος, έκείνο πού δίδει την ψυχικότητα και τό χρώμα. Έχει άκόμη άνωμαλίες γλωσσικές. Θα μπορούσε με πολλές ύποχωρήσεις νά δημοσιευθή. Προτιμούμε όμως ν' άρχίσετε μ' ένα καλύτερο.—Ρ. Χριστοφίδην, Λεμεσό: Μην άνυπομονήητε: θα δημοσιευθόν. Ή καθυστέρηση όφείλεται στη στενότητα τού χώρου και τό έξαιρετικό πλήθος τών συνεργασιών. Άπό τά νέα σας ή «Έμμνη» και τό «Στό Σικελιανόν» πολύ καλά και θα δημοσιευθόν. Στο διήγημά σας όμως υπάρχει πολύς δογματισμός. Ή συγκίνηση δέν πηγάζει άβίαστα από την αισθητικήν επεξεργασία τού μύθου, αλλά έπιβάλλεται—τρόπον τινα—άπό παρεμβάσεις και κρίσεις πού παρατίθενται, πολλές φορές, χωρίς λόγο. Ή γλώσσα διατηρεί κάποια άκαμψία. Βρίσκετε ώστόσο σ' ένα προωρημένο σημείο κ' είναι έξέσασ πώς με λίγη άκόμη άσκηση και μελέτη θα επιτύχετε κάτι καλό.—Ν. Ασκράϊον, Άθήνα: Πήραμε όλες τις μεταφράσεις σας' είναι πολύ καλές και θα δημοσιευθόν διαδοχικά.—Γιώργη Νεφέα, Βαρύσια: Καλό τό ποιήμα σας' θα δημοσιευθή.—Χάρην Γαβριηλίδην ν. Άθήνα: Θα δημοσιευθή. Έλαφρά τροποποιημένη, ή μετάφρασή σας. Τη συνδρομή σας την πήραμε' σας εύχαριστούμε.